

359
359

รัฐสภาสาร

เรื่องในเล่ม

บทบรรณาธิการ

ราชวงศ์จักรี

พระที่นั่งอนันตสมาคม

กฎ

๑

๔๓

๙๓

๒๕ ฉบับที่ ๔

เมษายน ๒๕๒๐

๒๕๒๐

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อเผยแพร่ระบอบประชาธิปไตย
- ๒ เพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภา และอื่น ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

พันเอก สงวน คำวงษา เป็นผู้อำนวยการและ
บรรณาธิการ
ร้อยตรี ปณิธาน เลิศฤทธิ์ เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการ
และผู้ช่วยบรรณาธิการ

- กำหนดออก เดือนละหนึ่งฉบับ
- อัตราค่าบำรุง
ปีละหกสิบบาท
ครึ่งปีสามสิบห้าบาท

นางสาวบังอร อิมโอชา ประจำกองบรรณาธิการ
นายภราดา บุรณศิริ ประจำกองบรรณาธิการ
นายอาสา ทรัพย์อ่อนใต้ ประจำกองบรรณาธิการ
นายบุรีรักษ์ นามวัฒน์ ประจำกองบรรณาธิการ
นางพรรรัตน์ หมุ่มหยัศจรรย์ ประจำกองบรรณาธิการ
นายประยูร สตาเชตร์ ประจำกองบรรณาธิการ
นางสาวกอบกุล ศรานนท์ ผู้จัดการและสมุหบัญชี
นายถวิล วิเชียรชุม หัวหน้ากองบรรณาธิการ

- การเงินและการขอรับ
ส่งเงินล่วงหน้าในนามผู้จัดการ ที่
สำนักงาน โดยเช็คไปรษณีย์ หรือ
ธนาคาร สั่งจ่าย ณ ที่ทำการ
ไปรษณีย์ ชุด
- ส่งเรื่องลงรัฐสภา
ส่งให้บรรณาธิการหรือ
ผู้ช่วยบรรณาธิการ
ที่สำนักงาน

- สำนักงาน ตั้งอยู่ที่สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา บริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคม กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ ๒๘๒๖๕๘๑, ๒๘๒๖๕๘๑ ต่อ ๒๓๐
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภาเป็นเจ้าของ
- พิมพ์ที่มิ่งผลการพิมพ์ บางลำภู กรุงเทพมหานคร นางจรัส อ่องจรัส ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. ๒๘๒๖๕๖

LIART

บทบรรณาธิการ

พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตยก็คือ ประมุขของประเทศ ซึ่งเป็นองค์ระ
ผู้แทนของมวลชนในการใช้อำนาจอธิปไตย ทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ทรงมีพระราช-
อำนาจและพระราชภารกิจดังที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ยิ่งไปกว่านั้นยังทรงเป็นพระผู้เอื้ออำนวย
ความสงบร่มเย็นแก่พสกนิกรทั่วประเทศทุกชั้นทุกหมู่เหล่ามาตลอด ทรงเป็นศูนย์รวม
ผองไทยทั้งชาติ..... นั่นคือความหมายของพระมหากษัตริย์ที่นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรี
กล่าวไว้ในหนังสือ เรื่องพระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย และในเดือนเมษายน ๒๕๒๐
ได้มีหมายกำหนดการวันพระลัทธิมหากษัตริย์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต
ให้สาธุชนเข้าถวายบังคมสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ราชที่ปราสาทเทพบิดรในพระบรมมหาราชวัง
ด้วย รัฐสภาสารฉบับประจำเดือนเมษายน ๒๕๒๐ จึงได้ค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับราชวงศ์จักรี นำลงพิมพ์
เพื่อเป็นการถวายสักการะ และในระหว่างรัชสมัยราชวงศ์จักรี ได้มีการสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม
ซึ่งถือเป็นปูชนียสถานสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐสภาไทย จึงได้นำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องลงพิมพ์
เสนอในวาระเดียวกันนี้ด้วย

พลอากาศเอก หาริน หงสกุล ประธานสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ได้กล่าวความ
ตอนหนึ่งในคำบรรยายที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรว่า “ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตามที่ อย่างน้อย
โหราศาสตร์ก็เป็นศาสตร์หรือเป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่ง ที่เราไม่ควรจะมองข้ามไปเสียทีเดียว....”
ด้วยเหตุนี้ รัฐสภาสารฉบับนี้ จึงมีเรื่อง “ดวง” เขียนโดยสมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน
สตรีผู้มเกยรตท่านหนึ่งเสนออีกเรื่องหนึ่ง

ราชวงศ์จักรี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา-
โลก พระนามเดิม "ทองด้วง" ทรงพระ-
ราชสมภพ เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๒๙๘
ที่เมืองพิษณุโลก ซึ่งตรงกับ
รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรม-
โกศ พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๓๒ แห่ง
กรุงศรีอยุธยา

เมื่อพระชนมายุได้ ๒๑ พรรษา ทรง
ผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดมหาธาตุ ในครั้งนั้น
พระพุทธรูปต่าง ๆ ได้รู้จักกับพระภิกษุรูปหนึ่ง
ซึ่งจำพรรษาอยู่ ณ วัดโกษาवासน์ พระภิกษุรูป
นั้นเป็นบุตรของนายไหฮองและนางนกเอียง พระ-
ภิกษุทั้งสองรูปได้รู้จักมักคุ้นและได้พบปะกัน ใน
ตอนเช้าขณะออกบิณฑบาต ดังหนังสือประวัติ-
ศาสตร์ไทยได้เขียนไว้หลายเล่มว่า ขณะที่พระ-
ภิกษุทั้งสองรูปยืนอยู่นั้น มีจีนแสหมอดูเดินผ่าน
มา และได้ทำนายลักษณะของพระภิกษุทั้งสองรูป
ว่าจะได้เป็นกษัตริย์ และคำทำนายดังกล่าวก็เป็น
ความจริง คือพระภิกษุที่เป็นบุตรของนายไหฮอง
และนางนกเอียง นั้นต่อมาได้เป็นพระมหากษัตริย์
แห่งกรุงธนบุรี หรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

โดย

ศูนย์บริการเอกสารและค้นคว้า

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

LI RT

และพระภิกษุทองคังค้อมาได้เป็นพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกัน คือ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อพระชนมายุได้ ๒๕ พรรษา ได้สมรสกับธิดาเศรษฐีซึ่งตั้งรกรากอยู่บ้านอัมพวา
ตำบลบางช้าง จังหวัดสมุทรสงคราม ธิดาเศรษฐีผู้นั้นนามเดิมว่า “นาค” หรือต่อมาคือ สมเด็จพระ
พระอมรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ ๑ เวลานั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ยังทรงดำรง
ตำแหน่งเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี

หลังจากที่ได้เสี้ยกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๐ แล้ว พระเจ้าตากสินฯ
ได้กอบกู้เอกราชของชาติไทยได้สำเร็จ และได้สถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ สร้างกรุงธนบุรี
เป็นราชธานี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ จึงเข้ารับราชการในกรุงธนบุรี ได้ความดีความชอบ
เป็น “พระราชวรินทร์” เมื่อพระชนมายุได้ ๓๒ พรรษา

ในด้านพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เป็นที่ปรากฏพระ
เกียรติยศทั้งด้านความกล้าหาญมีพระปรีชาสามารถในการรบยอดเยี่ยม พระองค์ได้บำเหน็จความดี
ความชอบจากการรับราชการในกรุงธนบุรีในตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้

พุทธศักราช ๒๓๑๑ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพยกไปตีด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา โดย
เจ้าพิมายให้พระยาวงษาธิราช ยกทัพมาตั้งรับกองทัพของกรุงธนบุรี พระพุทธยอดฟ้าฯ ทำการรบ
พุ่งจนได้ชัยชนะ ตัดด่านขุนทดแตก และคุมกองทัพติดตามข้าศึก โดยตีได้เมืองนครราชสีมา และ
ได้เลื่อนยศเป็น “พระยาอภัยภทรณฤทธิชัย”

พุทธศักราช ๒๓๑๒ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพยกไปตีเมืองเขมร ได้รับชัยชนะโดยตีได้
เมืองพระตะบองและเสียมราฐ

พุทธศักราช ๒๓๑๓ เมื่อพระชนมายุได้ ๓๔ พรรษา ได้ทำการสู้รบปราบพระเจ้าฝาง
จนได้รับชัยชนะ ได้รับเลื่อนยศและตำแหน่งเป็น “พระยาอมราช” ว่าที่สมุหนายก

พุทธศักราช ๒๓๑๔ ได้เป็น “เจ้าพระยาจักรี” อัครมหาเสนาบดีว่าการมหาดไทย

และในปีเดียวกันนี้ได้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพยกไปยังเมืองเขมรพร้อมกับพระเจ้าตากสิน โดยตีได้เมือง
บันทายเพชร และเมืองบาหม

พุทธศักราช ๒๓๑๗ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพหน้า ยกทัพไปตีได้เมืองเชียงใหม่ ลำปาง
และลำพูน โดยพระเจ้าตากสินเป็นแม่ทัพหลวง หลังจากพระเจ้าตากสินยกทัพกลับกรุงธนบุรีแล้ว
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ยังคงตั้งกองทัพอยู่ และได้ยกไปตีได้เมืองน่านอกเมืองหนึ่ง
สำเร็จ และในปีเดียวกันนี้ มีทัพหมายยกกองทัพมาตีเมืองราชบุรี พระพุทธยอดฟ้าฯ จึงยกกองทัพ
มาช่วยรบโดยตีกองทัพพม่าแตกพ่ายไป

พุทธศักราช ๒๓๑๘ อะแซห่วนัก แม่ทัพพม่าผู้อาวุโส และเจนจัดในเชิงการรบอย่าง
เยี่ยมยอด ได้ยกกองทัพเข้าล้อมเมืองพิษณุโลกอย่างหนาแน่น โดยศึกพม่าครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก
ทางกรุงธนบุรี ซึ่งพระพุทธยอดฟ้าฯ เป็นแม่ทัพได้ทำการรบพุ่งเป็นสามารรถ กองทัพพม่าจึงอดศึก
เอาชัยชนะได้ การรบพุ่งยืดเยื้อเป็นเวลานานนับเดือน และยังมีได้มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเลยกล้า
แก่กัน อะแซห่วนักซึ่งเป็นแม่ทัพพม่าประหลาดใจมากถึงกับขอตัวแม่ทัพไทยที่มณฑลการรบเข้ม-
แข็งนัก

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ขณะนั้นยังดำรงยศเป็น “เจ้าพระยาจักรี”
อยู่ จึงเสด็จออกไปห้อะแซห่วนักดูตัวตามคำขอร้อง เมื่อได้เผชิญหน้ากัน อะแซห่วนักพิจารณา
พระรูปลักษณะอย่างถ้วนแล้วสรรเสริญว่า “ท่านรูปร่างงามนัก ฝีมือกล้าแข็ง ยากที่จะมีผู้ใดเสมอ
เหมือน แม้อายุยังน้อย แต่สติปัญญาสามารถสู้รบกับเราซึ่งเป็นผู้ใหญ่ได้ อุตส่าห์รักชาติไว้วางตัว
สู้ไปเบื้องหน้าท่านจะเป็นกษัตริย์ ผู้ยิ่งใหญ่ในสยามประเทศ”

ครั้นแล้ว อะแซห่วนักจึงสั่งให้ทหารนำเครื่องอาบน้ำทองคำหนึ่งสำหรับ ผ่าสักทาส
พบบ้าง ดินสอแก้วสองก้อน และน้ำมันดินสองหม้อ ไปมอบให้เป็นบรรณาการ

หลังจากนั้นอะแซห่วนักก็ได้ส่งทหารเข้าตีเมืองพิษณุโลกอีก เพียงแต่ล้อมไว้แล้วคอย
ตัดทางลำเลียง มิให้ทัพหลวงส่งเสบียงอาหารให้แก่เมืองพิษณุโลกได้ทำให้ในเมืองเกิดความอดอยาก

๕
ขาดแคลน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงตั้งหูกออกจากกองทัพพม่าที่ล้อมอยู่ ไปชุมนุม
กองทัพที่เมืองเพชรบูรณ์

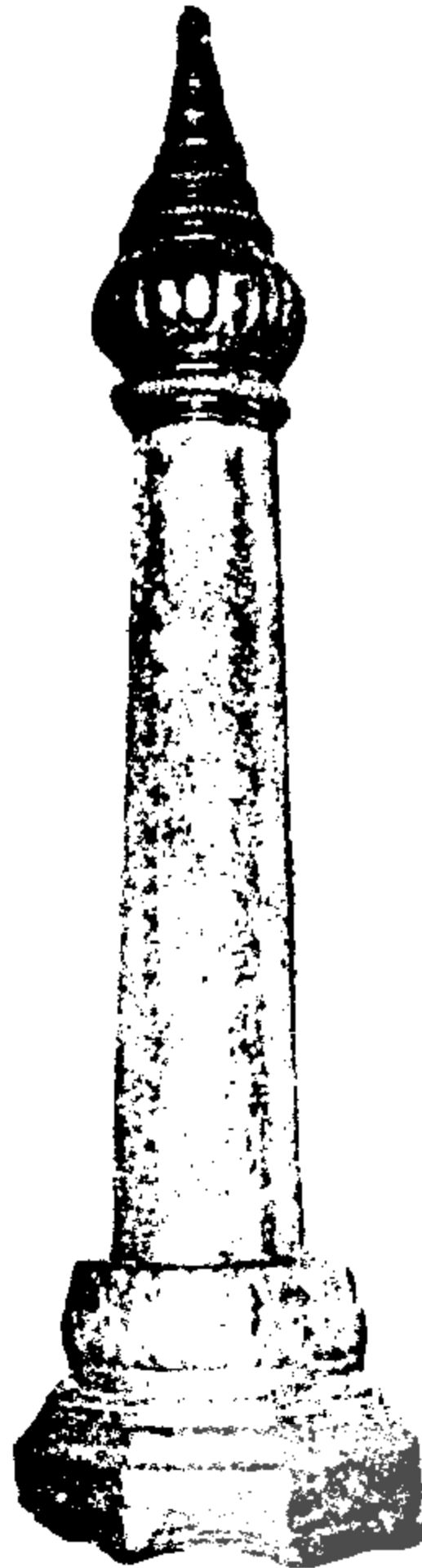
พุทธศักราช ๒๓๑๕ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพยกไปยังเมืองลาวได้เมืองจำปาศักดิ์ เมือง
สีทันดร และเมืองเขมรชายเขตแดนอีกหลายเมือง ได้เลื่อนพระเกียรติยศเป็น “สมเด็จพระยาม
มหากษัตริย์ศึก” พระราชทินนาม ซึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีพระราชทานให้แก่ พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้า ฯ นั่นคือ “สมเด็จพระยามมหากษัตริย์ศึก พลิกมहिมา ทูทนครระอาเดช
นเรศวรราชสุริยวงศ์ ฯ”

พุทธศักราช ๒๓๒๑ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพยกไปยังเมืองล้านช้าง ได้เมืองเวียงจันทน์
และเมืองหลวงพระบาง และได้ทรงอัญเชิญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) มา
ประดิษฐานยังกรุงธนบุรี

หลังจากที่พระพุทธยอดฟ้า ฯ ได้ทำการปราบข้าศึกศัตรูและปราบยุคเข็ญบ้านเมืองใน
กรุงธนบุรีจนสงบราบคาบแล้ว ประชาชนผู้และข้าราชการจึงพร้อมกันกราบทูลอัญเชิญให้เสด็จ
ดำรงสิริราชสมบัติ ประกอบพระราชพิธีปราบดาภิเษก ณ วันพฤหัสบดี ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีชวด
ตรงกับวันที่ ๑๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๓๒๕ ทรงพระชนมายุย่างเข้า ๔๗ พรรษา เป็นปฐม
กษัตริย์ชาติจักรวงศ์แห่งรัตนโกสินทร์ ในกาลครั้งนั้น สมเด็จพระสังฆราช (ศรี) วัดระฆัง-
โฆสิตาราม และพระราชาคณะผู้ใหญ่ประชุมพร้อมกัน ได้คิดขนานพระนามถวายจารึกลงใน
พระสุพรรณบัฏ ดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดีศรีสินทรมหাজักรพรรดิราชาธิบดินทร
ธรณินทราชาธิราช รัตนภาสกาสรวงษ์ องค์ปรมาธิเบศร์ ศรีภูวนेत्रวรรณนายก ดิลกรัตนราชชาติ-
อาชาวศรัย สมุไทยดโรมนต์ สกลจักรวาฬาธิเบนทร สุริเยนทราชาธิบดินทร หริหรินทรธาตธาธิบดิ์
ศรีสุวิบูลยคุณอักษรนิษฐ ฤทธิราเมศวรมหันท บรมธรรมิกราชาธิราชเดโชชัย พรหมเทพาดิเทพ-
นฤบดินทรภูมินทรปรมาธิเบศร์ โลกเชษฐวิสุทธิ รัตนมงกุฎประเทศศตามหาพุทธางกูร บรมบพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัว”

เสาลูกเมือง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงวางพระฤกษ์ฝังเสาลูกเมือง ณ วันอาทิตย์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ
เดือน ๖ ปีชวด จุลศักราช ๑๑๔๔ ตรงกับวันที่ ๒๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๒๕ เวลา ๐๖.๕๔ นาฬิกา

LI RT

การสร้างกรุงเทพเป็นราชธานี

เวลาว่างพระฤกษ์ ผังเสาหลักเมืองนั้นถูกขนถ้ำหากจะถ่อกันข้ามหลักโหราศาสตร์ก็จะ
ได้ดวงชะตาของเมือง ดังนี้

“ลัคนาสถิตราศีเมษ กุมอาทิตย์
เกตุอังคารอยู่ราศีพฤษภ มฤตยูอยู่ราศีเมถุน
จันทร์ราศีกรกฎ เสาร์และพฤหัสบดี
ราหูศุกรและพุธราศีมีน”

ถ้าจะนับเวลาการสร้างกรุงเทพ โดยเริ่มตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ทรงวางพระฤกษ์ ผังเสาหลักเมืองดังกล่าวในปีพุทธศักราช ๒๓๒๕ จนถึงพุทธศักราช ๒๕๒๐ รวม
เวลาการสร้างกรุงเทพได้ ๑๙๕ ปีในปัจจุบัน

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ขึ้นครองราชย์แล้ว พระองค์ได้
พิจารณาถึงความเหมาะสมต่าง ๆ ในการย้ายราชธานี จากกรุงธนบุรีมายังกรุงเทพ ฯ ทั้งทางด้าน
ยุทธศาสตร์ และพระราชวังตลอดจนอาณาเขตในการขยายพระนคร ดังข้อความในพระราชพงศาว-
ดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ดังนี้

“.....จึงทรงพระราชดำริว่า เมืองธนบุรี ผังปากตะวันออกเป็นทิวชัยภูมิดีกว่าที่ปาก
ตะวันตก โดยที่บนแหลม มีลานาเป็นขอบเขตกว่าครึ่ง ถ้างั้นพระนครข้างฝั่งตะวันออกมั่นคงข้าศึก
ยกมาตีถึงฐานพระนคร ก็จะต่อสู้ป้องกันได้ง่ายกว่าอยู่ข้างฝั่งตะวันตก ผังตะวันออกนั้นเสียแต่
เป็นหลุม เจ้ากรุงธนบุรีจึงได้อยู่ฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นที่ดอน แต่ก็เป็นที่ท้องคอง น้ำเซาะทรุดแห่งอยู่
เสมอ ไม่ถาวร พระราชานิเวศน์มณฑลเสนาบดีแล้ว ก็ตั้งอยู่ในอุปจาร ระวังวัดแจ้งและวัดท้าย
ตลาด ขนานอยู่ทั้งสองข้าง ควรเป็นทรงเกย พระราชดำริดังนี้ จึงดำรัสสั่งให้พระยาธรรมาธิกรณ
กับพระยาวิจิตรนาวี เป็นแม่กองคุมช่างและไพร่ ไปวัดกะที่สร้างพระนครใหม่ข้างฝั่งตะวันออก
ได้ตั้งพักยกเสาหลักเมือง เมื่อ ณ วันอาทิตย์ เดือน ๖ ขน ๑๐ ค่ำ ฤกษ์เวลาบ่ายรุ่งแล้ว ๕๔ นาที
พระราชวังใหม่ให้ตั้งในที่พระยาราชเสรมฐีและพวกจันอาสาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน โปรด ฯ ให้
พระยาราชเสรมฐีและพวกจันย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่สวนตั้งแต่คลองวัดสามปลิ่ม ไปจนถึง
คลองวัดสำเพ็ง แล้วจึงได้สถาปนาสร้างพระราชานิเวศน์มณฑลเสนาบดีล้อมรอบด้วยปราการระเนียด
ไม้ไว้ก่อน พอเป็นที่ประทับอยู่ควรแก่เวลา.....”

สำหรับเสาหลักเมืองที่ประดิษฐานอยู่ ณ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน ข้างกระทรวงกลาโหม ยึด เป็นเสาไม้ชัยพฤกษ์สูงประมาณ ๑๐๘ นิ้ว กว้างผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒๘ ๑/๒ นิ้วฐานเป็นแท่นกว้างผ่าศูนย์กลาง ๖๘ ๑/๒ นิ้ว ปลายเสาเป็นหัวเม็ดทรงมัลลเทศ์ บนปลายเม็ดทรงมัลลเทศ์บรรจุดวงชะตาพระนครรัตนโกสินทร์

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างแปลงศาลเจ้าหลักเมืองใหม่ จากศาลาเป็นยอดปราสาทตั้งความปรากฏในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๔ ว่า

“และที่ศาลเจ้าหลักเมือง ศาลเจ้าพระกาฬและศาลพระเสื่อเมืองพระทรงเมืองและศาลเจ้าเจตคุปต์นั้นเดิมเป็นแต่หลังคาตัวไม้มุงกระเบื้อง ทรงพระกรุณาโปรดให้ช่างก่อรอบมียอดปราสาทอย่างศาลพระกาฬที่กรุงเทพฯราวศักราชล่วงถึง ๔ ศาล และที่หอกลองนั้นเดิมชั้น ๒ ชั้น ๓ ชั้นแต่ละถ่อปูนทำเป็นยอดเกี้ยวโปรดให้ทำใหม่ ก่อผนังถ่อปูนแปลงเป็นยอดมณฑป....”

ในรัชกาลที่ ๔ นี้ ตามพระราชพงศาวดารได้กล่าวว่า หลักเมืองที่สร้างมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ขำรุด และมีกรมบรรจุดวงพระชะตาขึ้นใหม่ ตั้งความต่อไปนี้

“แล้วทรงพระราชดำริถึงหลักเมืองขำรุด ทำขึ้นใหม่แล้วจะได้บรรจุดวงพระชะตาเสียใหม่ ณ วันอาทิตย์ เดือนอ้ายแรมเก้าค่ำ (จุลศักราช ๑๒๑๔) พระฤกษ์จะได้บรรจุดวงพระชะตาพระนครลงด้วยแผ่นทองคำหนัก ๑ บาท แฉกกว้าง ๕ นิ้ว จารึกในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรมสมเด็จพระปรมานุชิตกรมหมื่นบวรรังษี กับพระสังฆราชาคณะอีก ๓ รูป รวม ๕ รูป เมื่อเวลาจารึกได้เจริญพระปริตแล้วพระฤกษ์ ๑๒ พระยาโหราธิบดีได้บรรจุที่หลักเมือง เสร็จแล้วก็มีการสมโภช”

การบรรจุชะตาพระนครในสมัยรัชกาลที่ ๔ ตรงกับพุทธศักราช ๒๓๕๕ นับเป็นระยะเวลาหลังจากการวางพระฤกษ์เสาหลักเมือง ในรัชกาลที่ ๑ เป็นเวลา ๑๐ ปี ในการบรรจุชะตาพระนคร ครั้นหลังนมรายละเอียดในจดหมายเหตุพระราชพิธีบรรจุชะตาพระนคร โดยที่ศดา เป็นฎีกาทูลเกล้าฯ ถวายของกรมโหร ตั้งความต่อไปนี้

“ข้าพระพุทธเจ้าพญาโหราธิบดี ขุนโชติทรรพมา ขุนเทพากร พร้อมกับเชื้อพระราชนานค่านวดพระฤกษ์ลงดวงชะตาพระนครและพระราชพิธีบรรจุหลัก ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายกำหนด

ณ

ณ วันพุธขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ บัซวด จัตุวาร เวลาเช้า ๖ บาท จะได้ตั้งดวงพระนครในพระอุโบสถ
 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระสงฆ์ ๕ รูป กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีกรมหมื่นบวรวัชรีย์เป็นประธาน
 ให้มีบายศรีตอง ๕ ชั้นสำหรับ ๑ เทียนทอง ๕ รูปเงิน ๕ เครื่องกระยาบวด แบริ่งหอม น้ำมันหอม
 มีเครื่องนมัสการสำหรับ ๑ ให้ประโคมปี่พาทย์ กลองแขก ฉิ่งไซย แตรสังข์ แล้วเจิมเบ็ญน้ำมัน
 แบริ่งทองหนัก ๑ ตำลึงแม่ ๑๒ นิ้วสเหลยม มีไหม้แปลสนิทิตลงสำเร็จแล้ว ครั้น ณ วันพฤหัสบดี
 แรม ๖ ค่ำ เดือน ๖ จะได้ตั้งพระราชพิธีศาลหลวงมีโรงพิธีพราหมณ์ด้วยโรง ๑ ให้มีศาลท้าวจตุ-
 โลกบาลทั้ง ๔ ทิศ ศาลพระอินทร์อยู่ท่ามกลางศาล ๑ เป็น ๕ ศาลด้วยกัน มีกราชวัตรฉัตรธง ต้น
 กล้วย ต้นอ้อย รอบโรงพิธี แลโรงพิธีพราหมณ์และศาลหลักเมืองแล้วให้พินเทียนชัยสูงหนัก ๕
 ตำลึง มีเครื่องนมัสการสำหรับ ๑ เชิญพระไชยพระธรรมมาตังในโรงพิธี บาตรน้ำ ๓ บาตร บาตร
 ทราย ๑ บาตร วงสายสัญญาณทั้ง ๓ แห่งนิมนต์พระสงฆ์สวดพระปริต ๓ วันคี่ สวด ๔ สำหรับ
 สำหรับละ ๕ องค์ สวดจตุภาวนาวาร ๓ องค์ สวดนครฐานปริต ๒ องค์ เป็น ๒๐ รูป พระ-
 ราชาคณะ ๑๕ รูป สิริเป็น ๓๕ รูปด้วยกัน มีบายศรีตองวันละ ๒ สำหรับ เทียนทองเทียนเงิน
 วันละ ๒ คู่ มีเครื่องกระยาบวดรูปเทียนตั้งบนศาลทั้ง ๕ ศาล โหรบูชาเทวดาเวลาเย็นทั้ง ๓ วัน
 ประโคมปี่พาทย์ กลองแขก ฉิ่งไซย แตรสังข์ ครั้นรุ่งขึ้น ณ วันอาทิตย์ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๖
 เวลาเช้า ๒ โมงแล้ว ๘ บาท เป็นวันพระฤกษ์ให้ตั้งบายศรีแก้ว ทอง เงิน ๓ สำหรับ เทียนทอง
 เทียนเงินสังกะสี ๓ เล่ม บูชาพระฤกษ์ตั้งเครื่องมัจฉะมังฆาหาร และบายศรีศรุษะสุกร รูปเทียน
 ทั้ง ๕ ศาลโหรบูชาเทวดาแล้ว พญาโหรราชบัณฑิตเชิญดวงชะตาพระนครเข้าบรรจุในยอดหลักศิครูป
 เทวดาแล้วประโคมปี่พาทย์ กลองแขก ฉิ่งไซย แตรสังข์ และยิงปืนใหญ่ทั้ง ๔ ทิศ พระสงฆ์
 สวดขยันโตแล้วประน้ำโปรยทราย เอาผ้าขมกุ่มผูกห้อยทำขวัญเวียนเทียนหลักเมือง เจิมเบ็ญหอม
 น้ำมันหอม ห้อยพวงดอกไม้แล้วพญาโหรราชบัณฑิต เชิญเทวดาเข้าสิงในหลักเมืองและเทวรูปมีกำหนด
 ๓ ตำลึงได้แก่โหรสำเร็จการพระราชพิธีแทน

หลังจากที่พระราชพิธีบรรจุชะตาพระนครดังกล่าวแล้ว ยังมีพิธีเชิญเทวดาเข้าสิงใน
 หลักเมืองเพื่อเป็นสิริมงคลและการคุ้มครองป้องกันข้าศึกศัตรู ตลอดจนการป้องกันภัยพิบัติต่าง ๆ
 โดยมีพระยาโหรราชบัณฑิตเป็นผู้เชิญเทวดาเข้าสิงในหลักเมือง
 พระราชพิธีเล่ม ๑ ดั่งนี้

LIART

ประกาศเทวดา

ให้ประดิษฐานในเทวรูปบนยอดพระมหานครโครม
ที่บรรจุนครสุพรรณภูมิเจ้าริ้วคองพระที่นั่งชากรุงเพท ฯ

“ข้าแต่ท้าวเทวราชสุรารักษ์ อันลวจะเสด็จสถิตย์อริวาสนาอนุรักษ์ บนยอดหลัก
สำหรับพระมหานคร ข้าพระพุทธเจ้าขออัญเชิญเทพยดมหินธรเศร ผู้ทรงสิทธิ์ศักดิ์จงเข้าสิงสู่
สำนักในเทวรูปซึ่งประดิษฐานบนยอดพระมหานครโครม อันบรรจุนครสุพรรณภูมิ เจ้าริ้วคองพระ
ที่นั่งชากรุงเพทเพทนคร อมรรัตน์โกสินทร์ มหินทรายุธยา บรมราชาภิ นอช่วยคุ้มครองป้องกัน
สรรพโศรวิโรหภัยกร อย่าให้มาบีฑาถึงพระมหานครราชธานีและบุรีรวมขอบเขตขัณฑ์เทสวามณฑล
ทั่วสกลราชอาณาจักรประวิงแล้วจงอภิบาลรักษาสมเด็จพระบรมมณัศจรรย์อันเสด็จเถลิงถวัลยราช พระบาท-
สมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏสุทธิสम्मิตเทษยพงษ์ทั้งเอกองค์รลลวราชอนุชา และพระบรมขัตติย-
วงษาเสวกามาตย์ราชอันแคบเรบริจาริกอีกทั้งสมณพราหมณ์ประชากรานุกร ทวีนิกรสัตว์จุตุนทวิภพ
ในพระราชอาณาจักร ให้ปราศจากสรรพปรัภัยปัจจามิตรภัยเขล จงเกษมสุขสำราญนรินทร์นราย
นําราศ ทุกสิ่งสรรพโรคาหยาธิอุบถอันตรธาน อย่าให้มีโรคภัยพิบัติอุบถบีฑาเขล นิกรราช-
บรรพหสิษย์สันเทียงพวง ให้พระมหานครหลวง แลเมืองขึ้นออก ทุกเขตขัณฑ์ ประจันตนาเมทสิมา
คุดคำประกาศ อันข้าพระพุทธเจ้ากล่าวอาราธนาดังนี้เทอญ”

“ประกาศ ณ วันอาทิตย์ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลู เบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕
เวลา ๗ ทุ่ม ๓ บาท พระฤกษ์เดิมเวลา ๗ ทุ่ม ๓ บาท เลื่อนมาเป็นเวลา ๓ โมง ได้บรรจุนคร
พระสุพรรณภูมิเวลาค่ำ ๗ ทุ่มกับ ๓ บาท ไล่เบียดยอดหลักกลางหลักเป็นเสร็จการ ฯ”

ความสำคัญของพิชัยเสาหลักเมือง

พิชัยเสาหลักเมืองตามประเพณีโบราณนั้น ถือกันว่ามีคุณสำคัญ ดังนี้

“ประเพณีโบราณเกี่ยวกับการสร้างบ้านสร้างเมืองจะต้องทำพิธีอย่างหนึ่ง เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองที่จะสร้างขึ้น สิ่งนั้นคือ การยกเสาหลักเมืองขึ้นในที่นั้นเป็นชัยภูมิสำคัญให้เป็นที่ตั้งขวัญแก่พลเมืองสำหรับยึดถือเป็นหลักชัยทางจิตใจว่า บ้านเมืองที่สร้างขึ้นนั้นมั่นคงถาวรแน่นอนแล้ว การสร้างบ้านเมืองสมัยโบราณย่อมเป็นที่อาศัยแห่งขวัญและจิตใจของประชาชนรวมอยู่ด้วย เพราะประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของบ้านเมือง ถ้าประชาชนมีจิตใจมั่นคงเชื่อในหลักบ้านหลักเมืองที่ได้สร้างขึ้น ก็เป็นการผูกมัดกำลังใจให้มั่นคงแน่วแน่ในการดำรงชีพ มีความเชื่อถือว่าหลักเมืองได้ตั้งแล้ว โดยอาณาเขตของหลักเมืองจะเป็นหลักชัยให้ประชาชนผู้รวมกันอยู่ในบ้านเมืองนั้น ๆ อยู่เย็นเป็นสุขรุ่งเรืองสถาพรตลอดกาลปาวสาน วิถีหลักเมืองของชนชาติไทย คงจะทำการมาตั้งแต่สร้างกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา สืบมาจนถึงกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์.....”

ที่ว่าประเพณีตั้งหลักเมืองเกี่ยวกับพิธีทางไสยศาสตร์หรือเทวราหมณ์ นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์ดาราภานุภาพประทานอธิบายไว้ว่า

“หลักเมืองเป็นประเพณีเทวราหมณ์มาแต่อินเดีย ไทยตั้งหลักเมืองขึ้นตามธรรมเนียมพราหมณ์ ที่จะเกิดหลักเมืองนั้น คงด้วยประชาชน ประชุมชนนินต่างถิ่น ที่อยู่เป็นหมู่บ้านก็มีหมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้านรวมเป็นตำบล ตำบลตั้งขึ้นเป็นอำเภอ อำเภอเดิมเรียกว่าเมือง เมืองหลาย ๆ เมือง รวมเป็นเมืองใหญ่ เมืองใหญ่หลาย ๆ เมืองเป็นมหานคร คือเมืองพระมหานคร”

พระสยามเทวาธิราชและเทพารักษ์ประจำพระนคร

นอกจากเสาหลักเมืองที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ กรุงเทพฯ ยังมีเทพารักษ์ ซึ่งถือเป็นเทพารักษ์ทองคำพระมหากษัตริย์และประชาชนทุกชั้นได้เคารพนับถือมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล เทพารักษ์ดังกล่าวได้แก่

พระเสื้อเมือง

๑. “พระเสื้อเมือง” เป็นเทพารักษ์หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์สูงประมาณ ๑๑ เซนติเมตร

พระทรงเมือง

๒. “พระทรงเมือง” เป็นเทพารักษ์หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์สูงประมาณ ๘๘ เซนติเมตร

พระกาฬไชยศรี

๓. “พระกาฬ” เป็นเทพารักษ์หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ประทับบนหลังนกกาน้ำ

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

376

เจ้าพ่อเจตคุปต์

๔. “เจ้าพ่อเจตคุปต์” เป็นเทพารักษ์แกะสลักด้วยไม้ปัดทองหิ้งองค์

Legislative Institutional Repository of Thailand

“พระสยามเทวาธิราช” เป็นเทวรูปทรงเครื่องต้น ยืนถือพระขรรค์ในพระหัตถ์ขวา สูงประมาณ ๘ นิ้วฟุต หล่อด้วยทองคำแท่งทองคำ ออกแบบขึ้นโดยพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ โปรดให้หล่อขึ้นเป็นครั้งแรก โดยพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า การที่ประเทศไทยได้รอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่นตลอดมานั้น คงจะมีเทพยเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งให้ความคุ้มครองเป็นแน่ ฉะนั้น จึงได้โปรดให้สร้างเทวรูปองค์นี้ขึ้นมาแล้วทรงขนานนามว่า “พระสยามเทวาธิราช” แล้วนำไปประดิษฐานไว้ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณสมัยนั้น”

หลังจากสร้างพระสยามเทวาธิราชขึ้นแล้ว ก็ถือกันว่า พระสยามเทวาธิราชเป็นประมุขของเทพารักษ์ มีพระเสื่อเมือง พระทรงเมือง พระหลักเมือง เป็นเทพบริวาร

การฉลองพระนคร

การฉลองพระนครครั้งแรกมีปรากฏในพงศาวดารว่า ครั้นการสถาปนา “บางกอกฝั่งขวา” สำเร็จบริบูรณ์แล้ว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดงานสมโภชพระนครขึ้นโดยให้นิมิตต์พระสงฆ์ทุก ๆ พระอารามทั้งในกรุงและนอกกรุงขึ้นสวดพระพุทธมนต์บนเชิงเทียนทุก ๆ ไบเสมา เสมลาละรูปรอบพระนคร พระราชทานเงิน ขอแรงให้ข้าราชการทำข้าวกระหนงเลียงพระสงฆ์ทั้งสิ้น แล้วให้ตั้งโรงทานรอบพระนครพระราชทานเลี้ยงยากจนวิฬกทั้งปวง แล้วให้ตั้งต้นกล้วยเทศตามวงกำแพงรอบพระนคร ทั่วทานต้นละขั่ง ๓ วัน คัด ๆ กัน สั้นพระราชทรัพย์เป็นจำนวนมาก ให้มีมหรสพต่าง ๆ และมีละครหญิงโรงใหญ่ ให้เงินโรงละ ๑๐ ขั่ง เป็นการสมโภชวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วย ครบ ๓ วัน เป็นกำหนดเช่นเดียวกัน

ครั้นเสร็จการฉลองพระนครแล้ว จึงพระราชทานนามพระนครใหม่ให้ตรงกับนามพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรว่า

“กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์”

อนึ่ง ชื่อของพระนครนี้ ค้อมาถึงสมัยของรัชกาลที่ ๔ ได้ทรงเปล่งสร้อยทว่า “บวรรัตนโกสินทร์” เป็น “อมรรัตนโกสินทร์” ส่วนชื่อนอกนั้นคงเดิม

กล่าวคือการสร้างพระนครได้ทำการสร้างอย่างจริงจังในพุทธศักราช ๒๓๒๖ โปรดเกล้าฯ ให้ลงมือก่อสร้างพระนครพระบรมมหาราชวัง ชุดคูคลอง และสร้างน้อม โดยรอบพระนคร ตลอดจนปราสาทราชมณเฑียรต่าง ๆ แล้วเสร็จในปี พุทธศักราช ๒๓๒๘

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี ก็ทรงประกอบพระราชพิธีสังเวยสมโภชพระหลักเมืองกรุงเทพมหานคร

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ในรัชสมัยที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสดยราชสมบัติ พระองค์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอย่างหนักและใหญ่หลวงตลอดรัชสมัย ทรงทรงเป็นปฐมบรมกษัตริย์ในยุคของการฟื้นฟู ทรงเริ่มวางรากฐานเศรษฐกิจของเก่า ซึ่งที่นาส่วยย่นตั้งแต่ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา ให้คืนสู่สภาพเดิมและเจริญงอกงามในทุกวิถีทาง

พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับราชการปกครอง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงวางหลักการปกครองบ้านเมือง โดยแยกราชการออกเป็นส่วนสัด ดังนี้ คือ

๑. มหาดไทย
๒. กลาโหม
๓. กรมท่า
๔. กรมเมือง
๕. กรมวัง
๖. กรมนา

โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งอำมาตย์ผู้ใหญ่ ซึ่งทรงไว้วางพระราชฤทัย เข้าดำรงตำแหน่งเสนาบดีในส่วนราชการนั้น ๆ มีหน้าที่บังคับบัญชาให้พระราชกรณียกิจดำเนินไปตามพระบรมราชโองการคำสั่งสั่ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงมีพระราชดำริว่า ประเทศไทยมีกฎหมายเป็นหลักในการชำระอรรถคดีมาแต่โบราณกาล แต่ได้สูญหายไป เมื่อคราวเสียกรุงเป็นอันมาก ที่เหลืออยู่ก็เห็นเพื่อนวิปริต เพราะมีผู้แก้ไขเปลี่ยนแปลงตัวบทกฎหมายใหม่เพื่อความเป็นประโยชน์

แก่ตนเอง จึงพิจารณาโปรดให้ตั้งข้าราชการขึ้นชำระบทกฎหมายต่าง ๆ ให้ถูกต้องแล้วจัดไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกและเป็นธรรมเนียมแก่การวินิจฉัยบรรดาคดีต่าง ๆ เมื่อชำระเสร็จแล้วก็ให้อาลักษณ์ชุบเส้นหมึก ๓ ฉบับ ไว้ห้องเครื่องฉบับหนึ่ง ไว้ห้องหลวงฉบับหนึ่ง ไว้ศาลหลวงสำหรับลูกขุนฉบับหนึ่ง ปิดตราพระราชสีห์ ตราพระยศสีห์ และตราบัวแก้วทุกเล่ม เป็นสำคัญกฎหมายฉบับนี้เรียกว่า กฎหมายตรา ๓ ดวง

พระวาทกรรมถึงกษัตริย์สยาม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงประสบปัญหาด้านการสงครามทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น พระยาบึงกลีมาเจ้าเมืองกำแพงเพชร กระทบการกระด้างกระเดื่อง ไม่ยอมเป็นเมืองขึ้นแก่ไทย จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้ยกทัพไปยังเมืองกำแพงเพชร จับตัวพระยาบึงกลีมา ประหารชีวิตได้ และเกิดกบฏขึ้นข้าราชการวังหลวง และวังหน้าหลายนายได้คบคิดกันทำการกบฏ โดยมีพระยาอภัยรณรงค์เป็นหัวหน้า แต่ก็ได้ปราบกบฏจนสำเร็จ

สำหรับศึกจากภายนอกประเทศนั้น คือ พม่าได้ยกทัพมาประชิดติดพระนคร ด้วยกำลังพลมหาศาล ประมาณ ๑๐๓,๐๐๐ คน พร้อมด้วยช้างม้า เครื่องสรรพาวุธ จำนวนมากมายเหลือประมาณ แบ่งแยกกันเข้าตบเป็นสามทาง คือ โอบล้อมเข้ามาตั้งแต่หัวเมืองทางภาคใต้และภาคเหนือ ส่วนทัพหลวง ซึ่งพระเจ้าปะดุงแห่งกรุงอังวะเป็นจอมทัพ ยกมุ่งหน้าเข้ามาทางด้านพระเจดีย์สามองค์ แต่ศึกพม่าที่ยกมารุกรานกรุงรัตนโกสินทร์ครั้งนี้ ได้ประสบความพ่ายแพ้ยับเยินทั้งๆ ที่กำลังเหนือกว่าหลายเท่า นับเป็นพระบรมเดชานุภาพแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโดยแท้

นอกจากศึกพม่าครั้งนี้แล้ว พม่ายังยกกองทัพมาตกรักรัตนโกสินทร์อีก ๒ ครั้ง ในครั้งที่ ๒ พมามุ่งเอาชัยชนะอย่างเด็ดขาด แม้จะทำสงครามยืดเยื้อแรมปีก็ตาม โดยจัดตั้งค่ายและฉางข้าว เสาบังเลียงกองทัพ ราชทางมาตั้งแต่เมืองสมิงจนถึงท่าดินแดงสามสบ แล้วยกกำลังพล

ประมาณ ๘๐,๐๐๐ คน มาตั้งค่ายอยู่ ณ ตำบลแม่กระษัตริย์ ทางด้านจังหวัดกาญจนบุรี อินแจะ
มหาอุปราชกรุงอังวะเป็นผู้ควบคุมทั้หมา แต่ทหารไทยได้ยกเข้าตีค่ายหมา แล้วจุดไฟเผาเสียสิ้น

ครั้งที่ ๓ กองทั้หม่ายกทั้หมาล้อมเมืองเชียงใหม่อยู่ ๒ เดือนเศษ กองทั้ไทยขึ้น
ไปถึงก็เข้าโจมตี หมาสู้มิได้ก็แตกพ่ายไป

พระราชกรณียกิจในการทำนุบำรุงศาสนา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ทรงมีพระราชศรัทธา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งนัก ดังจะเห็นได้ว่า ตลอดรัชสมัยแห่ง
พระองค์ ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่ากาลก่อน ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประชุม
พระเถระผู้ใหญ่ทรงคุณวุฒิ ร่วมกระทำสังคายนาพระไตรปิฎก ซึ่งผิดเพี้ยนขาดตกบกพร่องมา
แต่เดิม กลับคืนสู่สภาพสมบูรณ์ครบถ้วนเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุ
สามเณรทั้งหลาย เป็นการเผยแพร่พระศาสนาให้แผ่ขยายกว้างไพศาลออกไปในภายหน้า

พ.ศ. ๒๓๓๒ ทรงมีพระราชศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่
ตั้งอยู่ทางใต้ของพระบรมมหาราชวัง และทรงพระราชทานนามว่า “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม”

นอกจากวัดพระเชตุพนฯ แล้ว พระองค์ทรงปฏิสังขรณ์วัดเก่าแก่ซึ่งสลักปรักพังชำรุด
ทรุดโทรม ให้มีสภาพดีขึ้นกว่าเดิมอีกหลายแห่ง เช่น

๑. วัดราชาธิวาส
๒. วัดระฆังโฆสิตาราม
๓. วัดโมลีโลกยาราม
๔. วัดอรุณราชวราราม
๕. วัดสุวรรณาราม
๖. วัดราชสิทธาราม
๗. วัดยานนาวา

๘. วัดมกุฏกษัตริยาราม
๙. วัดกุหาสวรรค์
๑๐. วัดสุวรรณดาราราม
๑๑. วัดราชบูรณะ
๑๒. วัดสระเกศ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงสร้างวัดขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง เลียนแบบวัดพระศรีสรรเพชญ์ตาม ในพระราชวังกรุงศรีอยุธยา และใช้เป็นที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปรัตนปฏิมากรแก้วมรกต” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปคู่เมือง วัดนี้ไม่มีกุฏิสงฆ์ เป็นเพียงสถานที่ใช้ในถาวรประกอบพิธี และประดิษฐานพระพุทธรูป วัดนี้ได้ชื่อว่า “วัดพระศรีรัตนศาสดาราม”

วัดพระศรีรัตนศาสดารามนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้เริ่มสร้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๒๕ แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๗ วัดนี้มีปูชนียสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญคือ พระอุโบสถที่ประดิษฐานองค์พระแก้วมรกต ซึ่งสร้างแบบสถาปัตยกรรมไทยทุกส่วน หลังคาพระอุโบสถมุงด้วยกระเบื้องเคลือบสี มีมุขลดหลั่นลงมาเป็น ๓ ชั้น ติดช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ และกันทวยที่หน้าบัน แกะสลักลวดรักปิดทอง ประดับด้วยกระจกสีทางแผ่นด้วยฝีมือประณีต

พระราชกรณียกิจทางค่านิยมคดี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ฟื้นฟูวรรณคดีไทย ซึ่งเสื่อมโทรมไปตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ให้กลับคืนมาสู่ความเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่ง และอาจกล่าวได้ว่าเป็นยุควรรณคดีเจริญถึงขีดสูงสุด ทั้งในด้านร้อยกรองและร้อยแก้ว

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นฟื้นฟูวรรณคดี

LI RT

ของชาติเป็นอย่างมาก ทรงโปรดผู้มีความสามารถในเชิงกวียิ่งนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนพระองค์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีประเภทร้อยกรองไว้หลายเรื่อง คือ

๑. บทละครเรื่องรามเกียรติ์
๒. บทละครเรื่องอุณรุท
๓. กลอนเพลงยาวนิราศเรื่องรบพม่าที่ท่าดินแดง

เค้าเรื่องของรามเกียรติ์มาจากคัมภีร์ "รามายณ" ภาษาสันสกฤต ของชนชาติอินเดีย เผ่าฮินดู ซึ่งเชื่อว่าพระรามคือพระนารายณ์ แบ่งภาคลงมาเกิดในโลกมนุษย์ เพื่อปราบเวทภัยภัยที่ประทุพสุริยคติมิชอบ ทำความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์และทวยเทพ ท้องเรื่องจึงเต็มไปด้วย ฤทธาศักตานุภาพสลบซับซ้อน มหัศจรรย์ อ่านสนุกเพลิดเพลิน และเป็นคติสอนใจพร้อมทศร

รามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ ดำเนินเนื้อความละเอียดพิสดาร ยาว ๑๑๗ เล่มสมุดไทย เป็นคำกลอนประมาณ ๖๐,๐๐๐ คำ สลักกระบวนกลอนไพเราะซาบซึ้ง แสดง ชื่นเชิงกวี ไวยากรณ์ และความเชี่ยวชาญทางอักษรศาสตร์ไว้อย่างดีเลิศ

พระราชนิพนธ์เรื่องอุณรุท มาจากคัมภีร์ "มหาภารตะและปรัมดา" ภาษาสันสกฤต เป็นเรื่องแสดงคุณวิเศษของพระนารายณ์ "ปางกฤษณาวตาร" เรื่องนี้กวีเก่าครั้งกรุงศรีอยุธยาได้ แต่งไว้เป็นบทกลอน แต่บทเรื่องสูญหาย เมื่อเสียกรุงแก่พม่า เหลืออยู่บ้างบางตอน จึงทรง พระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่

พระราชนิพนธ์กลอนเพลงยาวนิราศ เรื่อง "รบพม่าที่ท่าดินแดง" ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ เมื่อครั้งเสด็จไปตีค่ายพม่าที่ท่าดินแดง ในพุทธศักราช ๒๓๒๕ มีหลักฐานปรากฏว่า ทรงพระ- ราชนิพนธ์นิราศท่าดินแดง เป็นเรื่องแรก ต่อมาเรื่อง อุณรุท และรามเกียรติ์ ซึ่งพระราชนิพนธ์ สองเรื่องหลังเป็นเวลาที่แผ่นดินว่างศึก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูทางด้านวรรณคดีเป็นการใหญ่ กวี ในราชสำนักครั้งนั้นมีอยู่หลายท่าน ที่มีชื่อเสียงปรากฏอยู่จนบัดนี้มีอยู่ ๒ ท่าน คือ เจ้าพระยา- พระคลัง (หน) และพระยาธรรมปรีชา (แก้ว)

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ผู้สร้างกรุงเทพ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระราชปรารภถึงโอกาสที่กรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีอายุครบรอบ ๑๕๐ ปี ในพุทธศักราช ๒๔๗๕ พระองค์ใคร่ที่จะสร้างถาวรวัตถุเพื่อเป็นอนุสรณ์ เป็นที่ปรากฏแก่ชนรุ่นหลังว่า ประชาชนชาวไทยมีความจงรักภักดี และรู้จักบุญคุณของผู้ทรงเป็นต้นวงศ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อันได้รักษาประเทศชาติให้เป็นเอกราชสามารถยืนยงมาตราบเท่าทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรึกษาหารือกับอภิรัฐมนตรีและเสนาบดีมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า ควรสร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมบรมกษัตริย์มหาจักรีวงศ์ ซึ่งทรงสร้างพระนครอมรัตนโกสินทร์ขึ้นไว้เพื่อให้ประชาชนได้ระลึกถึงพระเกียรติคุณของพระองค์ และควรสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อเป็นทางเชื่อมพระนครและธนบุรี ให้ติดต่อไปมาถึงกันได้ เพื่อจะเป็นสาธารณประโยชน์แก่ปวงชนทั้งหลายด้วย

ครั้นได้ทรงปรึกษาหารือเป็นที่ตกลงเป็นเอกฉันท์แล้ว จึงทรงดำริให้คิดแบบพระบรมรูปกับแบบสะพานข้ามแม่น้ำโดยสร้างตรงปลายถนนตรีเพชรของฝั่งพระนคร คือ ถนนระหว่างวัดราชบูรณะ และโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ก่อนถึงเชิงสะพานสร้างเป็นลานกว้าง มีสวนดอกไม้เป็นเครื่องตกแต่งและประดิษฐานพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ส่วนฝั่งธนบุรีนั้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

LIART

จึงสะพานทอดยาวขนานไปกับวัดประยุรวงศาวาสและให้สร้างถนนตราไปเพื่อให้เหมาะแก่การที่จะขยายถนนให้กระจายไปทั่วจังหวัดธนบุรีในโอกาสต่อไป

พระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต อธิบดีกรมการช่างศิลป์ ซึ่งเป็นผู้คิดแบบและอำนวยการก่อสร้าง โดยมี ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี คณะบดีมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นผู้ปั้น เป็นพระบรมรูปทรงเครื่องขัตติยาภรณ์ เสด็จประทับเหนือพระราชบัลลังก์ และหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ มีความสูงแต่ฐานตลอดยอดสูง ๔.๖๐ เมตร ฐานกว้าง ๒.๓๐ เมตร มีฐานศิลาอ่อนเป็นที่รองรับพระบรมรูปหล่ออีกชั้นหนึ่ง พระบรมรูป ฯ นี้ ฝ่าพระหัตถ์มาทางถนนตรีเพชร เบื้องหลังคือเป็นกำแพงหินอ่อนกัน เบื้องหน้ามีเครื่องบูชา และมีหน้าพุ่มสองข้าง ระหว่างทางลาดขึ้นสะพาน ๒ ทางนี้ กำแพงเป็นลานแอสฟัลท์ และมีที่ปลูกต้นไม้บางแห่ง เพื่อความสวยงาม

ส่วนสะพานนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ซึ่งขณะนั้นทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ทรงเป็นประธานกรรมการอำนวยการ พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ได้มีรับสั่งให้กองแบบแผนกรมรถไฟหลวง เป็นผู้ออกแบบแสดงทางขึ้นทั้งสองข้าง และตัวสะพานพร้อมด้วยขนาดและรายละเอียด เพื่อเรียกประมูลราคาจากบริษัทต่าง ๆ พระองค์ทรงเชิญให้บริษัทต่าง ๆ ยื่นประกวดแบบและราคา ปรากฏว่าบริษัทคอร์แมนลองแห่งประเทศอังกฤษ เป็นผู้เสนอราคาประกวดได้ ราคาสำหรับสะพานเหล็กและทางลาดคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒๔๔,๓๓๒ ปอนด์ กับราคาสำหรับการตกแต่งประดับประดาให้งดงามขึ้นไปอีก ๗๕,๐๕๓ ปอนด์

สะพานนั้นทำเป็น ๓ ช่อง มีตอม่อริมบนฝั่งสองอัน และตอม่อกลางน้ำสองอัน ตัวสะพานทำด้วยเหล็ก ช่องริม ๒ ข้างนั้นเป็นสะพานตายตัวกว้าง ๗๕.๒๕ เมตร นับตั้งแต่ศูนย์กลางของจานรองหัวและท้ายสะพาน พื้นถนนของสะพานตอนนั้นทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กลาดแอสฟัลท์ พนมบาทวิถีทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก แต่ปูกระเบื้องซีเมนต์ข้างบน

ส่วนช่องกลางนั้น ทำเปิดเปิดได้เป็น ๒ ซีก เมื่อเปิดแล้วมีช่องเรือลอดได้กว้าง ๖๐ เมตร
พนักถนนและบาทวิถีตอนนั้นปูด้วยไม้เต็งรัง เพื่อให้มีน้ำหนักเบาว่าคอนกรีต

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้พระราชทานนามสะพานนี้ว่า
“สะพานพระพุทธยอดฟ้า” เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ซึ่งเป็นวันที่พระองค์ได้พระ-
ราชทานพระบรมราชวินิจฉัย โปรดเกล้าฯ ให้ตกลงทำสัญญากับบริษัท คอร์แมนลอป

สะพานพระพุทธยอดฟ้า นี้ บริษัทรับเหมาได้ลงนามสัญญาที่กรุงลอนดอน เมื่อวันที่ ๓๐
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงกระทำพิธีวางศิลาฤกษ์
เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๓

สำหรับค่าใช้จ่ายในการสร้างอนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และ
สะพานพระพุทธยอดฟ้า นี้ ประมาณได้ ๔ ล้านบาท โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง และรัฐบาลจะจ่ายเงินแผ่นดินช่วยจำนวนส่วนหนึ่ง
เงินจำนวนอีกส่วนหนึ่งนี้ ทรงพระราชดำริว่าควรบอกบุญเรียกรอชาวไทยที่สนใจจะเข้าส่วนสร้างปฐม-
บรมราชานุสรณ์ตามกำลัง

รายละเอียดค่าใช้จ่ายในการสร้างปฐมบรมราชานุสรณ์ นั้น นายช่างกำกับการก่อสร้าง
คือ อำมาตย์โท หลวงประกอบยันตรกิจ ได้บันทึกไว้ดังนี้

ค่าใช้จ่ายในการสร้างปฏิมบรมราชานุสรณ์, การเปิดและฉลอง

จำนวนเงินที่ให้ไว้ข้างท้ายนี้เป็นจำนวนประมาณ ไม่ใช่จำนวนที่แน่นอนจริง ๆ เพราะ
ยังมิได้รวมปีบัญชีแน่นอน แต่เป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกับความจริง

รายการ	จำนวนเงิน บาท
ค่าใช้จ่ายในการสร้างสะพาน รวมทั้งทางลาด เขื่อน, โป๊ะ, ท่อน้ำ, เสวโคม, การลาดแอสฟัลท์บนสะพาน บ้ายจากุก และนามสะพาน ฯลฯ	๓,๒๒๕,๐๐๐
ค่าทำโรง สูบน้ำใหม่ ให้บริษัทไฟฟ้า สยามเช่า ที่ได้สะพานฝั่ง พระนคร รวมทั้งค่าท่อที่ต้องต่อใหม่ เพราะต้องรื้อโรงสูบน้ำ เก่าที่อยู่ข้างท่าวัดเลียบเก่าออก	๕๕,๐๐๐
ค่าซื้อที่ดินและค่ารื้อถอนบ้านเรือนต่าง ๆ	๑๕๐,๐๐๐
ค่าเดินสายไฟ และค่าติดตั้ง โคมไฟฟ้า ทั้งบริเวณ ปฏิมบรมราช- านุสรณ์ รวมทั้งบนสะพานด้วย.	๒๒,๕๐๐
ค่าทำถนนระดับต่ำและถนนริมแม่น้ำและสวนทั้ง ๒ ฝั่งและทำ ห้องและส้วมสาธารณะใต้ทางลาดขึ้นสะพานทางฝั่งพระนคร	๓๓๗,๕๐๐
ค่าใช้จ่ายในการสร้าง พระบรมรูป พระบาท สมเด็จพระพุทธ- ยอดฟ้า	๒๑,๐๐๐
ค่าใช้จ่ายในการทำฐานพระบรมรูปและบันได ๒ ข้าง พร้อม ทั้งเครื่องประกอบเสร็จ.	๗๕,๐๐๐
ค่าใช้จ่ายในการพระราชพิธีเปิดและฉลอง และเผื่อไว้สำหรับ การเปิดเตี๊ยะต่าง ๆ	๓๐,๐๐๐
รวม	๔,๐๐๐,๐๐๐

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงเปิดแพรคลุม
พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และเปิดวัดสะพานปฏิมบรมราชานุสรณ์
(สะพานพระพุทธยอดฟ้า) เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นวันจักรี

LIART

พระบรมราชบุรพการีแห่งราชวงศ์จักรี

อย่างไรก็ตามพอจะสืบความทางหนึ่งได้ว่า ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อเจ้าแม่คัสติ ซึ่งเป็นทั้งพระญาติและพระนมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ให้กำนันบุตร ๒ คน คือ “เจ้าพระยาโกษาธิบดี” (เหล็ก) และ “พระวิสูตรสุนทร” (ปาน) พระวิสูตรสุนทร ได้รับพระบรมราชโองการ แต่งตั้งให้เป็น ราชทูต นำพระราชสาส์นไป ถวาย พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่ง ประเทศฝรั่งเศส ต่อมาเจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) ถึงแก่กรรม เมื่อพระวิสูตรสุนทรเดินทางกลับ ประเทศไทยเรียบร้อยแล้ว จึงได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) แทนพี่ชาย และเป็นทูลจกกัน ในนามของโกษาปานตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา บุตรหลานที่สืบต่อจาก เจ้าพระยาโกษาปานนั่นเอง คือพระบรมราชบุรพการีแห่งราชวงศ์จักรี แต่จะสืบต่อกันมาอีกชั่วอายุคน นั้นไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด ที่ทราบแน่นอนก็คือ ต่อมาในแผ่นดินของพระกษัตริย์ราชาราช (พ.ศ. ๒๒๔๕ - พ.ศ. ๒๒๗๕) ได้ปรากฏนามของเชื้อสายเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) นามว่า ทองดี เป็นข้าราชการในพระราชสำนัก มีราชทินนามว่า หลวงพินิจอักษร แต่งงานมีบุตรด้วยกัน ๕ คน และบุตรคนที่ ๔ ก็คือองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นองค์พระปฐมบรมมหาราชวงศ์แห่งราชวงศ์จักรี และนายทองดี หรือหลวงพินิจอักษรก็คือ สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกนั่นเอง.....

ในอีกทางหนึ่ง มีหนังสือเก่าแก่อีกเล่มหนึ่งได้กล่าวถึงพระบรมราชบุรพการีแห่งราชวงศ์จักรีไว้ว่า จะดำเนินความตามลำดับปฐมวงศ์ พระเจ้าแผ่นดินกรุงเทพมหานคร โดยนิยมปฐมเหตุ อภินิหาร ซึ่งมีมาดังจะชดอกลงไปนี้ ฯ

เริ่มความในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ บรมราชาธิราชปราสาททอง ซึ่งเป็น พระเจ้าแผ่นดินที่ ๒๕ ในกรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยา ไบราณ เป็นขอดัน พระเจ้าปราสาททองมีพระราชโอรสด้วยพระราชเทวีพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้านารายณ์ราชกุมาร สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นพระราชบิดา พระราชทานพระนามองค์หนึ่งซึ่งเป็นหม่อมเจ้าหญิงในราชินิกุลเป็นพระนมเอก หม่อมเจ้าหญิงซึ่งเป็นพระนมเอกนั้นได้

อภิบาลทำนุบำรุงสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้านารายณ์ มาแต่ทรงพระเยาว์จนทรงพระเจริญแลได้
 ตั้งอยู่ในตำแหน่งพระพลอยงและพระนม ด้วยพระราชชนนีของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้านารายณ์
 ราชกุมารนั้นทิวคงเสียดแต่เมื่อประสูติได้แก่วัน เพราะฉะนั้นสมเด็จพระนารายณ์จึงได้ทรง
 เคารพนับถือเหมือนพระราชมารดา ฯ ครั้นสมเด็จพระนารายณ์ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระ-
 เจ้าแผ่นดินที่ ๒๘ ในกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่าพระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชศรีสรรเพชญ์-
 นารายณ์เป็นเจ้า ฯ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระนมนางขึ้นเป็นพระองค์เจ้า แล้วจึงทรงสร้างวังคำหนักคึก
 ณ ที่ริมวัดสุทัศน์นอกกำแพงพระนคร ถวายพระองค์เจ้าพระนมนางให้เสด็จประทับอยู่เป็นที่
 สำราญพระทัย ฯ ครั้นนั้นชาวพระนครเรียกว่า เจ้าแม่วัดสุทัศน์ ตามที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงเรียกว่า
 เจ้าแม่ ฯ วัดสุทัศน์นั้นมีบุตรมาแต่เดิมสองคน คนใหญ่ชื่อคุณเหล็ก คนน้อยชื่อคุณปาน ครั้น
 สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งคุณเหล็กเป็นเจ้าพระยามหาโกษาธิบดี ที่พระคลัง
 ผู้ว่าราชการกรมท่า แลได้ว่าที่สมุหพระกลาโหมด้วย ครั้นเจ้าพระยามหาโกษาเหล็กถึงแก่อสัญกรรม
 สมเด็จพระนารายณ์ทรงตั้งคุณปานเป็นเจ้าพระยามหาโกษาธิบดีที่พระคลัง ท่านเจ้าพระยามหาโกษา
 ทั้งสองนั้นเป็นเชื้อสายสืบเนื่องมาแต่ราชินิกุล เจ้าพระยามหาโกษาปานถึงแก่อสัญกรรมในปลาย
 แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ครั้นถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชศรีสรรเพชญ์ พระ-
 พุทธเจ้าเสือ เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ ๓๐ พระองค์ในกรุงเก่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งขุนทอง
 บุตรผู้ใหญ่ของเจ้าพระยาโกษาปานเป็นพระยาอภัยเรืองเดช พระยาอภัยเรืองเดชขุนทองผู้นี้ เป็น
 จางวางพระตำรวจในกรมพระราชวังบวร ครั้นพระองค์ยังดำรงตำแหน่งกรมพระราชวังบวรในแผ่นดิน
 พระเพทราชานันท์ จึงทรงพระราชดำริว่า พระยาอภัยเรืองเดชขุนทองผู้นี้เป็นราชินิกุลเชื้อพระวงศ์
 แลก็เป็นข้าหลวงเดิมในพระองค์ด้วย จึงโปรดเกล้า ฯ เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาวรวงศาธิราช เสนาบดี
 ที่พระคลัง ฯ มีบุตรคนใหญ่ชื่อทองคำ ได้เป็นที่พระนายจมนมหาสนิท หัวหมื่นมหาดเล็กในกรม-
 พระราชวังบวรเจ้าฟ้าเพชรซึ่งเป็นพระราชโอรสธิดาของพระเจ้าแผ่นดินในเวลาปัจจุบันนั้น ฯ ครั้น
 พระเจ้าแผ่นดินที่ ๓๐ สวรรคตแล้ว จึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช กรมพระราชวังบวรเจ้าฟ้าเพชร
 เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ ๓๑ พระองค์ในกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า
 พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชศรีสรรเพชญ์ พระพุทธเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ฯ ทรงพระกรุณาโปรด

เกล้า ๆ เลื่อนยศพระนายจมนมหาสนิททองคำ ซึ่งเป็นราชันีกุลเชื้อพระวงศ์ ทรงตั้งเป็นพระยาราชันีกุล ปลัดทูลฉลองในกรมมหาดไทย พระยาราชันีกุลทองคำมีบุตรชายใหญ่ชื่อทองคำ ได้เป็นที่เสมียนตรา ในกรมมหาดไทย ชื่อหลวงพินิจอักษร ท่านเสมียนตราผู้นี้ คือสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมชนกนาถของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินปฐมบรมราชวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา ประเทศนางเอกนี้

อนึ่ง สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ซึ่งทรงพระนามว่า ทองคำ นั้น ท่านเป็นหลานของเจ้าพระยาโกษาปาน เนื่องในเชื้อสายฝ่ายราชันีกุลกรุงเก่าด้วย ท่านตั้งนิวาสณสถานอยู่ภายในกำแพงพระนครกรุงศรีอยุธยา กับพระบิดาท่านที่ตำบลป่าตองใกล้วัดบรมพุทธรูป คือวัดกระบือเคลือบ ซึ่งเป็นวัดของพระมหากษัตริย์สร้างลงในที่เดิมของท่าน เมื่อได้ราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้ว อนึ่ง พระบรมมหาไปยกาธิบดี ท่านได้ทำการวิวาหมงคลกับสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ซึ่งทรงพระนามว่า ดาวเรือง เป็นบุตรท่านเสนาบดีในกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ท่านได้เสด็จมาอยู่ตั้งนิวาสณสถานของสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ณ ภายในกำแพงพระนครหลังบ่อนเพชร สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี นั้น ท่านได้ดำรงตำแหน่งยศที่เสมียนตรากรมมหาดไทยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชศรีสรรเพชญ์พระพุทธเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ ๓๒ ในกรุงศรีอยุธยา ท่านทั้งสองพระองค์นี้เป็นตระกูลใหญ่มีกำลังทรัพย์พร้อมด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคมากทั้งสองฝ่าย และบริบูรณ์ด้วยสมบัติศฤการบริวารยิ่งกว่าอำมาตย์ที่มหาศนาเสมอกันในเวลาโน้นนั้น ครึ่งหนึ่งพระบรมมหาไปยกาธิบดีพร้อมด้วยความคิดพระบรมมหาไปยกาธิบดี ท่านทั้งสองมีศรัทธาบริจาคทรัพย์สร้างอารามแห่งหนึ่งในกำแพงพระนคร ใกล้ที่เคหนิวาสณสถานเสร็จแล้วตั้งนามว่า วัดสุวรรณดาราราม สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดีอยู่สงฆ์ด้วยสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี มีบุตรชาย ๓ หญิง ๒ รวม ๕ องค์ ท่านทั้ง ๕ นั้น เป็นต้นตระกูลของเจ้านายฝ่ายกรุงเทพ ฯ”

บัดนี้ จะออกพระนามพระบุตรพระธิดาของสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ให้ปรากฏไว้ตามสมควร

“พระบุตรที่ ๑ เป็นหญิงทรงพระนามว่า สภา คือสมเด็จพระเทพสุทาวดี พระเจ้าพี่นางเธอ
ตำแหน่งเชยว.....”

พระบุตรที่ ๒ ของสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดีเป็นชาย พระนามเดิมไม่ปรากฏ ๆ
แต่พระนามเมื่อเป็นทูลขุนรามณรงค์ ในกรุงศรีอยุธยา สันหลังเสียแต่กรุงยังไม่เสียแก่พม่า แต่
พระธิดาของพระเจ้าขุนรามณรงค์ มีองค์หนึ่งพระนามว่า พระองค์เจ้าชี คือกรมขุนรามนิทรสุดาใน
กรุงเทพมหานคร

พระธิดาที่ ๓ ของสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ทรงพระนามว่า แก้ว คือกรม-
สมเด็จพระศรีสุตารักษ์ พระเจ้าพี่นางเธอพระตำหนักแดง.....”

พระบุตรชายที่ ๔ ของสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ทรงพระนามว่า ทองด้วง
ประสูติ ณ วัน ๔๑๔ ปีมะโรง อัฐศก จุลศักราช ๑๐๕๘ เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลแผ่นดินพระบาท-

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกรุงเก่า คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อสมเด็จพระ-
พระบรมมหาไปยกาธิบดีทรงพระครรภ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ ๕ เดือน ครั้น
ถึง ณ วัน ๔๑๔ ปีมะโรง อัฐศก จุลศักราช ๑๐๕๘ ประชวรพระครรภ์ประสูติ ขณะนั้นเจ้าท่า-

นเรนทร กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ทรงผนวชอยู่วัดโคกแสง แต่ก่อนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว-
ท้ายสระ พระราชบิดายังไม่สวรรคตนั้น ขณะเมื่อประชวรพระครรภ์นั้น เจ้าท่านนเรนทร กรมขุน-
สุเรนทรพิทักษ์ เสด็จเข้าไปเยี่ยมเยียนสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ๆ กราบทูลขอรับประทานน้ำ
มนต์เสดาะสำหรับคลอดบุตร ก็ทรงทำน้ำมนต์เสดาะประทาน ด้วยเป็นศิษย์ข้าหลวงเดิมมาช้านาน
แต่กาลเมื่อสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดีทรงผนวชเสด็จอยู่วัดโคกแสง เป็นศิษย์สนิทของเจ้าท่า-
นเรนทร กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ขณะเมื่อสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดีเสวยน้ำมนต์เสดาะแล้ว
ก็ประสูติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ณ วัน ๔๑๔ ปีมะโรง อัฐศก จุลศักราช ๑๐๕๘

เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ ๓๓
ในกรุงเก่า ๆ เมื่อประสูติแล้วครบกำหนด ๓ วัน จะทำการรับขวัญนั้น พระชนกจึงกราบทูลเจ้าท่า-
นเรนทรกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ เชิญเสด็จมาเสวยในเวลาเช้า ณ ที่บ้านท่านหลังบ่อมเพชร เมื่อ

เจ้าท่านบรมกรรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ เสร็จแล้วจะเสด็จกลับ ยังพระอารามนั้นทรงฉีกชายสบงผูก พระศอพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นมหางกลดุกษ์ ทำขวัญตามลัทธิคติสมณเพศ เหตุเช่นนั้นเป็นมหาอสังกรย์ ศุภนิมิตรที่พระองค์จะได้รับบรมราชเสวตฉัตรเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ณ กรุงสยามสืบมา ฯ

อยู่มาครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระเจริญพระชนม์ได้ ๕ พรรษา ทรงวิ่งเล่นตามภาษาทรพระเยาว์ วิ่งโดยกำลังแรงยังพระองค์ไม่ทันก็เลยล้มลงในกองเพลิงใหญ่ ซึ่งคนสูมไว้ในฤดูหนาว ขณะนั้นสมเด็จพระชนกขานไม่เห็น เห็นแต่พระเจ้าพนักงานทั้งสอง พระองค์ ก็เสด็จวิ่งไปจุดพระกายจากกองเพลิงใหญ่ ก็ไม่เป็นอันตรายจนแต่พระกายก็ไม่พอง เป็นปรกติดังพระกายเดิม แล้วก็ทรงวิ่งต่อไปได้ในทันใดนั้น เป็นมหาอสังกรย์ซึ่งนักชะรอยเทพย- เจ้าจะพิทักษ์รักษาพระองค์จึงมิได้เป็นอันตราย เหตุด้วยพระองค์จะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน บำรุง พระพุทธศาสนาแลอาณาประชาราษฎร เหตุสองประการสมเด็จพระนางทั้งสองพระองค์ทรงเล่า ให้เจ้านายที่อยู่เฝ้า ๆ พระบุตรที่ ๔ นี้ คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระเจ้า- แผ่นดินปฐมกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์มีพระราชโอรสพระธิดารวม ๔๓ พระองค์ แง้งอยู่ใน พระราชพงศาวดารฉบับพิสดารนั้นแล้ว ฯ

พระบุตรชายที่ ๕ ขอสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ซึ่งทรงพระนามว่า บุญมา ประสูติ ณ วัน ๕๑๑ ค่ำ ปกุน เบญจศก จุลศักราช ๑๑๐๕ เป็นปีที่ ๑๑ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กรุงศรีอยุธยาโบราณ พระบุตรที่ ๕ พระองค์นี้ คือ กรมพระราชวังบวรที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ กรมพระราชวังบวรพระองค์มีพระราชโอรสพระธิดารวม ๔๓ พระองค์ พระนาม ท่านทั้ง ๔๓ พระองค์นี้แ้งอยู่ในพระราชพงศาวดารฉบับพิสดารนั้นแล้ว ฯ

ครั้นอยู่มาสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ซึ่งเป็นพระอรรคชายาของสมเด็จพระ- บรมมหาไปยกาธิบดีนั้น ประชวรสิ้นพระชนม์ในกรุงศรีอยุธยา ฝ่ายสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี จึงทรงรับพระน้องนางเธอของพระอรรคชายาที่สิ้นพระชนม์นั้นมาเป็นพระชายาสืบลำดับต่อไปมีพระ- บุตรกับพระชายาใหม่พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า กุ คือเจ้าฟ้ากรมหลวงนรินทรเทวีนับเป็นปีที่ ๖ ตามลำดับพระบุตร

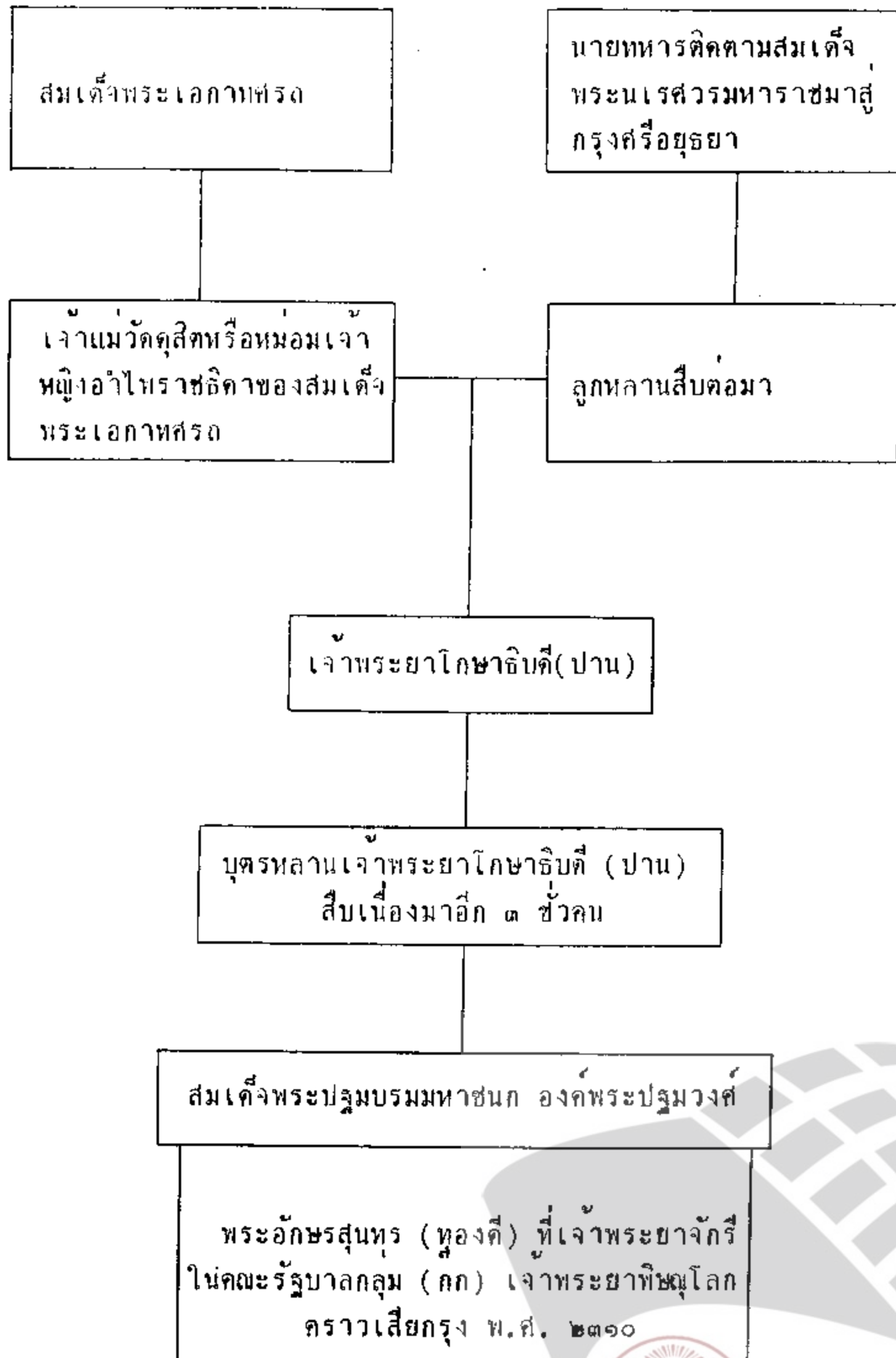
ฝ่ายสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี^{๓๒} มีพระบุตรชายกับหญิงบาทบริจาริกาที่ชื่อว่า บุญมาอีกพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า ลา นับเป็นที่ ๗ ตามลำดับพระบุตรของสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี พระบุตรที่ ๗ ^{๕๔} คือ เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา พระบุตรสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ที่ ๗ พระองค์นี้เป็นต้นตระกูลของเจ้านายฝ่ายกรุงเทพมหานครโกสินทร์ทั้งสิ้น ท่านทั้ง ๗ พระองค์นี้มีพระบุตรพระธิดาแลนัดดาสืบวงศ์มาจนถึงทุกวันนี้ มีเจ้านายอยู่ในพระราชพงศาวดารฉบับพิสดารนั้นแล้ว ฯ”

อย่างไรก็ตาม เรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับบรรพชนหรือพระบรมราชบุรพการี พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงศ์ ได้พิมพ์อ้างอิงและแสดงความเห็นประกอบในหนังสือ “เจ้าชเวต” หอสรุปได้ว่า

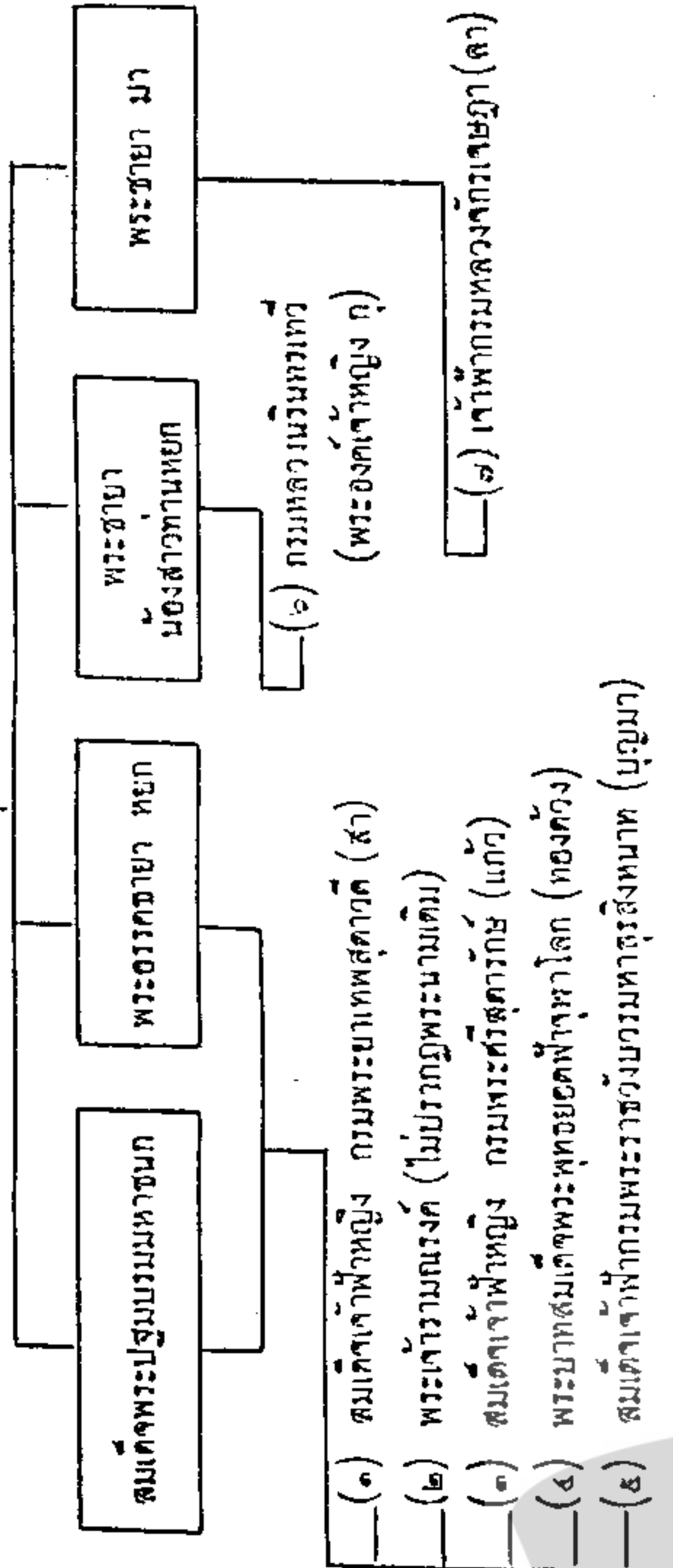
เมื่อนายทหารมอญที่โดยเสด็จสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมารับราชการสนองเบื้องพระยุคลบาทในราชสำนักแล้ว ต่อมาในช่วงเวลาที่ไม่ปรากฏหลักฐานนี้ ก็คงมีลูกหลานแต่งงานกับคนไทยสืบต่อมาจนมาปรากฏนามอีกครั้งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยวิวาห์มงคลกับเจ้าแม่วัดดุสิต หรือหม่อมเจ้าหญิงอำไพ ราชธิดาของสมเด็จพระเอกาทศรถ จนมีบุตรชื่อ เหล็กและปาน ซึ่งได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาโกษาธิบดีทั้งคู

สำหรับท่านทองคำ หรือ พระอภัยมณีสนทร ซึ่งเป็นลูกหลานสืบเชื้อสายมาจากเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) และเป็นสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกนั้น ได้สมรสกับบุตรของมหาเศรษฐีชื่อหยก มีบุตรและธิดา ๕ คน และบุตรคนที่ ๔ ก็คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระนามเดิมว่า ทองด้วง นั่นเอง ต่อมาท่านหยกได้ถึงแก่กรรม พระอภัยมณีสนทรทองคำได้สมรสใหม่กับน้องสาวท่านหยก และมีบุตรด้วยกัน ๑ คน ขณะเดียวกันก็มีภรรยาอีกคนหนึ่งด้วยนามเดิมว่า “มา” มีธิดาด้วยกันอีก ๑ คน ดังสิ่งที่แสดงบรรพชนของสมเด็จพระปฐมวงศ์ แห่งปฐมวงศ์ชนที่ ๑ แสดงถึงการลำดับเชื้อสายการสืบต่อ ซึ่งได้นำมาลงพิมพ์ไว้ด้วยแล้ว

ผังพระปฐมวงศ์ ชั้นที่ ๑

ที่มา : หนังสือ "ราชสกุลจักรวงศ์" โดย ฉำรงค์ศักดิ์ อายู่ฉิมนะ

พระนามของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี

รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระ-
รามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระ-
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พระนามเดิมว่า
“ทองด้วง”)

รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระ-
รามาธิบดีศรีสินทรมหาอริสสุนทรพระพุท-
เลิศถ่านกล้าย (พระนามเดิมว่า “ฉิม”)

รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระ-
รามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาบดินทร พระ-
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนามเดิมว่า “ทับ”)

รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระ-
ปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอภินิหาร
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนามเดิมว่า “มงกุฎ”)

รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระ-
ปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอภินิหาร
พระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว (พระนามเดิมว่า “สมเด็จพระเจ้าฟ้าอานันทมหิดล กรมขุนมหินทรประเทศ”)

รัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอภินิหาร
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนามเดิมว่า “สมเด็จพระเจ้าฟ้าอานันทมหิดล กรมขุนเทพทวารวดี”)

รัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอภินิหาร
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนามเดิมว่า “สมเด็จพระเจ้าฟ้าอานันทมหิดล กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา”)

รัชกาลที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอภินิหาร
“หม่อมเจ้าอานันทมหิดล” ทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าในรัชกาลที่ ๗)

ราชวงศ์จักรี

LIART

รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (พระนามเดิมว่า “พระองค์เจ้าชายภูมิพลอดุลยเดช”)

สำหรับพระนามของพระมหากษัตริย์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเดชา มีใจความว่า พระนามของพระมหากษัตริย์หรือพระเจ้าแผ่นดิน ตามที่เรียกกันแต่ก่อนมา มีชื่อเรียกถึง ๕ อย่าง ต่างกันคือ

๑. พระนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ ตามราชประเพณีอันมีมาแต่โบราณ เมื่อจะทำการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ขึ้น สมณพราหมณาจารย์ และเสนาพุดผามาตย์ที่เป็นผู้ใหญ่ในบ้านเมืองประชุมปรึกษากันถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์นั้นจารึกลงในแผ่นทองถวาย เมื่อทำพิธีบรมราชาภิเษก มักเป็นพระนามมีสร้อยข้อยาวมาก

๒. พระนามพิเศษที่ถวายเพิ่มพระเกียรติยศ ถ้าในแผ่นดินของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดมีเหตุการณ์เกิดขึ้นอันเป็นพระเกียรติยศพิเศษ จึงถวายพระนามพิเศษเฉลิมพระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น เช่นพระเจ้าข้างเือก สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระเจ้าทรงธรรม พระเจ้าปราสาททอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระบิรมหาราช เป็นต้น

๓. พระนามพระเจ้าแผ่นดินที่เรียกในเวลาเสด็จดำรงพระชนม์ มักเรียกเหมือนกันทุกพระองค์ เช่นผู้เป็นข้าขอบขัณฑสีมาที่เรียกพระเจ้าแผ่นดินของตนว่าขุนหลวง หรือพระเป็นเจ้า หรือพระเจ้าอยู่หัว ถ้าชาวเมืองอื่นก็มักเรียกตามเมืองที่พระเจ้าแผ่นดินนั้น ๆ ครอบงำ เช่น พระเจ้ากรุงสุโขทัย พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าอังวะ เป็นต้น บางทีก็เรียกตามพระนามเดิม เช่น พระร่วง พระยาอู่ พระเจ้ามังลง เป็นต้น

๔. พระนามพระเจ้าแผ่นดินที่ปากตลาดเรียกเมื่อล่วงรัชกาล ราษฎรมักเรียกเอาตามที่ตั้งแห่งกษัตริย์กัน เช่นเรียกขุนหลวงเพทราชา เพราะได้เป็นที่พระเพทราชาอยู่

ก่อนได้ราชสมบัติ เรียกขุนหลวงเสือ เพราะเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ร้ายกาจ เรียกขุนหลวง
 หาวัด เพราะละราชสมบัติออกทรงผนวช หรือเรียกขุนหลวงบรมโกศ เพราะเป็นพระเจ้า
 แผ่นดินที่แข็งสวรรคต หรือเรียกขุนหลวงตาก เพราะเคยเป็นผู้ว่าราชการเมืองตากมาก่อน

๕. พระนามที่เรียกในราชการเมื่อล่วงรัชกาลแล้ว เกิดแต่ความจำเป็นที่จะ
 ต้องเรียก พระเจ้าแผ่นดินรัชกาลก่อน ๆ ให้ปรากฏพระนามติดกัน เพราะพระนามตาม
 พระสุพรรณบัฏมักเหมือนกันโดยมาก จึงต้องสมมติพระนาม สำหรับเรียกเฉพาะพระองค์
 เช่นเมื่อรัชกาลที่ ๒ เรียกรัชกาลที่ ๑ ว่า แผ่นดินสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ครั้นถึงรัชกาล
 ที่ ๓ มีรัชกาลที่ล่วงแล้ว ๒ รัชกาล เกิดเรียกกันว่าแผ่นดินต้นแผ่นดินกลาง พระบาทสมเด็จพระ
 พระ ๑ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่พอพระราชฤทัย เพราะรัชกาลที่ ๓ จะกลายเป็นแผ่นดิน
 สุดท้าย จึงประกาศให้เรียกรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ ตามพระนามพระพุทธรูป ซึ่งทรงสร้างขึ้นเป็น
 พระบรมราชูปถัมภ์ไว้ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามว่า พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระพุท
 เลิศหล้านภาลัย มาถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริ
 เห็นควรกำหนดนามแผ่นดินไว้เป็นยุติเสีย แต่แรกทีเดียวจึงถวายพระนามรัชกาลที่ ๓ ว่า
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัชกาลของพระองค์ว่า พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเป็นธรรมเนียม
 สืบต่อมา

ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ไทยทุก ๆ พระองค์ ของทุกราชวงศ์ที่ทรงปกครองประเทศไทย
 และคนไทยมาตั้งแต่เริ่มต้นที่ไทยมีการปกครอง โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทรงดำรง
 ตำแหน่งอันสำคัญยิ่ง ยากที่จะเปรียบปรานได้ พระบุญญาธิการของพระองค์แผ่สร้าไปทั่ว
 ที่สวนทุกทิศ พระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่ทรงมีต่ออาณาประชาราษฎร์มากมายล้นพ้นเหลือ
 คำพรรณนาใด ๆ สิ้น แต่หากจะพิจารณาถึงพระราชภารกิจที่พระองค์ทรงมีต่อพสกนิกรตลอดมา
 แล้ว จะพบว่า พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันสำคัญยิ่ง มีอาทิ เช่น

ทรงเป็นพ่อของลูก

มีคนกล่าวอยู่เสมอว่า ในยุคเริ่มต้นที่ประเทศไทยมีการปกครอง โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน พระมหากษัตริย์ทรงปกครองประชาชนของพระองค์เหมือน "พ่อปกครองลูก" คือ พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ทรงดำรงอยู่เสมือนหนึ่งเป็นบิดาของราษฎร ดังจะเห็นได้จากเวลาที่พระองค์ทรงคอยแนะนำสั่งสอนทั้งในทางความประพฤติและการประกอบอาชีพ

สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ในวัชรธรรมสวณะ (วันพระ) พระมหากษัตริย์เสด็จประทับ ณ พระแท่นมณังคศิลาอาสน์ ทรงอบรมสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในความดี มีศีลธรรม และประกอบอาชีพโดยสุจริต

ในสมัยปัจจุบัน พระบรมราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ ๙) ที่พระองค์ทรงประทานแก่ทสภนิกรในทุกวโรภาส ล้วนแต่ทรงเน้นในเรื่องความประพฤติในทางที่ดี ทรงเตือนให้ทุกคนมีสติสัมปชัญญะ รู้จักใช้ปัญญาในการตัดสินใจแก้ปัญหา และทรงเตือนให้ทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์ในทางที่ดี และในคราวเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระราชวังในต่างจังหวัด พระองค์ได้ทรงแนะนำให้ราษฎรรู้จักการประกอบอาชีพโดยสุจริต โดยเฉพาะพระองค์ทรงเน้นในเรื่องการเกษตร มีโครงการทางการเกษตรมากมาย ที่พระองค์ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ และบางโครงการพระองค์ทรงเป็นผู้นำออกด้วย

ยิ่งกว่านั้น ทุกหนทุกแห่งที่พระองค์เสด็จไป พระองค์ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรอย่างใกล้ชิด ไม่ทรงเลือกชั้นวรรณะและเผ่าพันธุ์ โดยไม่ทรงถือพระองค์ ดังหนึ่งบิดาจะฟังกระทู้ต่อบุตร พระองค์ทรงโปรดให้ราษฎรได้เข้าเฝ้าอยู่เสมอ ๆ ทุกคนทั้งคนไทยและต่างชาติที่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าแทบจะออกซูล์พระบาทแล้ว จะมีความปีติโสมนัส รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น หากเปรียบเทียบได้

ดังนั้น ปวงชนชาวไทย จึงยกพระองค์ไว้ในฐานะ "พระบิดาของลูก ๆ (ราษฎร)"

ทรงเป็นผู้คุ้มครองประชาชน

ในฐานะที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ พระองค์ทรงมีความห่วงใยประชาชน เมื่อประชาชนประสบภัยพิบัติ ทั้งภัยจากภายในและภายนอกประเทศ

ในอดีต เมื่ออริราชศัตรูจากภายนอกประเทศรุกรานเข้ามา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์นอกจากจะทรงบัญชาการรบแล้ว พระองค์ยังได้เสด็จนำเหล่าทหารและประชาชนออกต่อสู้ ปราบปรามข้าศึกศัตรูทุกครั้ง โดยไม่ทรงห่วงใยแม้ชีวิต ทั้งนี้เพื่อความผาสุกของประชาชนในปกครองของพระองค์นั่นเอง

ในปัจจุบัน เมื่อมีภัยพิบัติ เช่น อัคคีภัย และอุทกภัย เป็นต้น เกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้ทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และเสด็จไปทรงเยี่ยมเยือน พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องอุปโภค บริโภค แก่ประชาชนผู้ประสบภัยอยู่เสมอ ๆ

นอกจากนี้ เมื่อมีภัยรุกรานจากภายนอกประเทศ ในฐานะที่พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย แม้พระองค์มิได้เสด็จออกรบอย่างกษัตริย์ทั้งหลายในอดีตก็ตาม พระองค์ก็ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมเยือนเหล่าทหารและประชาชนที่ได้น่าเจ็บจากการต่อสู้กับศัตรู เพื่อป้องกันประเทศ พร้อมทั้งพระราชทานสิ่งของ เพื่อเป็นกำลังใจแก่คนไทยผู้รักชาติอยู่มิได้ขาด

ในคราวที่บ้านเมืองอยู่ในระหว่างสันติสุข ปราศจากภัยพิบัติทั้งปวง พระองค์ก็ทรงปกครองประชาชนโดยธรรมะ คือ ทศพิธราชธรรม อันเป็นธรรมของผู้ปกครองโดยแท้ ดังนั้น ประชาชน จึงยกพระองค์ไว้ในฐานะ “ผู้คุ้มครองประชาชน”

ทรงเป็นสมมติเทพของมวลมนุษย์

คนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า แต่ละคนมีเทพหรือเทวดาประจำตน คอยปกปักรักษาทั้งกลางวันและกลางคืน เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ประสบความสำเร็จก้าวหน้า และปราศจากภัยพิบัติต่าง ๆ จึงมักอ่อนน้อม หรืออัญองให้เทพหรือเทวดาคู่มือคุ้มครองช่วยเหลือ

ในปัจจุบัน เมื่อมีความทุกข์ยากเดือดร้อนเกิดขึ้น ณ ที่ใด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระราชวงศ์อื่น ๆ ก็เสด็จไป ณ

ดังนั้น การเสด็จพระราชดำเนิน และการเสด็จไปทรงเยี่ยมเยียนกัน ได้นำความร่วมมือเป็นสุข มาสู่ประชาชนเสมอมา

ถ้าประชาชนประสบกับปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน พระองค์ก็ทรงพระราชทานที่ดิน ตามโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรแก่เกษตรกร ให้มีที่ดินทำกิน ถ้าประสบภาวะฝนแล้ง พระองค์ก็พระราชทานฝนเทียม ตามโครงการฝนหลวงเพื่อการเกษตร เมื่อเกิดอุทกภัยภัย คือครวข้าวากหนามากแพง พระองค์ก็ทรงนำข้าวสาร และเครื่องอุปโภค บริโภค อื่น ๆ ไป พระราชทานแก่ราษฎรทุกคราวไป ดังนั้นเหวดคอบกุ่มครอง และประทานพรทุกอย่างแก่ ราษฎร

ดังนั้นปวงชนชาวไทย จึงยกพระองค์ไว้ในฐานะ "สมมติเทพของมวลมนุษย"

ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของปวงชน

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นจุดรวมหรือเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจของปวงชนชาวไทย อย่างหนึ่ง นอกเหนือจากศาสนาประจำหมู่เหล่าของตน ๆ

ในบางครั้ง คนไทยมีความคิดแตกต่างกันทางด้านการเมือง การปกครอง และการดำเนินชีวิตประจำวัน เมื่อแต่ละคนมีความคิดไม่เหมือนกันเช่นนี้ ก็อาจทำให้เกิดการ แยกแยกออกเป็นกลุ่มเป็นฝ่ายได้ ต่างฝ่ายก็มีความเชื่อว่า ความคิดของตนหรือฝ่ายของตน นั้นแหละถูกต้องที่สุด ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะมีความคิดอย่างไรก็ตาม สิ่งที่เขาเทิดทูนและหวงแหนที่สุดก็คือสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นที่เคารพสักการะยิ่งของเขา หากใครคิดลบถ้าง หรือทำลายสถาบันนี้ คนไทยพร้อมแล้วที่จะสละชีวิตเพื่อปกป้องรักษา ให้สถาบันพระมหากษัตริย์คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดกาลนาน สถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นเครื่องนำมาซึ่งความ ประองคองทางความคิดของคนไทย

ดังนั้น ปวงชนชาวไทย จึงยกพระองค์ไว้ในฐานะ "จุดศูนย์รวมจิตใจ อันนำ มาซึ่งความสามัคคีแห่งความคิดของปวงชนทั้งมวล"

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่พระมหากษัตริย์ราชราชทุกพระองค์ โดยเฉพาะในราชวงศ์-

LIART

จักรได้ทรงบำเพ็ญ เป็นพิทานุหิตประโยชน์แก่ปวงชนชาวไทย และประเทศไทย อย่างเอก
อนันต์ ดังได้นำมากล่าวแล้วเพียงบางส่วน ซึ่งถือว่าน้อยนักหากเปรียบเทียบกับสิ่งที่พระองค์
ได้ทรงกระทำแล้ว

ครั้นวันที่ ๖ เมษายน เวียนมาถึง ปวงชนชาวไทยที่สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ
ของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี จึงได้ประกอบพิธีวันที่ระลึกมหาจักรี เป็นประจำทุกปี

พิธีถวายบังคมในวันมหาจักรี

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖)
ได้ทรงมีพระราชดำริอยู่ตลอดเวลาที่จะพระราชทานโอกาสให้ประชาชนชาวไทย ได้ระลึกถึง
พระอนันตคุณที่ราชวงศ์จักรีได้ทรงกระทำต่อประเทศไทย และปวงชนชาวไทยโดยเฉพะการ
กอบกู้เอกราช และความเป็นอิสระภาพ ปราศจากการเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติ คือพระองค์
ทรงมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนชาวไทยได้ระลึกว่า ประเทศไทยได้กลับเป็นอิสระภาพดัง
โบราณกาล ก็เพราะพระบุญญาธิการ และพระบรมเดชาานุภาพของพระบาทสมเด็จพระรามา
ธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีและ
ประเทศไทยยังคงความเป็นอิสระภาพสืบต่อมา ก็ด้วยพระบรมราโชบายแห่งพระมหากษัตริย์
ราชเจ้าทุก ๆ พระองค์ และด้วยพระปรีชาญาณอันเหมาะสมแก่กาลสมัยของพระมหากษัตริย์
ราชเจ้าเหล่านั้น

ใช้แต่เท่านั้น แม้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นกษัตริย์
ปกครองประเทศ อยู่ในฐานะเหนือประชาชนชาวไทยทั้งหลายแล้วก็ตาม พระองค์ยังทรงรู้สึก
ว่า ความเป็นไปของพระองค์นั้นนับเนื่องในหมู่ชนทั้งหลายนั้นเอง พระองค์จึงได้ทรงระลึกถึง
พระเดชพระคุณของอดีตมหाराชาธิราชเจ้าเช่นเดียวกัน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเช่นนั้นแล้ว พระองค์
จึงพระราชทานโอกาสให้ปวงชนชาวไทยได้แสดงกตัญญูกตเวทิตาคุณต่อพระมหากษัตริย์ราช
เจ้า และโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีมหารัชมังคลาจารย์ บรมวงศ์

ทุกรัชกาล มาประดิษฐานไว้ยังปราสาทพระเทพบิดร ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) และโปรดเกล้าฯ ให้ถวายบังคมพระมหากษัตริย์ราชเจ้าในวันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๒ ปวงชนชาวไทยจึงได้ยึดถือ และปฏิบัติกันมาว่า วันที่ ๖ เมษายน คือ วันจักรี มาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ที่ครองราชย์สืบต่อมา กำหนดเอาวันที่ ๖ เมษายน ของทุกปี เป็นวันที่ระลึกมหาจักรีนั้น เพราะถือว่า วันที่ ๖ เมษายน เป็นวันตรงกับวันที่พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อครั้งยังทรงดำรงเป็นสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จกลับจากราชการที่เมืองเขมร ขณะทางกรุงธนบุรีเกิดยุ่งเหยิง มีเหล่าขุนนาง ข้าราชการและประชาชนออกไปคอยรับเสด็จ และทูลอัญเชิญขึ้นเสวยราชสมบัติ ในพื้นที่เสด็จเหยียบย่างเข้ามาถึงเขตพระนคร ทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๑๑ และเป็นวันที่ชาวไทยทั้งมวลควาแสดงน้ำใจด้วยความซบซ่านยินดี แสดงความเคารพด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรมสนองต่อพระมหากษัตริย์ราชเจ้าทั้งหลาย ซึ่งได้มีพระเดชพระคุณโปรดเกล้าฯ ตลอดจนมา และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองด้วย

การที่พระราชพิธีวันระลึกมหาจักรีนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมเรื่อยมาตามความเหมาะสม กล่าวคือ เดิมได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีถวายบังคมพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลต่อ ๆ มา ที่ประดิษฐานอยู่ในปราสาทพระเทพบิดร ภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวังเท่านั้น

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้า และสร้างพระบรมรูปไว้เป็นพระปฐมราชานุสรณ์ เมื่อถึงวันที่ระลึกมหาจักรี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีหมายกำหนดการ เสด็จพระราชดำเนินไปถวายบังคมพระบรมรูปที่พระปฐมบรมราชานุสรณ์ ณ เชิงสะพานพระพุทธ-

ชอคฟ้าก่อน แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินไปกราบบังคมพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ราช-
เจ้าที่ปราสาทพระเทพบิดรภายหลัง

ครั้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน
พระองค์ทรงประกอบพระราชพิธีวันทรงสถิตมหากษัตริย์ ตามต้นตอประเพณีที่พระมหากษัตริย์องค์
ก่อน ๆ ได้ทรงปฏิบัติมา คือในวันที่ ๖ เมษายน ของทุกปี พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไป
ยังพระปฐมบรมราชานุสรณ์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระ-
บรมมหาราชวัง เสด็จเข้าสู่ภายในพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธรูป
มณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกต เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังปราสาทพระเทพบิดร ทรงจุด
ธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมสมเด็จพระบรมมหากษัตริย์ราช

อนึ่ง ในวันที่ทรงสถิตมหากษัตริย์ (๖ เมษายน) เพื่อให้บรรดาข้าราชการ ท้อง
ประชาชน ได้มีโอกาสน้อมระลึกถึงพระเดชพระคุณปกเกล้า ๆ ของราชวงศ์จักรี รัฐบาลได้
ประกาศ วันที่ ๖ เมษายน เป็นวันหยุดราชการ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สาธุชน เข้ากราบบังคมสมเด็จพระ
พระบรมมหากษัตริย์ราช ที่ปราสาทพระเทพบิดรด้วย

เอกสารประกอบการเรียบเรียง

- กิตติ ศรีรัตนไชยวงศ์, “อนุสาวรีย์สำคัญของไทย” พระนคร : แพร์พิทยา ๒๕๑๔
- เจริญ ไชยชนะ, “ประวัติศาสตร์ไทย” พระนคร : เกษมบรรณกิจ ๒๕๑๗
- ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์, “เจ้าพ่อหลักเมือง” พระนคร : เสนาการพิมพ์ ๒๕๐๘
- ต. อมาตยกุล, “ของดีในประวัติศาสตร์และโบราณคดี” พระนคร : แพร์พิทยา ๒๕๑๖
- ชำรงศักดิ์ आयวัฒน์, “ราชสกุลจักรีวงศ์ และราชสกุลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช”
พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ ๒๕๑๕

- นิยาย ข่มไพร, “เกร็ดความรู้” พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชเพลิงศพ พันโท ขุนอภิมุขวิชิต (ประยูร ข่มไพร) พระนคร กองการพิมพ์สลากกินแบ่งรัฐบาล ๒๕๐๘
- ประยูร พิศมาคะ, “๕ กษัตริย์ไทยแห่งราชวงศ์จักรี” พระนคร : สำนักพิมพ์ประพันธ์-
สาส์น ๒๕๐๘
- สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร, “ปูชนียสถานโบราณวัตถุไทย” พระนคร : แพร่พิทยา ๒๕๑๘
- สัมฤทธิ์ แก้วอาจ, “สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย” เอกสารข่าวรัฐสภา ฉบับที่ ๓๘
ธันวาคม ๒๕๑๘
- สงวน อินคง, “พระที่นั่งประดิษฐานและบ่อน้ำ ในพระราชอาณาจักไทย” พระนคร :
เกษมบรรณกิจ ๒๕๑๕
- “สารวิตร”, “พระราชประวัติ ๘ รัชกาลและ ๘ พระบรมราชินี” พระนคร : สำนักพิมพ์
บัณฑิตสาส์น ๒๕๑๖
- หลวงประกอบขันตกริ (โชน โยประยูร), “สะพานพระพุทธยอดฟ้า” ข้างข้างฉบับพิเศษ
๒๕๑๕
- อัมพัน คียมทวรรณะ, “ราชสกุลวงศ์” หนังสือที่ระลึกตรงกับวันเสด็จสวรรคตใน
พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ๘ มกราคม ๒๕๑๕ พระนคร : โรงพิมพ์จันทวี
๒๕๑๔

พระที่นั่งอนันตสมาคม

โดย ศูนย์บริการเอกสารและค้นคว้า สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

พระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นพระที่นั่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๕ ในมหาจักรีบรมราชวงศ์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๐ (จุลศักราช ๑๒๖๕) โดยเสด็จพระราชดำเนนเพื่อทรงวางศิลาพระฤกษ์ในเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๕๑ ในรัชมงคลสมัยที่ได้เฉลิมถวัลยราชสมบัติมาครบ ๕๐ ปีบริบูรณ์ โดยที่ได้ทรงดำริถึงพระที่นั่งอนันตสมาคมองค์เดิมในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบรมราชชนก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสถานที่คับแคบไม่กว้างขวางพอแก่ราชพิธี ทั้งยังชำรุดทรุดโทรม ยากแก่การปรับปรุงและซ่อมแซม จึงมีพระบรมราชโองการให้ก่อสร้างเป็นสวน และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใหม่ในบริเวณวังสวนดุสิต ทางด้านทิศตะวันออกของพระที่นั่งอัมพรสถาน แต่ยังคงทรงนามพระที่นั่งไว้ตามเดิม ดังประกาศของกรมวัง ที่ปรากฏในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๒๔ วันที่ ๘ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๖ หน้า ๑๓๒๑ ดังต่อไปนี้

LIIRT

ประกาศกระทรวงวัง

ให้เรียกนามพระที่นั่งที่จะสร้างขึ้นใหม่
ที่วังสวนกุหลาบว่าพระที่นั่งอนันตสมาคม

เสนาบดีกระทรวงวัง รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ สั่งว่า พระที่นั่งซึ่งโปรดเกล้าฯ จะให้สร้างขึ้นที่สวนเป็ะเต่งนั้น ทรงพระราชดำริว่าพระที่นั่งอนันตสมาคมซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างในพระบรมมหาราชวัง เบื้องบูรพาทิศชำรุด เพราะเดิมใช้เสาไม้ ไม้ไปเสียมาก ครั้นจะซ่อมแซมก็จะไม่ถาวรไปได้นาน จึงโปรดเกล้าฯ ให้รื้อลงเสีย กำหนดว่าจะสร้างขึ้นแทนใหม่ที่เดีว บัดนี้ทรงพระราชดำริว่าในพระบรมมหาราชวัง มีการก่อสร้างอัดแอมมากอยู่แล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้มาสร้างเป็นท้องพระโรงที่สวนกุหลาบ เริ่มการก่อสร้างแต่ตั้งประพาสยุโรปแล้ว แต่เพื่อจะรักษาไม้ให้พระที่นั่ง ซึ่งเป็นที่สำคัญปรากฏนามมาแต่ก่อนเสีย จึงโปรดเกล้าฯ ให้เรียกพระที่นั่งองค์ที่จะสร้างขึ้นแทนใหม่นี้คงตามนามเดิมว่า “พระที่นั่งอนันตสมาคม”

ประกาศ ณ วันที่ ๔ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

การดำเนินการก่อสร้าง

ในการก่อสร้าง “พระที่นั่งอนันตสมาคม” นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เจ้าพระยาบรมราช (ปั้น สุขุม) เป็นแม่กองจัดการก่อสร้าง ให้พระยาประจักษ์ศิลปาคม (โอบายจตุร) เป็นผู้ช่วย ให้มีสเตอร์ ตมาโย เป็นนายช่างออกแบบ ให้มีสเตอร์ ชาร์

เลกรี เป็นนายช่างใหญ่ ผู้ช่วย และให้มีสเตอร์ อี.บี. โกลโล เป็นวิศวกร โดยมีรายละเอียดในการกำหนดรูปแบบการก่อสร้างและพระราชพิธีวางศิลาพระฤกษ์ ได้มีใบบัญชีกระแสพระบรมราชโองการ ซึ่งบรรจุไว้ในศิลาพระฤกษ์พระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งปรากฏหลักฐานในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๕ วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๙ ดังนี้

กระแสพระบรมราชโองการ

ซึ่งบรรจุไว้ในศิลาพระฤกษ์พระที่นั่งอนันตสมาคม

ศกมัสต์ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตกาลล่วงแล้ว ๒๔๕๐ พรรษา จุลศักราช ๑๒๗๐ ปีวอก สัมพุทธศก รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ จาตุรนต์บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราชบรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ บรมราชาภิเศก สืบพระบรมราชสันตติวงศ์เป็นลำดับพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่ ๕ ในมหาจักรกัรบรมราชวงศ์ ซึ่งได้ประดิษฐานแลดำรงกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบรมมัย อุดมราชธานีเวศน์มหาสถาน อันเป็นบรมราชธานีใหญ่ ในประเทศสยามทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แถบลาวประเทศ มลายูประเทศ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แสดงความมั่นใจว่า ทรงพระราชดำริห์ว่า จำเดิม แต่ได้สร้างสวนดุสิตมา บรรจบครบ ๑๐ ปี มีพระที่นั่งอัมพรสถาน พระที่นั่งวิมานเมฆ

พระที่นั่งอภิเศกคฤสถ เป็นที่ประทับสำราญพระราชฤทัย เสด็จประทับอยู่ที่สวนนี้โดยมาก พระที่นั่งที่ได้สร้างไว้ไม่กว้างขวางพอแก่การพระราชพิธี แลการขึ้นเป็นราชประเทศอันควรจะยกมา ทำในวันได้

อนึ่งพระราชนิเวศสยาม อันพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างขึ้นไว้ในพระบรมมหาราชวังเมืองบุรพพิศ มีกรมสมณารวมขอลว่า อภิเนาวนิเวศน์ จำรุงทรุดโทรมจะซ่อมแซมไม่ได้ ด้วยเหตุการปลูกสร้างในเวลานั้น เป็นเวลาเปลี่ยนแบบอย่างใหม่ ยิงหาช่างที่เข้าใจการทำให้มั่นคงถาวรมิได้ จึงจำรุงทรุดโทรมไปโดยเร็ว เหลือที่จะเขี้ยวยามแก้ไข จำจำต้องรอลงเสียดสาน นามพระที่นั่งทั้งหลายนั้นจึงได้สูญไป ครั้นจะให้ก่อสร้างขึ้นใหม่ในพระบรมมหาราชวังตามแบบอย่างใหม่ให้ถาวรยืนยาว ภูมิสถานซึ่งจะสร้างพระที่นั่งนั้นก่เบบตเล็กยัดเยียดกัน จะทำให้งามได้โดยยาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้วัดการก่อสร้างพระที่นั่ง ส่วนซึ่งเรียกว่าอภิเนาวนิเวศน์นั้นเสีย ยกกรมพระที่นั่งบางองค์มาพระราชทานแทนไว้ในสวนดุสิตนี้ เช่นพระที่นั่งราชฤดี พระที่นั่งสตาลาภิรมย์ ตำหนักราชฤทธิรุ่งโรจน์ ทรงพระราชดำริที่จะสร้างท้องพระโรงขึ้นใหม่ แทนท้องพระโรงฝ่ายบุรพพิศ ซึ่งมีนามปรากฏว่าพระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระบรมมหาราชวังนั้น ในเมืองบุรพพิศแห่งพระที่นั่งอมรินทสถาน จึงพระราชทานนามตามพระที่นั่งเดิมว่า พระที่นั่งอนันตสมาคม ให้คงนาม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระที่นั่งอนันตสมาคมไว้แต่ก่อนนั้น การที่จะสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุโขมนัยวินิต - เสนาบดี กระทรวงโยธาธิการ อันภายหลังได้ย้ายไปเป็นเสนาบดี กระทรวงนครบาล ซึ่งจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าพระยาอมราช เป็นแม่กองจัดการก่อสร้างพระที่นั่งทำเป็น ๒ ชั้น มียอด ๓ ยอด ยาวแต่มุขทิศตะวันออกหาทิศตะวันตก ๒ เส้น ๑๖ วา ๑ ศอก กว้างแต่มุขด้านใต้จดมุขด้านเหนือ ๑ เส้น ๔ วา ๓ ศอก สูงแต่พื้นดินถึงพื้นชั้นล่าง ๑ ศอก ๑๑ นิ้ว แต่ชั้นล่างถึงพื้นชั้นบน ๕ ศอก สูงแต่พื้นชั้นบนถึงเพดาน ๕ วา ๒ ศอก รวมสูงตั้งแต่พื้นดินถึงยอดใหญ่องค์กลาง ๑ เส้น ๔ วา ๓ ศอก

การทำรากพระที่นั่ง ใช้เครื่องเจาะแผ่นดินเรียกว่า กอมแปร์สโซล ของบริษัทฝรั่งเศส วิศวกรคือ มีเสาบนเงินแล้วมีเครื่องจักรดึงลูกตุ้มเหล็กปลายแหลม หนักประมาณ ๒ ตันขึ้นไปสูงจาก

พื้นดินระหว่าง ๔ วา ๕ วา แล้วปล่อยลูกตุ้มเหล็กนั้นลงมาเจาะแผ่นดิน เป็นหลุมลึกลงไป ๔ วาบ้าง ๕ วาบ้าง ตามแต่จะต้องการ แล้วประสมกองกรัดแทงไปในหลุมจนเต็มเหมือนไข้เข็มสีลาวรวมหลุม ที่ได้เจาะลงไปสำหรับเป็นรากพระที่นั่ง ๕๐๑ หลุม เมื่อได้เทกองกรัดเต็มบริบูรณ์ทุก ๆ หลุมแล้ว ได้วางเหล็กกลมขนาด ๑ นิ้ว ขัดเป็นตาตะราง มีช่องกว้าง ๕ นิ้ว เต็มตลอด ข้างบนเหล็กตาตะราง เทกองกรัดหนา ๑๕ นิ้วตามระหว่างระหว่างรากพระที่นั่ง ที่จะรับเครื่องบนทึมนานักมาก ได้วางเหล็กขึ้นมาออกชนกัน แล้วเทกองกรัดหนาสองคืบ

แผนที่พระที่นั่ง มิสเตอร์ ตมาโย ช่างเขียนอิตาลี เป็นผู้เขียนตามกระแสพระบรมราชโองการ มิสเตอร์ ชัวร์ เลกรี นายช่างใหญ่เป็นผู้ช่วย พระยาสุขุมนัยวินิตซึ่งเป็นแม่กองก่อสร้าง

เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ ซึ่งเป็นรัชกาลสมัญ ที่ได้เสด็จ เสด็จถวายราชสมบัติบรมราชาภิเศก ดำรงสิริรัตนราโชสวรัย โดยสุโขศรีสวัสดิ์มาครบ ๔๐ ปี บริบูรณ์ ทรงพระราชดำริที่จะให้มีการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเศก สมโภชสิริราชสมบัติพระราชวงษาแววยี่ ข้าพุดละอองธุลีพระบาท สมถพรหมณาจารย์ แลอาณาประชาราษฎร์พ้อคำหาณิชมีความชื่นชมในพระบารมีระลึกถึงพระเดชพระคุณ พร้อมใจกันสร้างพระบรมรูปถวายประดิษฐานไว้ที่หน้าพระลานสวนดุสิต จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเปิดพระบรมรูปและพระราชทาน

หมายเหตุ การวางรากฐานของพระที่นั่งอนันตสมาคม นั้น ที่ปรากฏในศิลาพระฤกษ์พระที่นั่งอนันตสมาคม นั้น เป็นแบบใช้เครื่องเจาะแผ่นดิน เรียกว่า กอมแปร์สโซล ของบริษัทฝรั่งเศส แต่มีหลายท่าน กล่าวว่า ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรากฐานของพระที่นั่งอนันตสมาคม ก่อนที่จะสร้างพระที่นั่งฯ เสร็จ เนื่องเกิดการทรุดตัว คำบอกเล่าเรื่องรากฐานใหม่ของพระที่นั่งฯ ก็แตกต่างกันออกไป บ้างก็กล่าวว่า มีการสร้างห้องใต้ดิน เพื่อให้ช่วยรับน้ำหนัก บ้างก็กล่าวว่า เป็นฐานขุขี้ไม้สักรวาช้อนกัน หรือที่เรียกว่าแบบฐานลอย (Floating Foundation) บ้างก็กล่าวว่า เป็นฐานรูปห้องเรือ ทั้งนี้ ศูนย์บริการเอกสารและค้นคว้าได้พยายามติดตามค้นหาหลักฐาน แต่ในขณะนี้ยังไม่พบหลักฐานที่ชัดเจน

ธประจำกองแก้ทหาร ๑๒ กอง แล้วมีการแห่รถโมเตอร์คาร์ เปิดถนนประแจจี่แลสทานเฉลิม ๕๕ แล้วมีการแห่เฉลิมพระเกียรติยศมีระดับประดับต่าง ๆ ล้วนแล้วไปด้วยเครื่องหมายสรรพกิจการ และสรรพหัตถ์ซึ่งเป็นของเกิดขึ้นในรัชกาลปัตยุมัน และพระราชทานเลี้ยงพระราชวงษา-นวงษ์ ข้าราชการ ท้องถิ่นนิช อาณาประชาราษฎร์ และมีกรมโหรศพ สมโภชพระบรมรูป แลศิริราชสมบัติ เป็นที่รื่นเริงบรรเทิงใจแก่นักกรมหาชนถ้วนหน้า แล้วทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทรง-พระราชอุทิศถวายฉลองพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันได้เสด็จดำรงศิริราช-สมบัติในกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร มหิทธิราชูทยา ในกาลก่อนที่ ๔ พระองค์ แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการพระราชพิธีรัชมิ่งคลาภิเศก สมโภชศิริราชสมบัติ พระสงฆ์ ราชาคณะ ๔๑ รูป เท่าจำนวนปีในรัชกาลเจริญพระพุทธมนต์ แลสรภพระมูธาภิเศก แล้วมีพระ-ธรรมเทศนาพิเศษเป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธา แลเจริญพระราชศรีสวัสดิ์ มีการสวนสนามประชุม ทหาร ถวายตัว ณ ท้องสนามหลวงในการสมโภชคนละชุดศิริราชสมบัติครั้งนี้ เริ่มการตั้งแต่วันที่ ๑๐ จนถึงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ รวมเป็นแกว่นเบ็เอดิเรกมโหฬาร

ทรงพระราชดำริที่ว่า การสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งได้เริ่มทำรามา บัดนี้ สมควรที่จะก่อพระฤกษ์ได้แล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการก่อพระฤกษ์พระที่นั่ง-อนันตสมาคม เนื่องในมงคลสมัยสมโภชศิริราชสมบัติด้วย ณ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์-ศก ๑๒๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้อาราธนาพระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย รวม ๕๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์

กรั้น ณ วันพุธที่ ๑๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๗ ตรงกับจันทร์คติกาลเดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ บัวอก สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๗๐ เวลาเช้าโมงหนึ่ง กับ ๒๕ นาที ๘ วินาที เป็นเวลาสุกฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงวางศิลาพระฤกษ์ สร้างพระที่นั่งอนันต-สมาคม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขียนกระแสพระบรมราชโองการนี้ บรรจุไว้ในศิลา
พระฤกษ์ ณ วันพุธที่ ๑๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ จันทรคติกาล เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ
บวอก สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๗๐ เป็นปีที่ ๔๑ ฤาวันที่ ๑๔๖๑๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชประสงค์ดั้งเดิมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรง
ตั้งพระราชหฤทัยที่จะให้สร้างในลักษณะของศิลปกรรมไทย แต่เนื่องจากขณะนั้นช่างไทยที่ทำได้
อยู่คนเดียวคือ พระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) ซึ่งไม่อาจจะทำได้ จึงจำพระทัยต้องโปรดเกล้าฯ
ให้สร้างในลักษณะดังกล่าวแล้ว ซึ่งความในเรื่องนั้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ผู้เข้าเฝ้าฯ ในขณะ
ที่ทรงมีพระราชปรารภเรื่องแบบแปลนในการก่อสร้าง ได้กล่าวไว้ในเชิงอรรถของโคลงกลอนเล่ม ๑
หน้า ๖ ว่า “พระองค์ทรงแสดงพระราชโสมนัสมากถึงแก่รับสั่งว่า ต่อไปข้างหน้าเขาคงพากันคิด
ว่าสมัยพระจุลจอมเกล้าฯ นี้ช่างโปรตุเกสฝรั่งเสียจริงๆ” เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้รื้อยกเรื่อง
เป็นโคลง ถึงการจำพระราชหฤทัยของพระองค์ท่านไว้ดังนี้

สยามจำแลงรูปลักษณะให้
เก๋อยู่หยก ๆ พลาง
ตุสดีมีราชตำรับสั่ง
ทรงตระหนักกายหน้าแท้

ว่า “พระจุลจอมเกล้าฯ คลั่ง
แท้ขาดสถาปนิกสยาม
พระยาราชสงครามสั่ง
ได้ตั้งใจตัวข้าง

“พระที่นั่งสร้างจักให้
สถาปนิกคนเดียวกัน
จึงจำจักต้องโปรด
สวรรคตก่อนแล้วแล้ว

ไทยตะลึง ลานเฮย
เปลี่ยนแปล
พระที่นั่ง อนันต์ฯ
ถูกหยาม

ตึกฝรั่ง เหลือเกิน
ท่านสร้าง
นอกสัก โหลดา ?
ช่างสวรรค์”

ใช้ประโยชน์ ทันแล
ไม่แล้ว
แบบฝรั่ง” แม้จะนั้น
ราชประสงค์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตัดสินพระทัยโปรดเกล้าฯ ให้สร้างตามแบบแปลนที่กำหนดและทรงวางศิลาพระฤกษ์แล้ว การก่อสร้างก็ดำเนินต่อไปในทันที โดยส่งวัสดุส่วนใหญ่มาจากประเทศอิตาลี

ในแต่ละขั้นตอนของการก่อสร้างนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยติดตามอยู่ทุกขั้นตอน ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ท่านมีพระราชหัตถเลขา ส่วนพระองค์ถึงเจ้าพระยาอมรราชเกี่ยวกับการจ้างช่างเขียนพระที่นั่งอนันตสมาคม ดังนคือ

สวนดุสิต

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๗

เจ้าพระยามรรยา

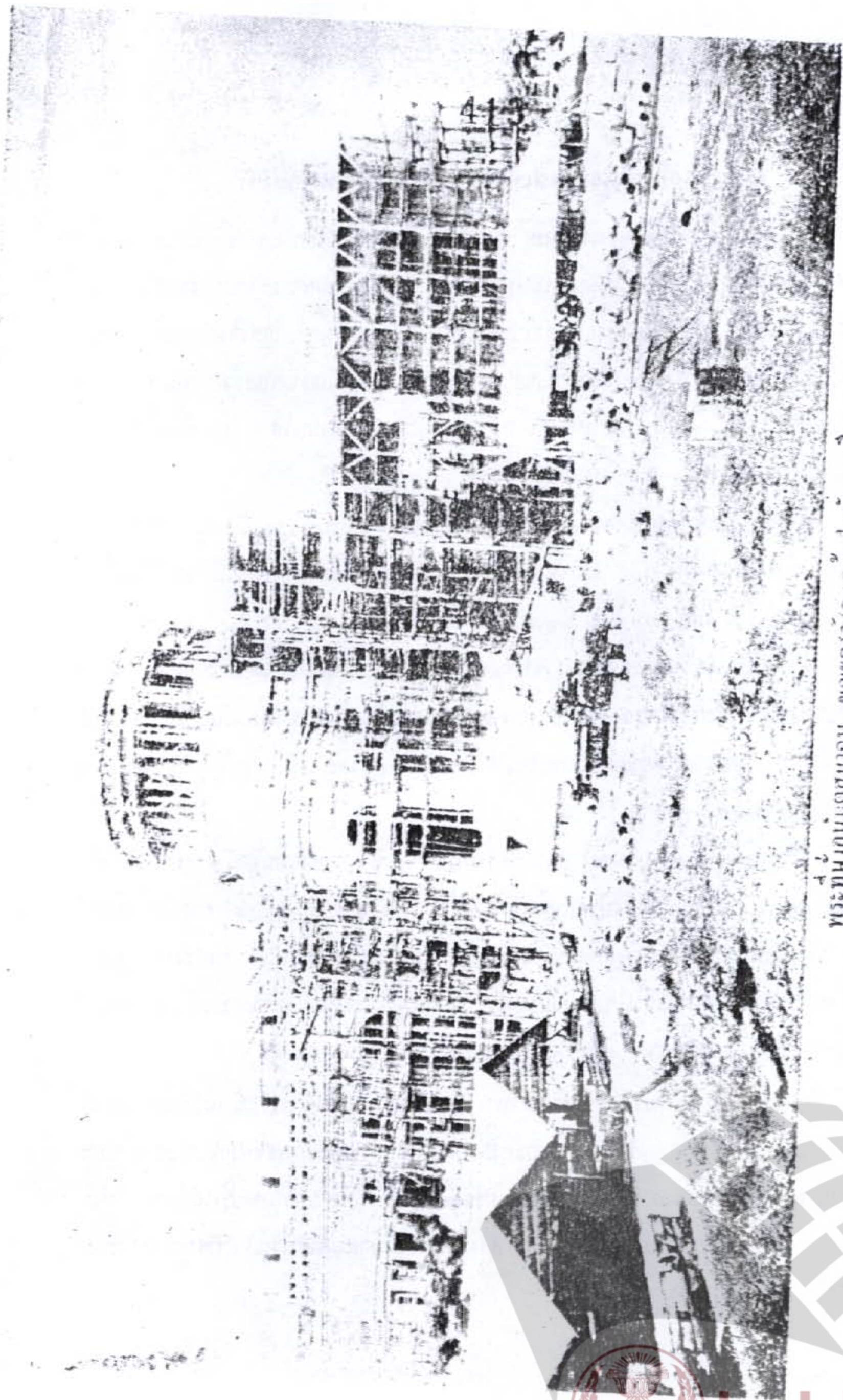
ด้วยเรื่องจะจ้างมิสเตอร์กิน ช่างเขียนมาเขียนพระที่นั่งอนันตสมาคม ในวิธีคิดค่าจ้างเป็นเหมาแบ่งจ่ายรายเดือนเป็นกำหนด คงเหลือเงินไว้สำหรับเวลาเสร็จนั้น เป็นวิธีอันดีกว่าที่จะจ้างให้ทำไปก็แล้ว ไม่แล้วก็น้อย ถ้าจะว่าช่างใด ได้เปรียบเสียเปรียบในข้อสัญญาอันแล้ว มียกแต่ถ้าเขาทำแล้วใน ๓๐ เดือน ตามที่กล่าวกันเดี๋ยวเราต้องจ่ายเงิน ๘,๐๐๐ บาท ที่เหลืออยู่ไปอีกเดือนละ ๑,๕๐๐ บาท จนกว่าจะหมด ถ้าหมดแล้วงานไม่แล้วก็สนมื่อ แต่อย่าการเหตุเช่นนั้นมันเป็นข้อที่ไม่เชื่อกัน ก็พูดมากอยู่เป็นธรรมดา เพราะความจริงนั้นถ้าทำงานกันโดยสุจริต เขาทำยังแล้วเร็วยังได้กำไรมาก แต่ถ้าเป็นอย่างเช่น เฟโร ซึ่งรู้จักกันแล้ว ถึงจะเห็นหนทางอย่างเช่นว่า ก็เชื่อว่าเขาจะทำจริงไม่ได้ ทงนถแล้วแต่เจ้าพระยาอมรราชจะเห็นควรเพิ่มเติมลงอย่างไรในข้อสัญญา แต่ขอขงจะจ้างช่างเขียนคนสนอนุญาต

สยามินทร์

(คัดจากสำเนาพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ซึ่งรวบรวมโดยกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์งานประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร)

LI RT

พระที่นั่งอเนกศรมายม ขะเขตต์เกิดสร้างในรัชกาลที่ ๕
(หนังสือ "ตามรอยพระบาทพระบาทเจ้าหลวง" โดย ประยูร สิริขันธ์)

LIIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

การเด็จพระราชมณฑลพระที่นั่งอนันตสมาคม

การก่อสร้างพระที่นั่งลุลวงมาถึงปี พ.ศ. ๒๔๕๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบทอดจากพระบรมราชชนก และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการก่อสร้างต่อตามพระราชประสงค์ ในที่สุดก็สำเร็จบริบูรณ์ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๘ รวมเวลาในการก่อสร้างทั้งหมดประมาณ ๘ ปี สิ้นค่าก่อสร้างอันเป็นราคาในสมัยนั้นเป็นเงินประมาณ ๑๕ ล้านบาท เทียบได้กับราคาในปัจจุบันเป็นเงินประมาณ ๑๕๐-๒๐๐ ล้านบาท

หลังจากพระที่นั่งอนันตสมาคมสร้างเสร็จไม่นานนัก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีเถลิงพระราชมณฑลพระที่นั่งองค์ใหม่ขึ้น เริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ จนถึงวันศุกร์ที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ พร้อมกับได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และสิ่งของในพระองค์แก่ข้าราชการชั้นมหานาทรข้าราชการฉลองพระเดชพระคุณในการก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระราชพิธีด้วย ดังรายละเอียดที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๓ หน้า ๒๘๐๘-๒๘๑๔ วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๔๕๘ ดังนี้

“วันอาทิตย์ที่ ๗ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ พระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นไว้ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ การยังค้างมาหาสำเร็จไม่ เมื่อได้เถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำมาจนการนั้นได้สำเร็จบริบูรณ์ จึงทรงพระราชดำริว่าควรจะเสด็จเฉลิมพระที่นั่งองค์ใหม่มหามงคลสมัยด้วย จึงโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการดังต่อไปนี้

วันนั้นเวลาบ่าย ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งยังวัดเบญจมบพิตร ประทับในพระอุโบสถทรงนมัสการพระพุทธชินราชแลทรงสักการพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ซึ่งพระอังคารได้บรรจุไว้ที่นั่น เพื่อเป็นศรีแห่งการเฉลิมพระที่นั่งอนันตสมาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถวายผ้าจ่านำพรหมแก่พระสงฆ์ในพระอารามนเสร็จแล้ว เสด็จยังพระราชวังดุสิต

เวลาบ่าย ๔ โมงครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกยังพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการฝ่ายในพร้อมทั้งทูลเชิญบรรดาเสนาบดี นอกพระราชฐานเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายดอกไม้ธูปเทียนเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องนมัสการพระแท่นมณฑล แล้วทรงเครื่องนมัสการทรงศีล พระสงฆ์ถวายศีลแล้ว เจริญพระพุทธมนต์ในการตั้งน้ำวงคาย จบแล้วพระสงฆ์ถวายอดิเรก ถวายพระพรลาแล้ว เสด็จขึ้น

เวลาค่ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยังสนามสโมสรรเสือบา เปิดการนักขัตฤกษ์นมัสการพระพุทธชินราช มีกรรมการจำลองยุทธทางเรือคอยรับเสด็จลารอบบังคมทูล พระกรุณาขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายพระแสงกระบี่ทหารเรือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสตอบขอบใจแล้วทรงรับพระแสงกระบี่นั้น ในการนมัสการพระพุทธชินราชครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้เสด็จทอดพระเนตรวังน แลการมหรสพทุกคืนจนถึงวันที ๑๒ เดือน

อนึ่งวันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แลสิ่งของแก่ข้าราชการบางคน รายงามแจ้งอยู่ในมาลราชซึ่งจะได้ออกในวันที ๘ เดือน

วันจันทร์ที่ ๘ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๕

วันนี้เวลาบ่าย ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกยังพระที่นั่งอนันต-สมาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จนำเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายดอกไม้ธูปเทียนในการเฉลิมพระราชมณเฑียร เมื่อเสร็จแล้วเสด็จทรงพระเคนไทรยามแก่พระสงฆ์ ๖๐ รูป ซึ่งได้เจริญพระพุทธมนต์ในการพระพิธีนี้ ส่วนพระสงฆ์ที่เป็นสหชาติร่วมับพระราชสมภพ ๑๑ รูปนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานไทรแห่ แลพัดปักเครื่องสหชาติเป็นพิเศษ เมื่อพระสงฆ์กลับมายังอาสนแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องนมัสการทรงศีล พระสงฆ์ถวายศีล ครั้นเวลาใกล้พระฤกษ์ทรงจุดเทียนทองขนวน ทรงตั้งสัตยาธิษฐานถวายสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาสมณะ เมื่อได้พระฤกษ์เวลาบ่าย ๕ โมง

๑๒ นาที กับ ๓๒ วินาทีเป็นปฐม โทโรไล่น้องไชยสัญญา ชาวประโคนประโคนสังข์แต่ไม่มี บัดเท้าระวี แลเครื่องดุริยดนตรี สมเด็จพระมหาสมณะทรงจุดเทียนไชย พระสงฆ์นอกนั้นสวดไชย- มงคลคาถาจุดเทียนไชย แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องนมัสการที่พระแท่นมณฑล พระสารีเจริญพระพุทธรูปต่อไป จบแล้วพระสงฆ์ถวายอภิวาทถวายพระพรลาพระบาทสมเด็จพระ- พระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องนมัสการที่พระแท่นภาลวาร์ พระสารีแปลคเปลี่ยนกับสวดภาลวาร์ต่อไป จบลุลอการพระราชพิธี

ส่วนหาไชยสาคร รัชกาลแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชพิธีพราหมณ์ จนกว่าจะเสร็จการ

อนึ่งในงานพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร ณ วันอาทิตย์ที่ ๑ มกราคม พระบาท- สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนยศให้แก่ยศที่นอก สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ไปนายพลโทกรมมณฑล ให้ตราพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่เจ้าของในพระองค์แก่ข้าราชการมณฑลที่มณฑล รับราชการตลอดพระเดชพระคุณ ในการก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม

นิการณณ์ ช่างเผือกชั้นที่ ๓

มหาอำมาตย์ตรี พระยาประชากรกิจวิจารณ์ อธิบดีกรมสุขาภิบาล

กุลสุรากรณณ์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๒

นาย อ.ย. กอลโล นายช่างก่อสร้างกรมสุขาภิบาล

มณฑนากรณณ์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๓

นายเอ ธิกาชชี ผู้ช่วยช่างแบบก่อสร้างกรมสุขาภิบาล

เจ้าพระยาอภัยมราช โสณาคฤหะทรงนครบาล ได้รับพระราชทานของบุหรืทองคำมี พระบรมนามาภิไธยเต็ม แลพระมหามงกุฎฝั่งเพชร

พระยาประชากรกิจวิจารณ์ และนาย อ.ย. กอลโล ได้รับพระราชทานกระดุมข้อมือ ทองคำมีพระบรมนามาภิไธยย่อฝั่งเพชรกับของบุหรืเงินมีพระบรมนามาภิไธยเต็มและพระมหามงกุฎ ลงยา

พระสวัสดิ์เวียงไชย และพระภักดีภูวดล ได้รับพระราชทานกระดุมข้อมือทองคำ มีพระบรมนามาภิไธยย่อฝงเพ็ชร

พระที่นั่งเลขา พระบรรณสารประสิทธิ์ หลวงธนากรกิจการ และนาย เอ็ม. เอช. รัต ได้รับพระราชทานของบุหร่งเงิน มีพระบรมนามาภิไธยย่อ และพระมหามงกุฎลงยา

ขุนนเรนทร์ ได้รับความพระราชทานกระดุมเสื่อทองคำมีพระบรมนามาภิไธยย่อ ๑ สำหรับวันอังคารที่ ๕ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๕

วันนี้เวลาบ่าย ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกยังพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการเหล่าเสนาฝ่ายทหารบก ทหารเรือ เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาททูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้รูปเทียน เมื่อเสร็จแล้วเสด็จประทับยังท้องพระโรง ทรงเครื่องนมัสการพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เมื่อจบแล้วถวายอดิเรกถวายพระพรลาแล้วเสด็จขึ้น

รุ่งขึ้นเวลาบ่าย ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะได้เสด็จออกยังพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการเหล่าอำมาตย์ราชเสวกเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาททูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้รูปเทียน เมื่อเสร็จแล้วจะได้เสด็จยังท้องพระโรง พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เช่นเดียวกับวันที่แล้วมา เสร็จแล้วเสด็จขึ้น

เนื่องจากงานพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร ณ วันจันทร์ที่ ๘ มกราคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และบรรดาศักดิ์แก่ข้าราชการดังมีรายนามต่อไปนี้

นิกากรณ์ ชั้นเพ็ชร ๓

๑. เสวกเอก พระยาพิทักษ์ภูบาล สารวัดในพระราชสำนัก
๒. ขุนตำรวจเอก พระยาอินทราธิบาล กรมตำรวจ
๓. ขุนตำรวจเอก พระอินทรเทพ กรมตำรวจ
๔. ขุนตำรวจเอก พระพิเรนทรเทพ กรมตำรวจ

รัตนากรณ์ ชั้นที่ ๓

๑. เสวกเอก หม่อมเจ้าอนุชาติสุขสวัสดิ์ เจ้ากรมโยธา พเนกใหญ่ กรมศิลปากร
๒. เสวกเอก พระยาพจนปรีชา กระทรวงวัง

พระราชทานบัตรเลือกตั้ง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำนามาเอกพระสุนทรานุกิจปรีชา เจ้ากรมพระธรรมนุญ
ทหารเรือ เป็นพระยาวิชัยสุนทร”

นอกจากได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการใน
พระองค์เข้าเฝ้าเพื่อเกลี้ยพระราชมนต์แด่พระที่นั่งอนันตสมาคมแล้ว ในวันศุกร์ที่ ๑๒ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๕๘ พระองค์ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประชาชนเข้าเฝ้า ถวายพระพรในงานขึ้น
พระที่นั่งใหม่ด้วย โดยเสด็จออกประทับ ณ มุขเด็จพระที่นั่งอนันตสมาคม จากนั้นมหาอำมาตย์ตรีพระยา-
ศรีธรรมมาธิราช ปลัดทูลฉลองกระทรวงนครบาล ได้อ่านคำกราบบังคมทูลถวายไชยมงคลในนาม
ของประชาชนราษฎร

เสร็จแล้วพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำรัสตอบ ดัง
ปรากฏในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๓๓ หน้า ๓๐๕๐-๓๐๕๑ วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๔๕๘ ดังนี้

“พระราชดำรัส

เมื่อราษฎรเฝ้าทูลฉลองรับพระบาท

ในการเฉลิมพระราชมนต์แด่พระที่นั่งอนันตสมาคม

วันที่ ๑๒ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

เรามีความปลื้มยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้เห็นประชาชนผู้เป็นข้าแผ่นดินของเราได้มาประชุม
พร้อมกันที่หน้าพระที่นั่งในวันนี้ นับว่าเป็นมงคลแก่ตัวเรายิ่งนัก เพราะเหตุว่าเป็นพะยานให้แลเห็น
ปรากฏชัดว่า ประชาชนของเรามีความรักใคร่รั้งถือในตัวเรา จึงได้มาช่วยกันยินดีในเวลาที่เรา
มีงานมงคลขึ้นพระที่นั่งใหม่นี้

กิจการทั้งปวงที่เราได้ตั้งใจทำมาแล้ว ตั้งแต่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็เพื่อประสงค์จะ
บำรุงความสุขสำราญของราษฎรทั้งหลายเป็นที่ตั้ง ส่วนตัวเราเองถึงแม้จะต้องรับความลำบากยากเย็น
ประการใดก็ตามก็มิได้เห็นแก่ความลำบาก คิดแต่ให้ราษฎรได้รับความร่มเย็นโดยทั่วกันให้มากที่สุดทุก
กระทำไปได้ เมื่อเราเห็นราษฎรของเราอยู่เย็นเป็นสุขสบาย เราเองก็พลอยสบายไปด้วย

ขอให้ราษฎรทั้งหลาย ตั้งใจประกอบกรทำมาหาเลี้ยงชีพให้เป็น ประโยชน์แก่บ้านเมือง
ของเรา ตั้งใจประพฤติให้เป็นพลเมืองดี เคารพในพระราชกำหนดกฎหมาย เพื่อจะได้มีความสุข

LIART

สำราญในระว่างกันแลกัน และจะได้มีความสามัคคีปรองดองในชาติไทยเรา ถ้าชาติไทยเรา
ปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ก็จะเป็นกำลังอันใหญ่ ไม่มีชาติอื่นเอิบเออมเข้ามาทำลายชาติ
เราได้

ขอจงได้รับความชอบใจของเรา แลจงได้รับพรด้วยอำนาจพระศรีรัตนไตร์ อภัยทั้งสิ่ง
ซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธานในสากลโลก จงอภิบาลรักษาประชาชนชาวสยาม ให้มีความเจริญศิริสวัสดิ
พิพัฒน์มงคล ทำมาค้าขาย มีความประสงค์สิ่งใดจงสมปรารถนาทั่วกัน”

ลักษณะของพระที่นั่งอนันตสมาคม

รูปแบบพระที่นั่งอนันตสมาคมนี้ ได้ใช้แบบโดมคลาสสิกของโรม ตัวอาคารทำด้วย
หินอ่อนสีขาว มีวาลายสนาตาลแก่ และแกมหม่น ซึ่งได้ส่งข้อมาจากเมือง คารารา (Carara) ใน
ประเทศอิตาลี การขัดเกลาหินอ่อนนี้ ส่วนใหญ่ได้ทำเรียบร้อยตามแบบมาจากประเทศอิตาลี แล้วมา
ประกอบกันในกรุงเทพฯ ภายหลัง ลักษณะการก่อสร้างเป็นแบบ “อิตาลีเลียนเรอเนสซอง” (Italian
Renaissance) ซึ่งเป็นสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการในประเทศอิตาลี ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ อัน
เป็นระยะที่ศิลปินชาวอิตาลีหันกลับไปศึกษาและทำตามแบบศิลปะสมัยเก่า คือสมัยกรีกและโรมัน
โบราณทั้งในด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรม สถาปัตยกรรมสมัยนี้มีลักษณะอย่างใหม่
คือมักทำเป็นรูปโดมมากกว่ายอดแหลมและหอคอย รูปทรงของพระที่นั่งอนันตสมาคมนี้ เป็นแบบ
เดียวกับวิหารเซนต์ปีเตอร์แห่งโรม (พุทธศตวรรษที่ ๒๐) ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นวิหารเก่าแก่ และเป็น
แบบอย่างศิลปะสมัยเรอเนสซองที่งามที่สุด นอกจากจะเป็นลักษณะเดียวกับวิหารเซนต์ปีเตอร์แห่ง
กรุงโรมแล้ว พระที่นั่งอนันตสมาคมยังเป็นแบบเดียวกับโบสถ์เซ็นต์ปอลทลอนดอน และอนุสาวรีย์
พระนางเจ้าวิกตอเรีย ณ เมืองกลักัตตาในประเทศอินเดียอีกด้วย สถานที่ดังกล่าวแต่ละแห่งล้วน
แต่ยังมีชื่อเสียงอยู่จนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมจะเลียนแบบมาจากสถา-
ปัตยกรรมของสมัยเรอเนสซอง แต่ก็มีบางสิ่งบางอย่างที่เป็นแบบสมัยหลังปนอยู่มาก เช่น ชุ่มประตู่
มีการตกแต่งมากยิ่งขึ้น เป็นการทำให้ได้รับการนิยมนิยมในสมัยต่อมา ซึ่งเรียกกันว่า “สมัยบารอก”
(Baroque) นอกจากนี้ เครื่องตกแต่งอื่น ๆ ที่ประดับทั่วไปยังเป็นแบบที่เรียกว่า “รอกโคโค”

(Rococo) อีกด้วย ทั้งนี้เพราะว่า การก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม ทำหลังจากสมัยเรอเนสซองส์ของ
ที่แท้จริงมานานแล้ว ศิลปินที่ทำงานคนรุ่นหลัง ดังนั้น ศิลปกรรมที่ปรากฏออกมาจึงเป็นแบบหลาย
สมัยรวมกัน

พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นอาคารหินอ่อนสองชั้น มีโดมสูงใหญ่อยู่ตรงกลาง และมี
โดมเล็ก ๆ อีก ๖ ยอด รวมทั้งหมด มีโดม ๗ ยอด หลังคาโดมแต่ละโดมทำด้วยทองแดง ขนาด
ของพระที่นั่งส่วนกว้างประมาณได้ ๔๘.๕๐ เมตร ส่วนยาวประมาณได้ ๑๑๒.๕๐ เมตร และส่วนสูง
ประมาณได้ ๔๘.๕๐ เมตร กระแสพระบรมราชโองการซึ่งบรรจุไว้ในศิลาพระฤกษ์พระที่นั่งอนันต-
สมาคม ได้กล่าวถึงขนาดของพระที่นั่งอนันตสมาคมว่า

“ยาวแต่มีมุขทิศตะวันออกจดทิศตะวันตก ๒ เส้น ๑๖ วา ๑ สอก กว้างแต่มีมุขด้านใต้จด
มุขด้านเหนือ ๑ เส้น ๘ วา ๓ สอก สูงแต่พื้นดินถึงเพดานล่าง ๑ สอก ๑๑ นิ้ว แต่
ชั้นล่างถึงเพดานบน ๖ สอก สูงแต่พื้นดินถึงเพดานบน ๖ วา ๒ สอก รวมสูงตั้งแต่
พื้นดินถึงยอดใหญ่องค์กลาง ๑ เส้น ๔ วา ๓ สอก”

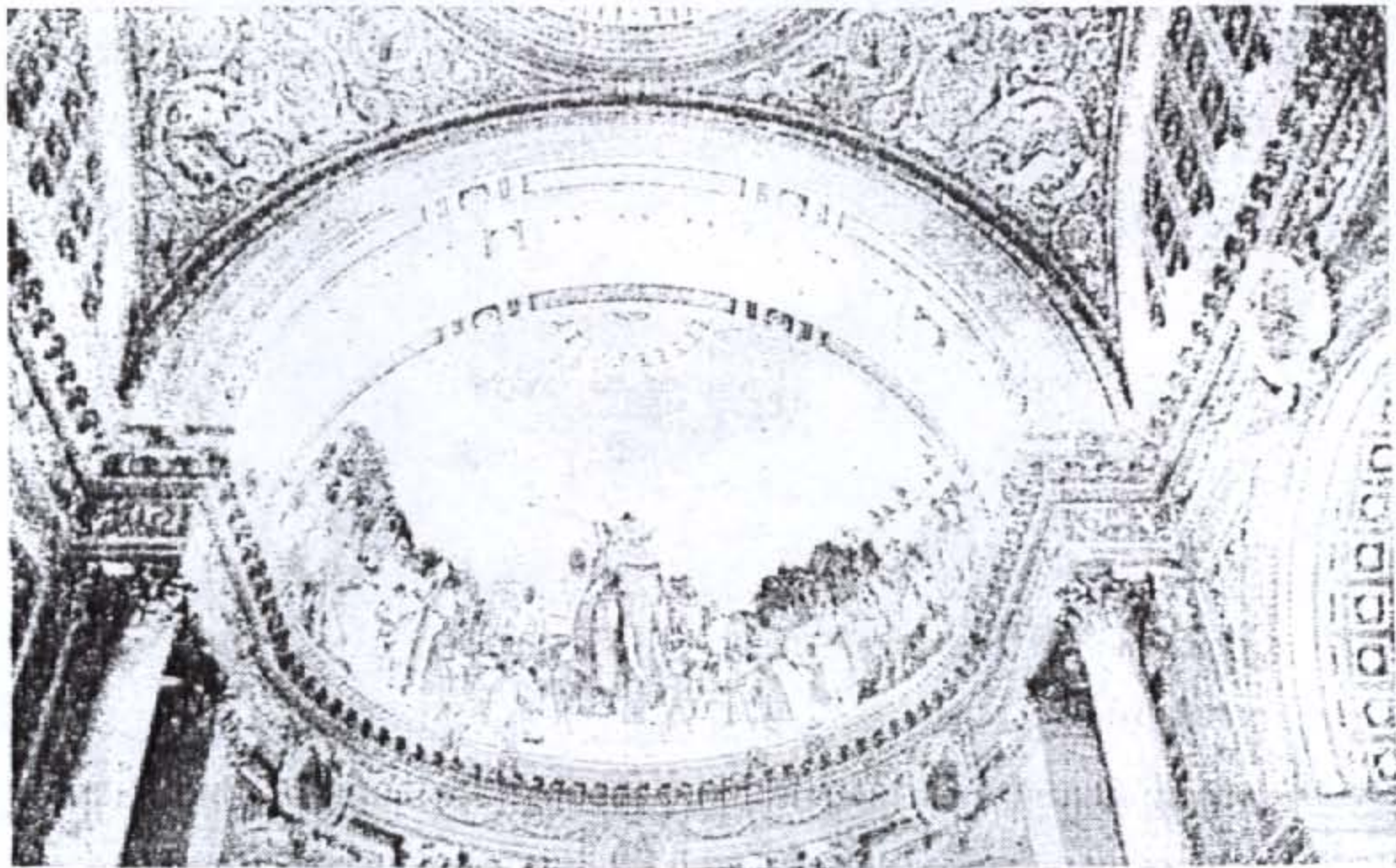
ชั้นบนของพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นห้องโถงยาวประดับตกแต่งอย่างวิจิตรด้วยลวดลาย
แปลกตา ตั้งแต่เพดานซึ่งประกอบด้วยส่วนโค้ง เชื่อมจากหัวเสาทั้งสองด้านเป็นระยะ ๆ มีลวดลาย
ประดับอยู่เต็มจนแทบไม่มีที่ว่างเหลืออยู่เลย เสาสร้างด้วยหินอ่อนทั้งต้น มีทงเสาแบบนูนเด่น และ
เสาแบบลอยตัว ที่หัวเสาสลักด้วยลวดลายใบไม้อันสวยงาม ซึ่งเป็นแบบที่นิยมใช้กันมากตั้งแต่สมัย
กรีกโบราณเรียกว่า “แบบโครีนเธียน” (Corinthian) นอกจากนี้ เหนือทวารที่จะผ่านแต่ละห้องยัง
ตกแต่งด้วยรูปปั้นตุ๊กตาฝรั่งยืนอยู่ในท่าเปลือยกาย ลักษณะแบบโรมัน มีพวงมาลัยยาวทำด้วย
หินอ่อนเช่นเดียวกับคลองคอก ปฏิมากรรมเหล่านี้รวมทั้งลวดลายสลักที่ประดับบริเวณทวาร ล้วนมี
ความละเอียดประณีตมองดูไม่แจ้งกระด้างเลย

บนเพดานโดมของพระที่นั่งอนันตสมาคม มีศิลปกรรมที่น่าสนใจ คือภาพเขียนสีน้ำ
มันขนาดใหญ่ และสวยงามมาก เป็นฝีมือเขียนภาพของนายริคัลด์ ช่างเขียนชาวอิตาลี ซึ่งเป็นผู้
มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องการแลกเปลี่ยนความรู้ทางศิลปะ กับสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุ-
วัตวงศ์ ซึ่งทรงมีพระหฤทัยเมตตาในศิลปกรรมไทย ความแตกต่างระหว่างศิลปกรรมไทยดั้งเดิม

กับศิลปกรรมตะวันตก ก็คือ ศิลปกรรมไทยดั้งเดิมเป็นการเขียนจากลายเส้นสวย ๆ แร่สีแบน ๆ ส่วนศิลปกรรมตะวันตกเป็นภาพมีแสงมีเงา มีมิติเพิ่มขึ้น และจากการแลกเปลี่ยนความรู้ทางศิลปะครั้งนี้ เราจึงเริ่มได้เห็นภาพไทยเปลี่ยนแนวการเขียนจากภาพลายเส้นแบน ๆ มาเป็นภาพที่มีมิติเพิ่มขึ้น

ภาพเขียนบนเพดานโดมของพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นภาพแสดงถึงพระราชกรณียกิจในเหตุการณ์ตอนสำคัญ ๆ ของพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๖ ในราชวงศ์จักรีรวมด้วยกัน ๖ ภาพ

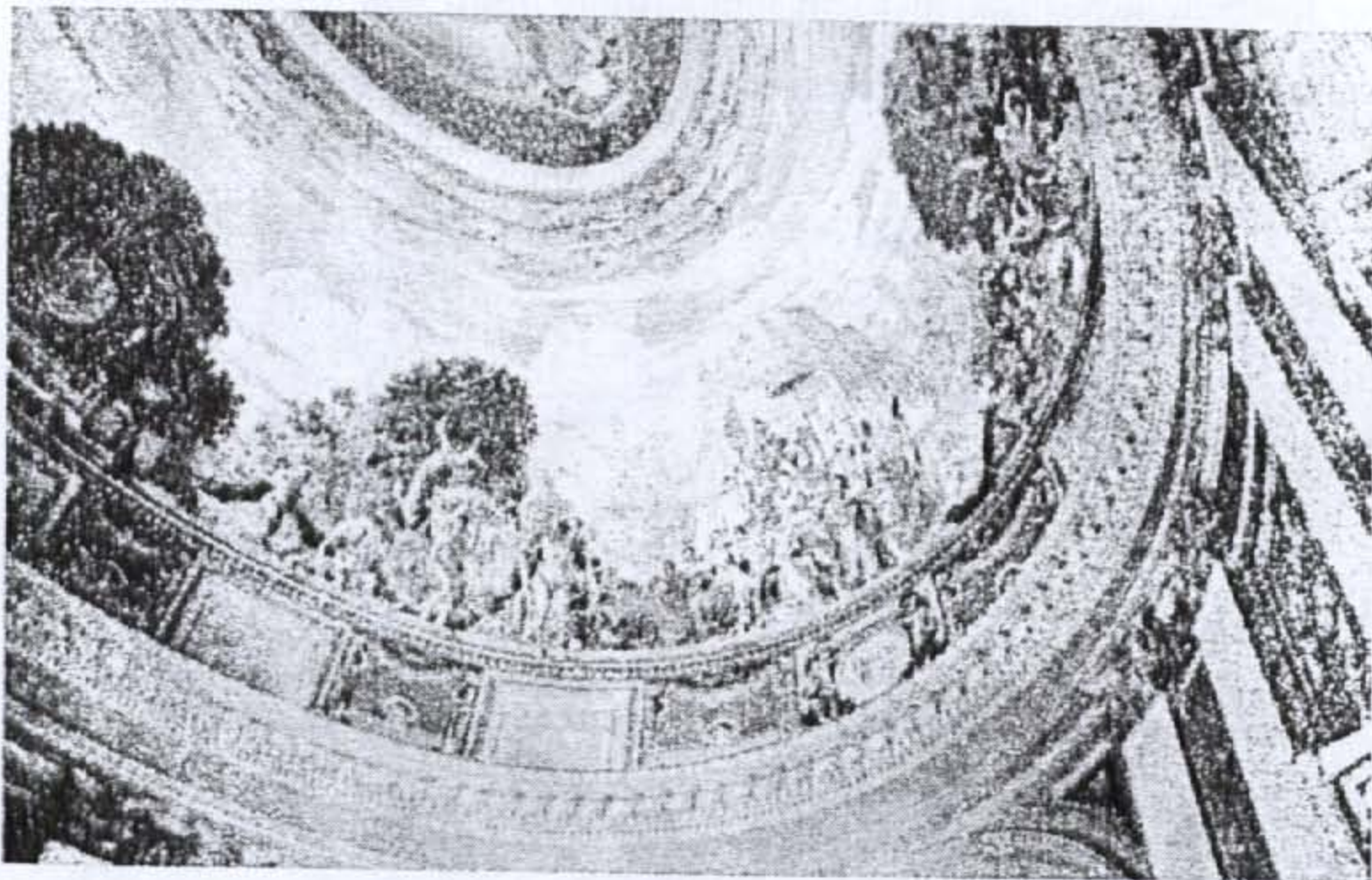

ภาพเขียนบนเพดานโดมทิศเหนือ แสดงถึงตอนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ ๑) เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก เสด็จกลับจากราชการทัพเมืองเขมร ขณะทางกรุงธนบุรีเกิดเหตุยุ่งเหยิงมีเหล่าขุนนาง ข้าราชการ และประชาชนทั้งหลายออกไปคอยรับเสด็จ และทูลอัญเชิญขึ้นเสวยราชสมบัติ ในทันทีเสด็จเหยียบย่างเข้ามาถึงเขตพระนคร ในวันที่ ๖ เมษายน ๒๓๒๕ ทรงเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ตั้งความจากพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า “ฝ่ายพวกชาวพระนครกษัตริย์ชมนันดี มี

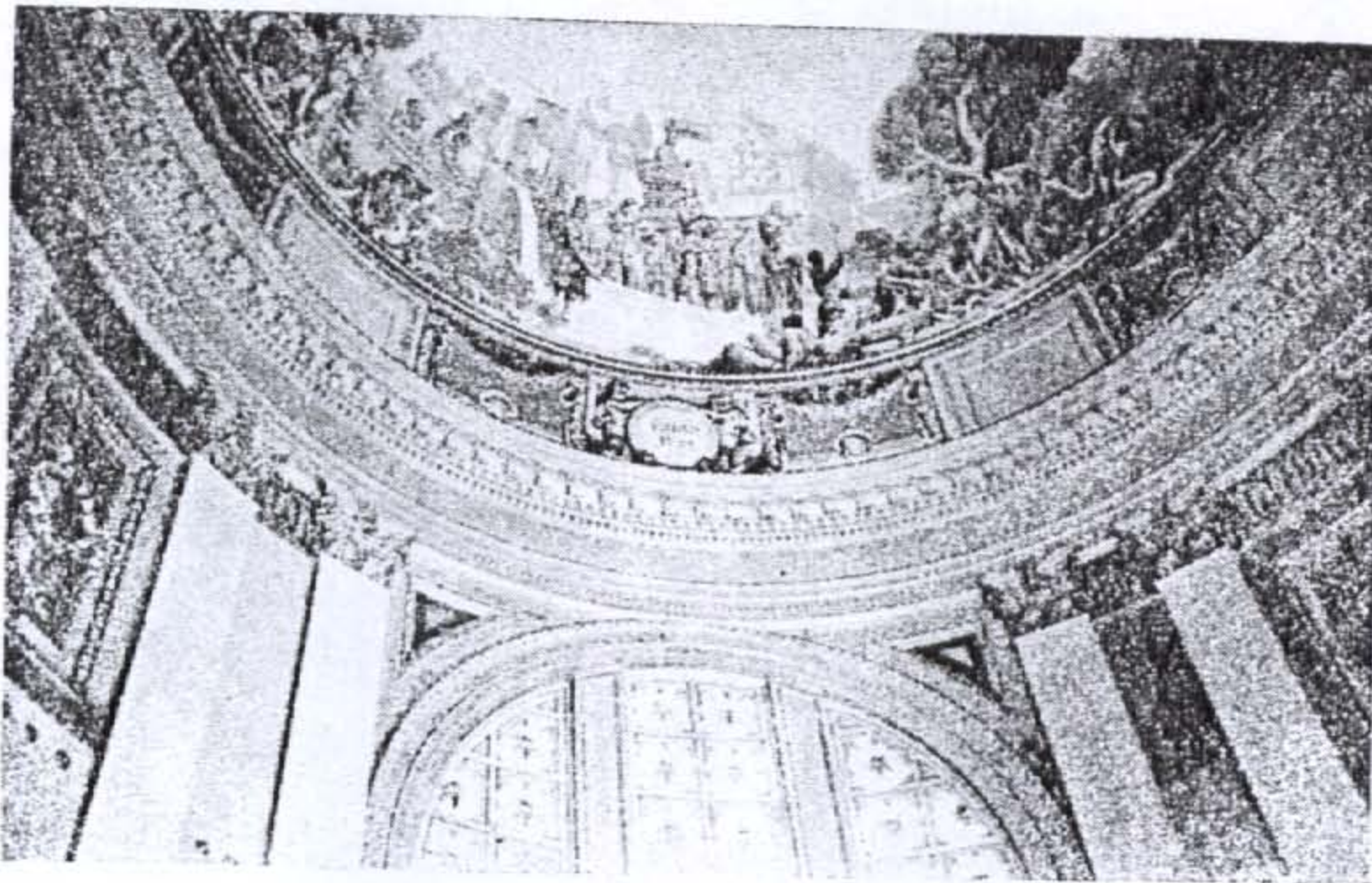
LIART

พวกราษฎร ไปคอยรับเป็นอันมาก ต่างขอร้องให้ช่วยปราบยุคละอ้ายให้บ้านเมืองเป็นสุขสำราญตั้งแต่
ก่อนตลอดทางที่เข้ามา ครั้นมาถึงพระราชวัง ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงก็อ่อนน้อมพร้อมกัน
ห้ามผู้หนึ่งผู้ใดกระด้างกระเดื่องไม่ว่า” ในตอนแรกพระองค์ทรงโอบพระหัตถ์บอกปิดไม่ยอมรับราช-
บัลลังก์ ในที่สุดเพื่อเห็นแก่ประเทศชาติ พระองค์จึงได้ทรงรับ

ภาพเขียนบนเพดานด้านใต้ของโคมทิศตะวันออกแสดงถึงตอนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธ-
เลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) เสด็จเลียบพระนครโดยสถลมารค เนื่องจากพระองค์ทรงชำนาญ
ชำนาญในศิลปการก่อสร้าง และศิลปในทางวรรณกรรม ในรัชสมัยของพระองค์จึงได้ทรงอุปถัมภ์
ศิลปในการช่างก่อสร้าง และทรงฟื้นฟูศิลปในทางวรรณกรรม การก่อสร้างที่เห็นในภาพ คือ การก่อ
สร้างพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ซึ่งพระองค์ทรงพระราชปรารภจะทรงสร้างพระปรางค์วัดอรุณ
ซึ่งเดิมสร้างไว้สูงเพียง ๑๖ เมตร ให้สูงขึ้นอีก เพื่อเป็นศรีแก่พระนคร แต่พอทรงกะที่และลงมือ
ขุดดินวางรากก็พอดสิ้นรัชกาล

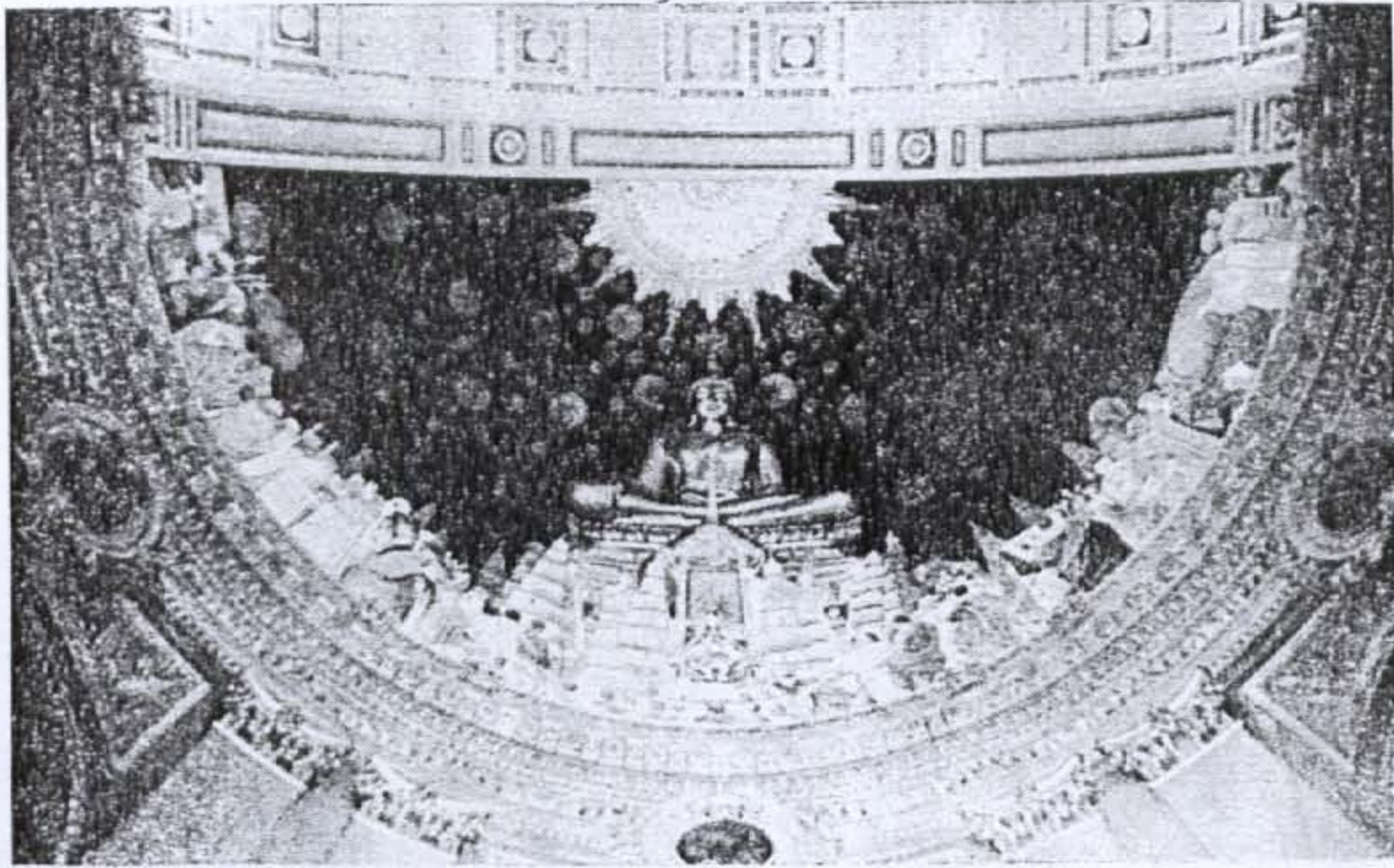

ภาพเขียนบนเพดานด้านเหนือของโดมที่สตะวันออก แสดงถึงตอนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) เสด็จเลียบพระนครโดยสถลมารค ฉากหลังที่เห็นในภาพ คือ บ่อมเผด็จดัสกร เจดีย์วัดพระเชตุพนฯ และพระมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง เนื่องจากในรัชสมัยของพระองค์ได้ทรงซ่อมและก่อสร้างเพิ่มเติมวัดวาอารามต่าง ๆ ต่อจากพระราชกรณียกิจในรัชกาลที่ ๒ ที่ได้ทรงไว้หลายประการ มีการสร้างบ่อมและกำแพงพระนคร เพื่อป้องกันข้าศึกศัตรู โดยเฉพาะอย่างยิ่งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างบ่อมที่ปากน้ำทุกแห่ง เพื่อป้องกันการรุกรานทางทะเล ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเพิ่มเติมวัดพระเชตุพนฯ เช่นวิหารพระนอน และจารึกตำรายาไว้ตามระเบียบสำหรับในพระบรมราชวังนั้น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งพิมานรัตยา และแก้ไขเปลี่ยนแปลงหมู่พระมหามณฑลเศียรจากรองไม้เป็นตึก

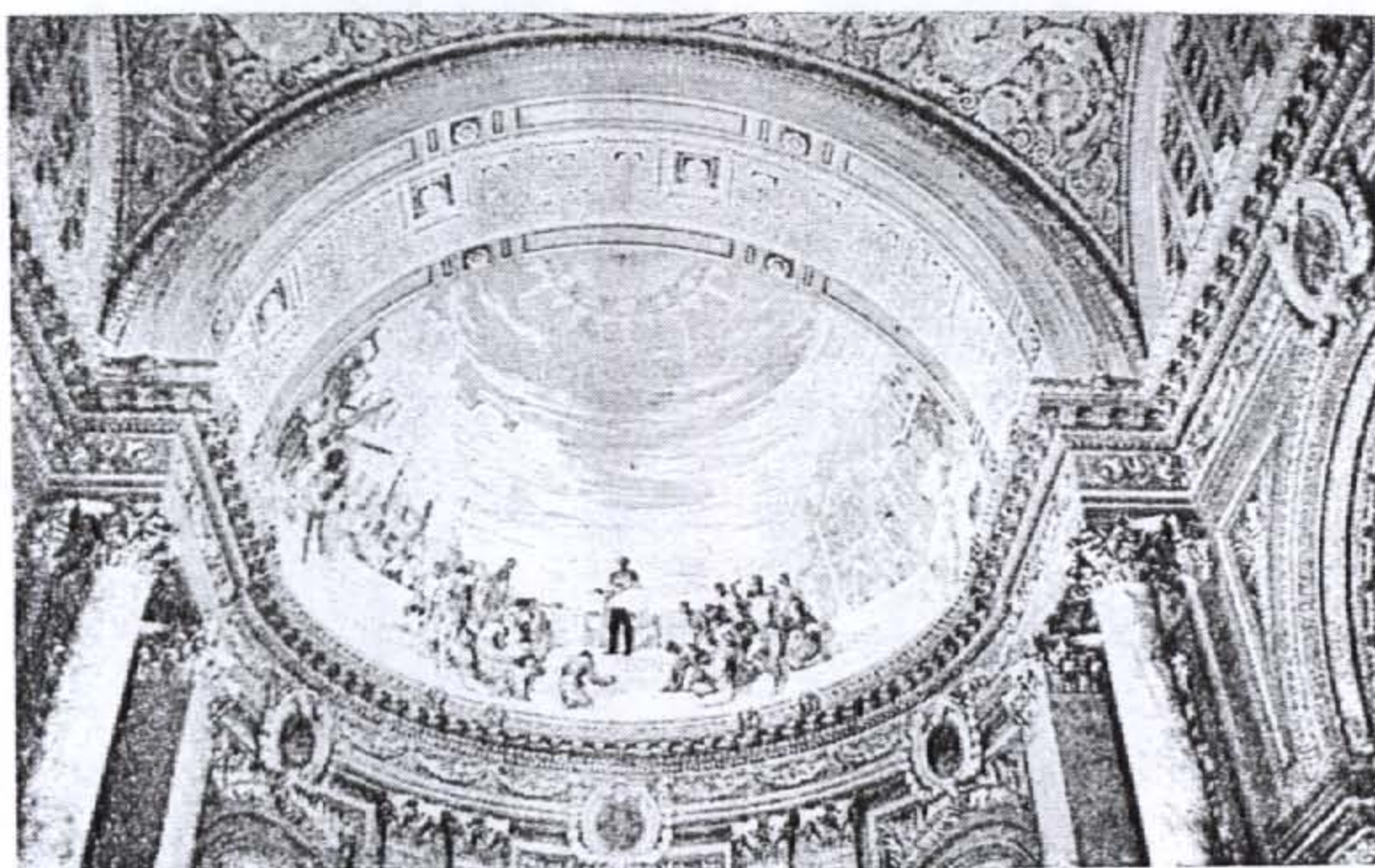

LI RT

ภาพเขียนบนเพดานโดมทิศตะวันตก เป็นภาพของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) ประทับภายใต้พระพุทธรูปหินสีจำลอง แวดล้อมด้วยนักบวชชนชาติต่าง ๆ แสดงว่า พระองค์ทรงประกาศเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ทั้งที่พระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ก็ได้ทรง กัดกัณฑ์ศาสนาอื่น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโอกาสแก่ผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ที่จะมา เผยแพร่และประกาศศาสนาของตนได้ ทั้งยังพระราชทานเสรีภาพในการเคารพนับถือศาสนาแก่ ประชากรของพระองค์ โดยให้ประชากรนับถือ และประกอบพิธีกรรมในทางศาสนานั้น ๆ ได้โดยเสรี ภายในขอบเขตของกฎหมาย นอกจากนี้ ภาพยังแสดงถึงว่า พระองค์ทรงมีสัมพันธ์ มิตรอันดีกับนานาประเทศ

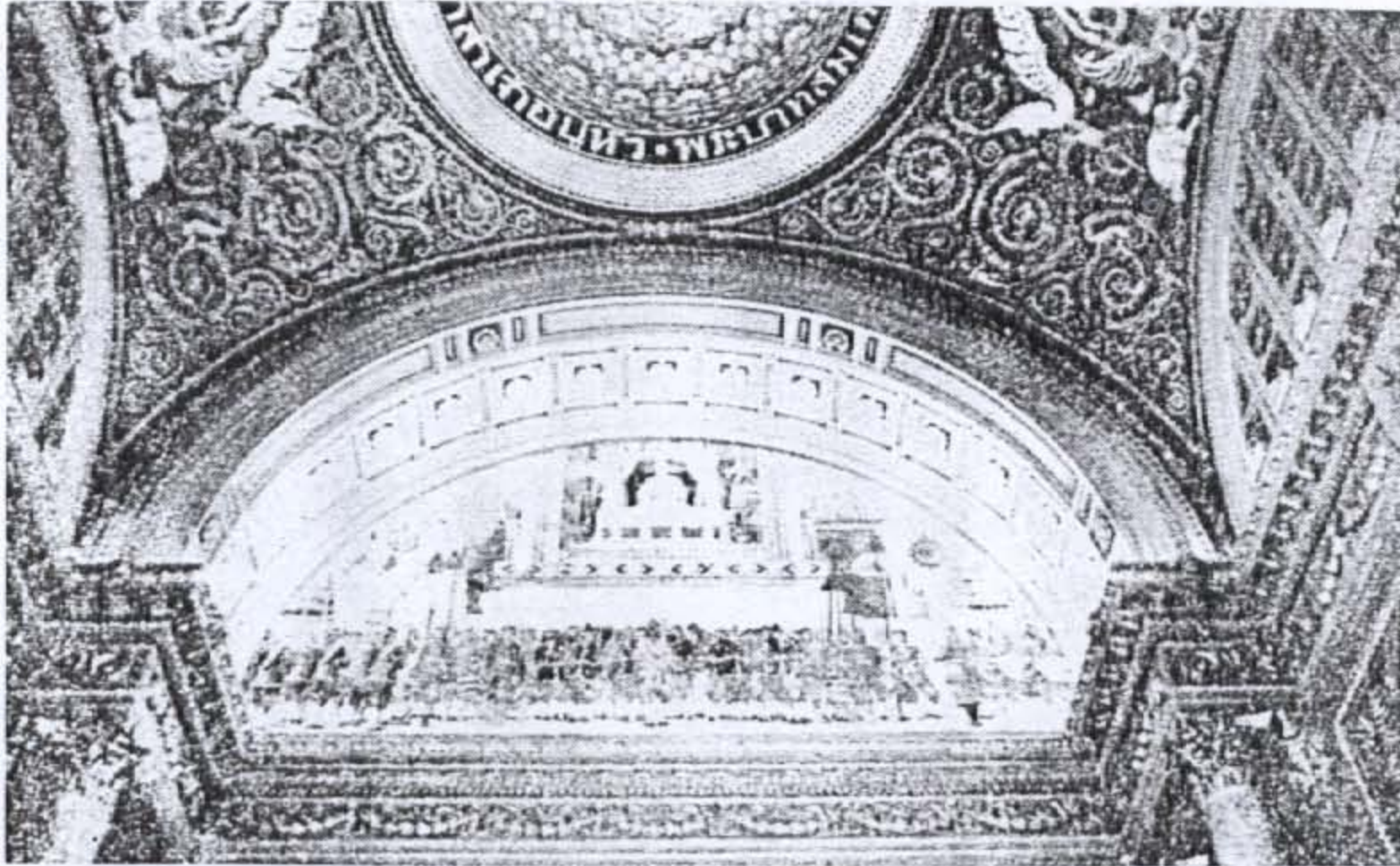

ภาพเขียนบนเพดานโดมด้านทิศใต้ของท้องพระโรงกลางเป็นภาพของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานอภัยทาน และปลดปล่อยทาสในประเทศไทยโดยสิ้นเชิง จากหลังมีภาพเรือเดินทะเล และการก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม เพราะพระองค์ได้เสด็จประพาสต่างประเทศหลายคราว ในรัชสมัยของพระองค์ จึงได้ทรงเปิดให้มีการติดต่อและค้าขายกับต่างประเทศอย่างเสรี รวมทั้งทรงมีพระราชดำริให้สร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม และได้เริ่มก่อสร้างในรัชสมัยของพระองค์ด้วย

LI RT

ภาพเขียนบนเพดานโดมด้านทิศตะวันออกของท้องพระโรงกลาง เป็นภาพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) เสด็จออกประทับ ณ พระที่นั่งบุษบกมาลาที่มณฑลอุดรเพื่อเสด็จไปทอดพระเนตรที่วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร และพลเรือนที่มิได้มีตำแหน่งเท่า ๆ บนพระมหาราชูปถัมภ์ และได้เสด็จทอดพระเนตรและเสด็จไปทอดพระเนตรที่วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ซึ่งพระที่นั่งอนันตสมาคมได้สร้างเสร็จบริบูรณ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ นับเป็นปีที่ ๕ ในรัชสมัยของพระองค์

นอกจากภาพเขียนสีน้ำมัน เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทย บนเพดานโดมอื่น ๆ แล้ว บนเพดานโดมกลางมีลวดลายเส้นทองประดับไว้อย่างงดงามมาก ซึ่งเมื่อต้องแสงไฟที่ประดับไว้แล้ว ซึ่งทำให้สีทองที่สะท้อนจากแสงไฟแวววาวชัดเจนยิ่งขึ้น ภายในยอดโดมกลางนี้ได้จารึกพระปรมาภิไธย ย่อ "จ.ป.ร." ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงมีพระราชดำริสร้างพระที่นั่งนี้ไว้ และที่เพดานของท้องพระโรงอื่นเป็นห้องโถงยาวก็จารึกพระปรมาภิไธย ย่อ "จ.ป.ร." และ "ว.ป.ร." สลับไปโดยตลอด ซึ่ง "ว.ป.ร."

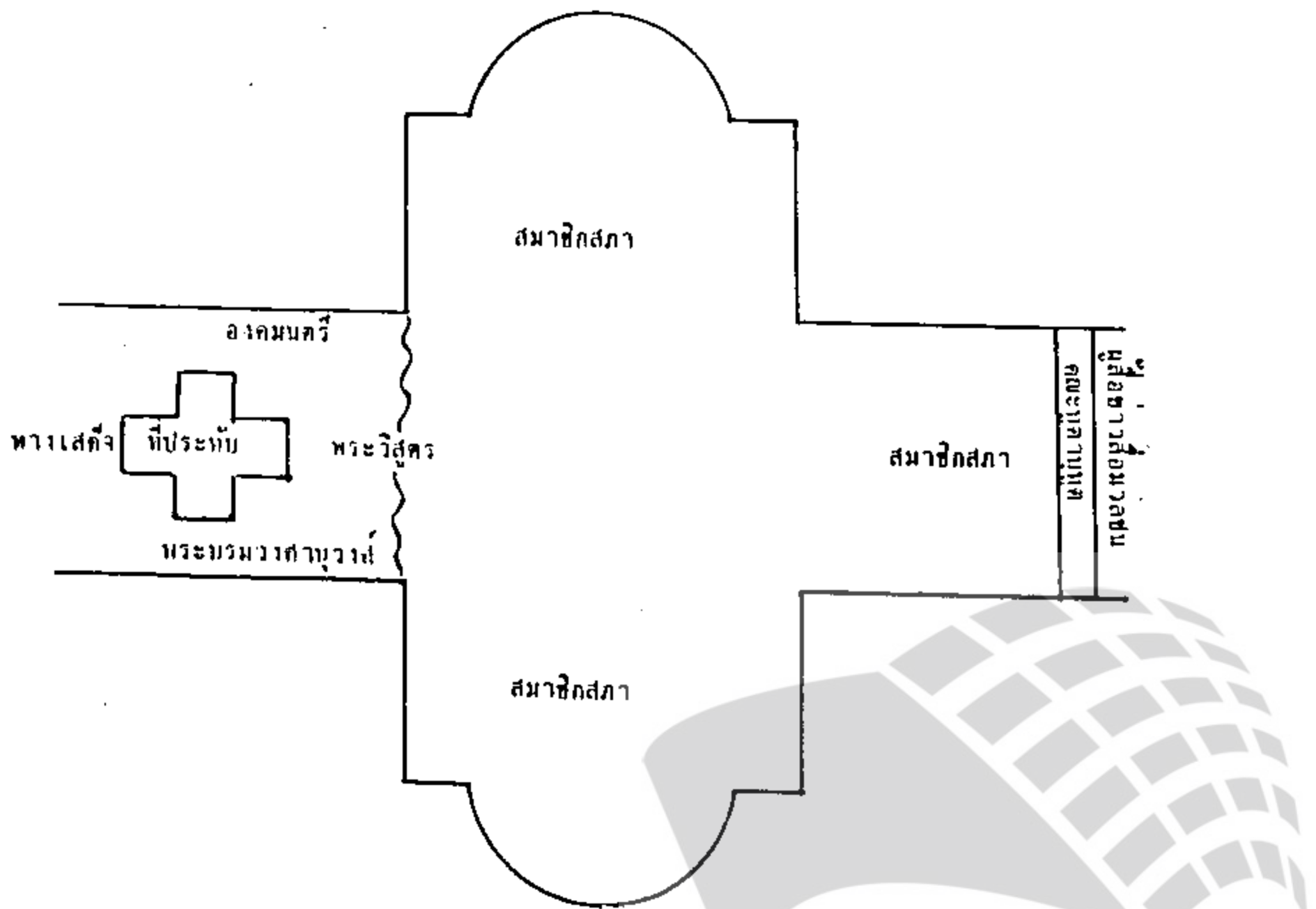

LIART

เป็นพระปรมาภิไธยย่อของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระที่นั่งนั้นสร้างแล้วเสร็จในรัชสมัยของพระองค์

ส่วนกึ่งกลางพระที่นั่งอนันตสมาคม ได้โดมกลางเป็นห้องที่ใช้ในพระราชพิธีต่างๆ เมื่อผ่านทวารเข้าไปภายในจะเห็นพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ ซึ่งเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภายใต้ฉัตรพญานาคเศวตฉัตร (รายละเอียดเกี่ยวกับฉัตรพญานาคเศวตฉัตร และพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ ดูบทความ เรื่องพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ และพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรในเอกสารข่าวรัฐสภา ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๘)

ในสมัยที่ใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ประชุมของรัฐสภา นั้น สมาชิกรัฐสภาจะประชุมกัน ทางทิศตะวันออกของพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ นี้ โดยแยกนั่งเป็น ๓ ส่วนหันหน้าเข้าหากัน (ตามภาพ)

LIIRT

ส่วนห้องโถง หรือห้องพระโรง ตั้งแต่พระที่นั่งพุทธทานกาศจนถึงโคม
สุดทิศตะวันตกใช้เป็นที่ประกอบรัฐพิธี เช่น รัฐพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญ ใน
วันที่ ๑๐ ธันวาคมของทุก ๆ ปี แต่เดิมใช้เป็นห้องโถงพระราชทานเลี้ยงแขกเมืองของพระบาท-
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทางด้านหน้าของพระที่นั่งอนันตสมาคม มีมุขยื่นออกมาเช่นเดียวกับวิหารชั้นปี-
เตอร์แห่งกรุงโรม ซึ่งเป็นที่สำหรับให้สันตปาปาทรงปรากฏพระองค์ให้ประชาชนชมพระ-
บารมี และทรงประทานพร และเทศน์โปรดแก่บรรดาคริสตศาสนิกชนทั้งหลาย ส่วนของไทย
เรานี้ใช้เป็นห้องที่ห้องพระประมุขของชาติปรากฏพระองค์เช่นเดียวกัน จะเห็นได้ในบรมราช-
วโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จนิวัติสู่
พระนคร ในการเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในอเมริกาและยุโรป ก็ได้เสด็จออกสัหัชฌิ-
ยทักขิณทักขิณ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

ชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตสมาคมมักแบ่งเป็นห้องภายใน โดยแบ่งออกเป็น
ห้องรวมทั้งหมด ๑๔ ห้อง เป็นห้องขนาดเล็ก ๑๐ ห้อง ห้องขนาดกลาง ๒ ห้อง และห้อง
ขนาดใหญ่ ๒ ห้องตรงกลางเป็นห้องโถง ทางเดินตลอดความยาวของพระที่นั่ง ๑ ห้องต่าง ๆ
ของชั้นล่างพระที่นั่งอนันตสมาคมเคยใช้เป็นห้องทำงานของข้าราชการ พนักงาน เจ้าหน้าที่
ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในสมัยที่ใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ประชุมของ
สภาผู้แทนราษฎร

ประตูเข้าพระที่นั่งอนันตสมาคม มีที่สำคัญอยู่ ๒ ประตู คือ ประตูโคมสุดด้าน
ตะวันตกของพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นประตูโดยเสด็จของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินโดยเฉพาะ ประตูนี้จะเปิดต่อเมื่อมีการรัฐพิธีเท่านั้น และประตูทางขึ้นโคม
สุดด้านตะวันออกของพระที่นั่งอนันตสมาคม จะเปิดเป็นทางขึ้นลงสำหรับทูตานุทูต ในการ
รัฐพิธีเช่นกัน

สำหรับทางเข้าบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคม มีประตูทางเข้าอยู่ ๔ ประตู ประตู
หน้าของพระที่นั่งตรงกับพระบรมรูปทรงม้าขอประตูทวยเทพสโมสร เป็นประตูโดยเสด็จพระ-

ราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถโดย เฉพาะ ตามปกติประตูจะปิดอยู่เสมอ และจะเปิดก็ต่อเมื่อพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน มาทรงกระทำรัฐพิธี หรือพระราชพิธี ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมเท่านั้น ประตูเข้าหน้า ของพระที่นั่งฯ ต่อไปไม่มีชื่อประตู เคยเป็นทางเข้าออกของคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้ แทนราษฎร ข้าราชการพนักงานเจ้าหน้าที่ และประชาชน เฉพาะในวันประชุมสภาผู้แทน ราษฎรในสมัยที่ใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ประตูที่อยู่ทางด้าน หลังเชิงมาทางเขาดินวนา ชื่อประตูสำนักนิเวศพลเคยเป็นทางเข้าออกสำหรับเจ้าหน้าที่และผู้ ที่จะมาติดต่อการงานกับสภา หรือสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรในเวลาปกติ ส่วน ประตูทางด้านข้างซ้ายมือของพระที่นั่งอนันตสมาคม ชื่อประตูถลกเกียรติอนันต์ จะปิดอยู่ เป็นประจำ เคยเปิดเมื่อมีรตราพาทนะมากมายไม่สะดวกแก่การจราจรจึงใช้ประตูนี้เป็นทาง ระบายรถออก

พระที่นั่งอนันตสมาคมกับสภาและเหตุการณ์ทางการเมือง

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก ระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็น ระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ พระที่นั่งอนันตสมาคมนอก จากจะใช้เป็นที่ประกอบพระราชพิธีบางอย่างตามพระราชประสงค์เดิมของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้า รัชกาลที่ ๕ แล้ว ยังได้ใช้เป็นที่ประชุมของสภา และได้มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ หลายครั้งหลายคราด้วยกัน

พระราชพิธีและรัฐพิธีที่สำคัญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานให้ประกอบขึ้น ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม และพระองค์ ได้เสด็จมาทรงร่วมในพระราชพิธี และรัฐพิธีนั้น ๆ คือ พระราชพิธีสถาปนาสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕ รัฐพิธีเปิดสมัยประชุมสภาประจำปีสมัยแรก โดย พระองค์อาจเสด็จพระราชดำเนินมาทรงกระทำ รัฐพิธีเปิดประชุมด้วย พระองค์เองหรืออาจ โปรด เกล้าฯ ให้รัชทายาทซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วเสด็จแทนพระองค์ก็ได้ และรัฐพิธีพระราชทาน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ในส่วนที่เกี่ยวกับการประชุมของสภา นอกจากรัฐพิธีเปิดสมัยประชุมสามัญประจำปี ครั้งแรกแล้ว พระที่นั่งอนันตสมาคม ยังใช้เป็นทั้งประชุมของสภามาทุกยุคทุกสมัย จนกระทั่งปัจจุบันเป็นเวลา ๔๔ ปี

จากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรปี ๒๔๗๕ ครั้งที่ ๑ บันทึกไว้ว่า สภาผู้แทนราษฎรชั่วคราวชุดแรก จำนวน ๗๐ คน ได้ใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ประชุม ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ เวลา ๑๔.๐๐ นาฬิกา

การที่สภาผู้แทนราษฎรในสมัยนั้นและสมัยต่อ ๆ มาใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ประชุมสภา จนทำให้ชาวไทยทุกคนมีความรู้สึกว่ พระที่นั่งอนันตสมาคม คือสัญลักษณ์ของอำนาจอธิปไตย เมื่อเอ่ยถึงการตรากฎหมาย คนทั่วไปจะนึกถึงพระที่นั่งอนันตสมาคมทุกครั้งไปนั้น มีเหตุผลที่ควรนำมาพิจารณาหลายประการด้วยกัน

คณะราษฎรให้เป็นกองบัญชาการ

ในตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นวันเริ่มต้นแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น บรรดาทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ที่มีแนวความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้นัดหมายกันมาร่วมชุมนุม ณ บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า ด้านหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อทุกหน่วยได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ไปดำเนินการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา และผู้ก่อการชนผู้ใหญ่อื่น ๆ ได้เข้าไปภายในพระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นกองบัญชาการ ในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ในวันเดียวกัน เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ได้เชิญบรรดาเสนาบดีและปลัดทูลฉลองมาร่วมประชุม ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อเป็นการซักซ้อมความเข้าใจในกลไกและวิธีการต่าง ๆ ในการบริหารประเทศ ในการประชุมครั้งนั้น ทางคณะราษฎรประกอบด้วย

๑. พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา
๒. พันเอก พระยาทรงสุรเดช
๓. พันเอก พระยาสุรศักดิ์มนตรี
๔. พันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ

๕. พันโท พระเข็มใจหาญ
๖. พันตรี หลวงพิบูลสงคราม
๗. พลเรือตรี พระยาปรีชาชลยุทธ
๘. พลเรือตรี พระยาสรยุทธเสนา
๙. นาวาตรี หลวงสินธุ์สงครามชัย
๑๐. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม

ส่วนทางฝ่ายรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ
๒. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ
๓. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุโขทัยเกษม เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
๔. เจ้าพระยาพิชัยญาติ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ
๕. เจ้าพระยาศรีธรรมราชเบศ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
๖. พระยามโหสถศรีพิพัฒน์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงยุติธรรม
๗. หม่อมเจ้าวิมาวาทิตย์ รัชนีพัฒน์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงเกษตราธิการ
๘. พระยาราชินิกุล ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย
๙. พระยาวิทยาปรีชาเมธี ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ
๑๐. นายพลตรี พระยาประเสริฐสงคราม ปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหม
๑๑. พระยาศรีวิสารวาจา ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ
๑๒. พระยาพิพิธสมบัติ ปลัดทูลฉลองกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม

คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารกราบบังคมทูลขอพระราชทานพร

ทักษ์กองบัญชาการ ภายในพระที่นั่งอนันตสมาคม คณะราษฎรได้ประชุมปรึกษา
ราชการแผ่นดินและเปลี่ยนแปลงกลไกการบริหารต่าง ๆ จนกระทั่งได้รับพระราชทานธรรมนูญ
และแต่งตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราว ชุดแรกสำเร็จ และได้ใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ประชุม
ของสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกในวันที่ ๒๘ มิถุนายน คังหนังสือกราบบังคมทูลให้ทรงทราบ
ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทของผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารและพระราชหัตถเลขาอำนาจพรต่อไปนี้

LI RT

ที่ ๔๘/๓๕

432

พระที่นั่งอนันตสมาคม

วันที่ ๒๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕

ขอเชิญฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม
ข้าพระพุทธเจ้าคณะราษฎรขอพระราชมานการามบังคมชูลพระกรุณา
ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยวันนี้เวลา ๐๕ นาฬิกา คณะราษฎรจักได้เปิดที่
ประชุม "สภาผู้แทนราษฎร" เป็นปฐม เดิมคณะราษฎรทั้งใจ
รักของอัญเชิญเสด็จมาพระราชมานการาม แต่ที่ศึกษักด้วยไม่มีเวลา
จะจักสถานที่ให้เรียบร้อยสมกับพระเกียรติยศได้ จึงจำเป็นต้อง
กระทำแต่เพียงการามบังคมชูลพระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าละออง
ธุลีพระบาท เพื่อขอรับพระราชมานการามพระราชหัตถ์พระราชมานการาม
พรให้สภาผู้แทนราษฎร ของไทยอันยังคงทนอยู่ชั่วฟ้าแลดิน ต่อเมื่อ
เหตุการณ์และสถานที่เรียบร้อยแล้ว คณะราษฎรจักได้อัญเชิญ
เสด็จมาพระราชมานการามพรด้วยพระองค์เองสักครั้งหนึ่ง

ควรมีการแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเชิญ

ข้าพระพุทธเจ้า พ.อ. พรหมเทพ. ๙

ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

LIIRT

(สำเนาถวายพระราชหัตถ์เลขา)

วันนี้สภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมกันเป็นครั้งแรก นับ
 ว่าเป็นการสำคัญอันหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นที่รัก
 ของเรา ข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านทั้งหลายคงจะตั้งใจที่จะช่วยกันปรึกษา
 การงาน เพื่อนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศสยามสืบไป และ
 เพื่อรักษาความอิสระภาพของไทยไว้ชั่วฟ้าและดิน ข้าพเจ้าขอ
 อำนวยพรแก่บรรดาผู้แทนราษฎรทั้งหลายให้มีวิบุรณด้วยกำลังกาย
 กำลังปัญญา เพื่อจะได้ช่วยกันทำการให้สำเร็จตามความประสงค์
 ของเรา และของท่านซึ่งมีจุดหมายอันเดียวกันทุกประการเทอดู

(พระบรมนามาภิไธย) ประชาธิปก ป.ร.

ความเหมาะสมอื่น ๆ

พระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการประชุมของสภาอย่างยิ่ง เพราะตั้งอยู่ในสถานที่ล้อมรอบด้วยทิวทัศน์อันสวยงาม การสัญจรไปมาก็สะดวกสบาย ตัวอาคารกว้างขวางโอ่อ่า ก่อรูปด้วยศิลปะที่วิจิตรงดงาม ลักษณะอาคารเป็นโดม ซึ่งเหมือนกับอาคารของรัฐสภาเกือบทั่วโลก และแม้แต่ชื่อของพระที่นั่งก็มีความหมายเน้นไปในทางการมาร่วมประชุมปรึกษากันอยู่แล้ว เช่นคำว่า “อนันต” หมายถึงไม่มีขอบเขต ไม่มีที่สิ้นสุด และตลอดไป ส่วนคำว่า “สมาคม” ได้แก่การมาพบปะกัน การมาประชุมกันและการมาพร้อม ๆ กันของบุคคลจำนวนมาก ณ สถานที่เดียวกันเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เมื่อนำทั้งสองคำมาสมาสกันเป็น “อนันตสมาคม” จึงมีความหมายตรงกับการประชุมของสภามากที่สุด

ด้วยเหตุดังนี้ จึงได้ใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ประชุมสภามาตั้งแต่เริ่มต้นมีสภาผู้แทนราษฎร

จนกระทั่ง ปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ เมื่อสร้างตึก รัฐสภาและห้องประชุมใหม่ เสร็จเรียบร้อยแล้วจึงได้ย้ายมาประชุม ณ ตึกรัฐสภาหลังใหม่

การประชุมรัฐสภาครั้งที่ ๖๖/๒๕๑๗ วันเสาร์ที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๗ จึงเป็นการประชุมรัฐสภาครั้งสุดท้ายก่อนย้ายมาประชุมที่ตึกรัฐสภาใหม่

แม้ว่าในปัจจุบัน การประชุมสภาจะได้ย้ายมาที่ตึกรัฐสภาหลังใหม่แล้วก็ตาม ในงานรัฐพิธีเปิดสมัยประชุมทุกครั้ง และในคราวที่มี ๒ สภา หากทั้ง ๒ สภา มีความจำเป็นต้องประชุมในวันและเวลาเดียวกันแล้ว ต้องแยกสภาใดสภาหนึ่งให้ประชุม ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เช่นในปี พุทธศักราช ๒๕๑๘ วุฒิสภาต้องแยกไปประชุม ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๑๐/๒๕๑๘ (สามัญ สมัยที่สอง) วันพฤหัสบดีที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๘

พระที่นั่งอนันตสมาคม

วันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๖๕

ขอเคาะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วย คณะราษฎร ชำราชากร ทหาร พลเรือน ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้แล้ว และได้เชิญสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ มีสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เป็นคน ไว้เป็นประกัน

ถ้าหากคณะราษฎรนี้ถูกทำร้ายด้วยประการใด ๆ ก็จะต้องทำร้ายเจ้านายที่คุมไว้เป็นการตอบแทน

คณะราษฎรไม่ประสงค์จะแย่งชิงราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันใหญ่ยิ่งก็เพื่อที่จะมีธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญฝ่าละอองธุลีพระบาทกลับคืนสู่พระนคร ทรงเป็นกษัตริย์ต่อไป โดยอยู่ใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ซึ่งคณะราษฎรได้สร้างขึ้น ถ้าฝ่าละอองธุลีพระบาทตอบปฏิเสธก็ดี หรือไม่ตอบภายใน ๑ ชั่วโมงก็ดี ฝ่าละอองธุลีพระบาทก็จะได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน โดยเลือกเจ้านายพระองค์อื่นที่เห็นสมควรขึ้นเป็นกษัตริย์

ควรมิควารแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช

ท.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์

เป็นที่บริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล

เมื่อเสร็จสิ้นจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะกรรมการราษฎร (คณะรัฐมนตรี) ได้ใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่บริหารราชการแผ่นดิน ดังปรากฏจากหนังสือของประธานคณะกรรมการราษฎร (นายกรัฐมนตรี)

LI RT

ที่ ๘๘
๖๖๖

สภาผู้แทนราษฎร พระที่นั่งอนันตนา

วันที่ ๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕

ขอเคาะป่าละของรูลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยเมื่อวันที่ ๑ นี้คณะราษฎรได้ออกคำแถลง

การณ์ฉบับหนึ่ง แถลงความเท็จพระทัยคือได้ป่าละของรูลีพระบาท
ต่อคณะราษฎร และได้โฆษณาคำแถลงการณ์นี้ให้ราษฎรได้ทราบ
ทั่วกันแล้วทั้งโดยทางวิทยุกระจายเสียงและให้หนังสือพิมพ์นำออก
ประกาศ จึงขอพระราชทานถวายสำเนาคำแถลงการณ์นั้นมาเพื่อ
ทรงทราบได้ป่าละของรูลีพระบาท.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ขอเคาะ

ข้าพระพุทธเจ้า เลขาฯ พระราชมาหิภรณ์เสนาบดี

ประธานคณะกรรมการราษฎร

อ.ท

กาน

ตรา

LI RT

นอกจากใช้เป็นทบบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐบาลชุดแรกแล้ว ในเวลาต่อมา พระที่นั่งอนันตสมาคมได้เป็นที่แถลงนโยบาย ในการบริหารประเทศของคณะรัฐบาลมาจนกระทั่งได้ย้ายมาประชุม ณ ตึกรัฐสภาหลังใหม่

เป็น กองบัญชาการทหารบกในคราวปราบกบฏแมนฮัตตัน

ในวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๔ เวลา ๑๕.๐๐ น. มังานพิธีร์รับมอบเรือแมนฮัตตัน ณ ท่าราชวรดิษฐ์ ขณะที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีขึ้นไปบนเรือเพื่อทำพิธีรับมอบ ทหารเรือส่วนหนึ่งได้เข้ายึดบริเวณที่กระทำพิธีและนาวาตรีมนัส จรุงภา ได้ใช้ปืนกลบังคับและคุมตัวนายกรัฐมนตรีไปกักตัวไว้ในเรือรบหลวงศรีอยุธยา

ในคืนวันเดียวกัน รัฐบาลได้ขอให้ฝ่ายกบฏ ส่งท่านนายกรัฐมนตรีคืนภายในเวลา ๒๔.๐๐ น. ครั้นถึงเวลา ๐๑.๐๐ น. ของวันที่ ๓๐ มิถุนายน พลเรือตรี แชน บ็องสุสานนท์ และพลเรือตรี ประวิศ ศรีพิพัฒน์ ได้มายังกองบัญชาการทหารบก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อขออนุญาตปล่อยตัว เป็นการกระทำของทหารเรือชั้นผู้น้อยของกองเรือรบเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ทางกองทัพเรือ และนายทหารชั้นผู้ใหญ่ไม่ได้ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเลย-

เป็นกองรักษาการณ์ระหว่างสงครามโลก

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทางราชการทหาร ได้ให้ทหารขึ้นไปตั้งรักษาการณ์บนหลังคาพระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อป้องกันภัยทางอากาศ ทหารได้ใช้อาวุธปืนยิงต่อสู้เครื่องบินข้าศึก เครื่องบินข้าศึกได้ทิ้งระเบิดทำลายพระที่นั่งอนันตสมาคมจนเสียหาย และทหารที่ตั้งบนรักษาการณ์อยู่บนหลังคาพระที่นั่งอนันตสมาคมได้เสียชีวิตไป ๓ คน (ดูหนังสือรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ๒๔๘๕ (สมัยวิสามัญ) ครั้งที่ ๘ หน้า ๑๑๕)

เป็นที่บริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล

เมื่อเสร็จสิ้นจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะกรรมการราษฎร (คณะรัฐมนตรี) ได้ใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่บริหารราชการแผ่นดิน ดังปรากฏจากหนังสือของประธานคณะกรรมการราษฎร (นายกรัฐมนตรี)

รัฐบาลสมัย ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และงบประมาณ

สำหรับเงินงบประมาณเพื่อใช้ในการซ่อมแซมนั้น เป็นเงินงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. ๒๕๑๙ (ก่อนที่จะมีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน) สมัยที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๐ ซึ่งคณะกรรมการวิสามัญสภาผู้แทนราษฎรได้ทำการพิจารณาอยู่ ตลอดจนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยนั้นก็ได้อ้างถึงความสำคัญของพระที่นั่งอนันตสมาคมที่สมควรให้มีการซ่อมแซม ปรับปรุงเพื่อให้คงสภาพเรียบร้อย โดยได้ขอแปรญัตติเพิ่ม สำหรับงบประมาณของ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา เพื่อใช้ซ่อมแซมพระที่นั่งอนันตสมาคม ดังมีรายนามที่ระบุไว้พอเป็นสังเขปคือ

๑. นายอร่าม อมรดิษฐ์	๖. นายบุญเรือง ชุ่มอินทรจักร
๒. นายนิยม วรปัญญา	๗. นายเปรม มาลากุล ณ อยุธยา
๓. นายทองเจือ กัดพุมานุกุลกิจ	๘. นายสมพร จุริมาศ
๔. นายแสวง ทิบูลสราวุธ	๙. นายบุญพันธ์ แช่วัดนะ
๕. นายญาติ ไหวคี่	๑๐. นางจินตนา เรืองกาญจนเศรษฐี จินดารัตน์

ผลการพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญ สภาผู้แทนราษฎร สำหรับงบประมาณปี ๒๕๒๐ ของสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ในหมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้างได้เพิ่ม ๖,๕๐๐,๐๐๐ บาท เป็นค่าซ่อมแซมพระที่นั่งอนันตสมาคม

นายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์ รองนายกรัฐมนตรีสมัยเดียวกันก็ได้เสนอตั้งคณะกรรมการชั้นชุดหนึ่ง ให้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งอนันตสมาคมประกอบด้วย

๑. เลขาธิการสำนักพระราชวัง
๒. อธิบดีกรมโยธาธิการ
๓. อธิบดีกรมศิลปากร
๔. ดร. รชฎ กาญจนวณิชย์

๕. ดร. สุวิทย์ รัตมิกุล
๖. นายประเวศ ลิมปรังษี
๗. นายพนิจ สุวรรณบุญย์
๘. นายสกลจิตต์ พนมวัน ณ อยุธยา
๙. นายพล จุลเสวก
๑๐. นายสืบศรี คำอุไร

คณะกรรมการชุดนี้ คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๘ ลงมติเห็นชอบด้วย และอนุมัติให้แต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าวได้ ตามที่รองนายกรัฐมนตรี เสนอ (ต่อคณะกรรมการชุดนี้หมดวาระไป)

รัฐบาลปัจจุบันสมัยปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน

หลังจากได้มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕ และรัฐบาลชุดปัจจุบันซึ่งมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ดำเนินการซ่อมแซมพระที่นั่งอนันตสมาคมก็ยังคงดำเนินการสืบเนื่องต่อไป

โดยสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาได้ทำหนังสือที่ สย. ๐๐๐๗/๒๕๕๕๘ ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๑๕ ถึงเลขาธิการพระราชวัง โดยได้แจ้งให้ทราบว่าทางสำนักงาน ฯ ได้รับอนุมัติงบประมาณ ฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นจำนวนเงิน ๕,๐๐๐,๐๐๐ (ห้าล้านบาทถ้วน) เพื่อใช้ในการซ่อมแซมและปรับปรุงพระที่นั่งอนันตสมาคม แต่สำนักงานเลขาธิการรัฐสภาเห็นว่าทางสำนักพระราชวังเป็นเจ้าของสถานที่ควรจะเป็นผู้วางแผนการดำเนินการซ่อมแซมและปรับปรุงตามความเหมาะสม และทางสำนักงบประมาณได้ขอให้ส่งแผนการปฏิบัติงานและระยะเวลาที่ซ่อมและปรับปรุงตามขั้นตอนไปให้ทราบคือ

๑. ระยะเวลาการสำรวจและออกแบบ	(เริ่มเดือน .. ถึงเดือน ..)
๒. ระยะเวลาการจัดหา	(.. " ..)
๓. เริ่มซ่อมและปรับปรุง	(.. " ..)
๔. ตรวจสอบมอบ-ส่งมอบ	(.. " ..)

เนื่องจากการซ่อมแซมปรับปรุงพระที่นั่งอนันตสมาคม ต้องใช้เจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและมีความรู้ความชำนาญ จึงเห็นควรตั้งคณะกรรมการขึ้น ทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาได้ทำหนังสือถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาแต่งตั้งบุคคลที่ได้เสนอชื่อเป็นคณะกรรมการ ฯ และเลขาธิการรัฐมนตรีได้มีหนังสือตอบมายังเลขาธิการรัฐสภา ที่ สร. ๐๒๐๒/๕๓๐ ลงวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๒๐ โดยคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาและลงมติเห็นชอบด้วย และอนุมัติให้แต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าวได้ตามที่เสนอ ดังมีรายชื่อและตำแหน่งต่อไปนี้

คณะกรรมการสร้างและซ่อมแซมปรับปรุงพระที่นั่งอนันตสมาคม

๑. เลขาธิการพระราชวัง
๒. อธิบดีกรมโยธาธิการ
๓. อธิบดีกรมทางหลวง
๔. อธิบดีกรมศิลปากร
๕. เลขาธิการรัฐสภา
๖. ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ
๗. ดร. รชฎ กาญจนวนิชย์
๘. นายพล จุลเสวก

พร้อมกันนี้ให้เพิ่มผู้แทนกรุงเทพมหานครเป็นกรรมการอีกหนึ่งท่าน และให้อำนาจแต่งตั้งกรรมการเพิ่มหรืออนุกรรมการได้ตามที่เห็นสมควร และให้อำนาจให้ความเห็นชอบในการจ้างเกี่ยวกับการสร้างและซ่อมแซมปรับปรุง อนึ่ง คณะรัฐมนตรีมีข้อสังเกตว่าบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นกลุ่ม เมื่อฝนตกแม้เพียงเล็กน้อยน้ำก็จะท่วมไปทั่วบริเวณ ให้คณะกรรมการหาวิธีการแก้ไข เช่นสร้างบ่อพักน้ำเพื่อให้น้ำไหลลงและสูบน้ำจากบ่อดังกล่าวทิ้งในขณะเดียวกัน เป็นต้น

สำหรับกรรมการอีกหนึ่ง ท่าน ซึ่งเป็นผู้แทนจากทางกรุงเทพมหานคร นั้น ทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ได้ทำหนังสือไปถึงผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และได้รับหนังสือ

ตอบมาให้ทราบ ทางกรุงเทพมหานครขอแต่งตั้ง นายสมศักดิ์ วงศ์อารยะ ผู้อำนวยการสำนักการโยธาเป็นผู้แทนกรุงเทพมหานคร โดยมีนาย ชลิต สาร ผู้อำนวยการกองออกแบบ สำนักการโยธาเป็นผู้แทนสำรอง

การที่สำนักงานเลขาธิการรัฐสภาเป็นผู้ดำเนินการในระยะหลังนี้ เนื่องจากได้บันทึกแจ้งไปยังสำนักพระราชวัง โดยเสนอความเห็นที่ว่า ทางสำนักพระราชวังเป็นเจ้าของสถานที่ ควรจะเป็นผู้วางแผนดำเนินการซ่อมแซมและปรับปรุงตามความเหมาะสม และด้วยความจำเป็นบางประการ ซึ่งทาง สำนักพระราชวัง ได้ทำหนังสือ ตอบมา ยังเลขาธิการ รัฐสภา ที่ พว. ๐๐๑๑/๕๕ ลงวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๒๐ ดังใจความตอนหนึ่ง ดังนี้

“สำนักพระราชวังใคร่ขอเรียนว่า ในขณะที่งานประจำของทางฝ่ายสถาปนิกสำนักพระราชวังที่จะต้องปฏิบัติมีอยู่มาก และโดยที่พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าในทางสถาปัตยกรรมอันนับว่าเป็นสมบัติที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาติ การซ่อมครั้งหนึ่งจึงเป็นเรื่องที่ใหญ่เกินกำลังของทางฝ่ายสถาปนิก สำนักพระราชวังที่จะจัดวางแผนปฏิบัติงานซ่อมได้ นำที่ทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาจะเป็นฝ่ายดำเนินการโดยเชิญผู้ชำนาญการในแต่ละด้านมาร่วมกันพิจารณาจัดวางแผนดำเนินการซ่อมและปรับปรุงต่อไปจะเป็นการเหมาะสมกว่า ทั้งนี้หวังว่าทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาคงจะเข้าใจในเจตนาดีของสำนักพระราชวัง ด้วยเหตุผลที่ได้เรียนมาข้างต้น”

การเริ่มดำเนินการของคณะกรรมการซ่อมแซมพระที่นั่งอนันตสมาคม

หลังจากที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ เรียบร้อยแล้ว เลขาธิการรัฐสภา ได้นัดประชุมคณะกรรมการครั้งแรก ในวันจันทร์ ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ เวลา ๘.๓๐ นาฬิกา ณ ห้องประชุม ก.ร. ชั้น ๓ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

ที่ประชุมกรรมการฯ ได้ลงมติเลือก อธิบดีกรมศิลปากรเป็นประธานคณะกรรมการ และนายประเวศ ลิมปรังษ์ เป็นเลขานุการ

เนื่องจากการซ่อมแซมพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นงานใหญ่ คณะกรรมการเห็นว่าจำเป็นต้องมีคณะทำงานหรือคณะอนุกรรมการ เพราะว่คณะกรรมการชุดใหญ่จะไปทำก็อาจ

เป็นการลำบาก การตั้งอนุกรรมการจึงมีความเหมาะสมเนื่องจากต้องรู้เป้าหมายว่าจะทำการ
บูรณะอะไรบ้าง งานใดที่จำเป็นต้องปรับปรุงหรือแก้ไข ที่ประชุมได้พิจารณาแต่งตั้งคณะอนุ-
กรรมการดังมีรายชื่อดังนี้

คณะอนุกรรมการ ฯ

๑. ร้อยตรี ปณิธาน เลิศฤทธิ์	ประธานคณะอนุกรรมการ
๒. ดร. รชฎ กาญจนะวณิชย์	อนุกรรมการ
๓. นายพล จุลเสวก	อนุกรรมการ
๔. ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี	อนุกรรมการ
๕. นายประเวศ ลิ้มปรีงหิ	อนุกรรมการ
๖. ดร. สุวิชัย รัศมีภูติ	อนุกรรมการ
๗. ดร. สุรพล จิวาลักษณ์	อนุกรรมการ
๘. นายอรุณ ชัยเสรี	อนุกรรมการ
๙. ผู้แทนสำนักงานประมาณ	อนุกรรมการ
๑๐. นายชลิต. สาธร	อนุกรรมการ
๑๑. นายนิพนธ์ วัฒนันท์	อนุกรรมการ

คณะอนุกรรมการชุดนี้จะทำหน้าที่ศึกษาและสำรวจในขั้นแรก และเสนอคณะ-
กรรมการเพื่อจะได้ดำเนินการต่อไป ดังเรื่องต่อไปนี้

๑. เรื่องของโครงสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม
๒. เรื่องของจิตรกรรมฝาผนังที่ชำรุด
๓. เรื่องของบริเวณซึ่งหมายถึงน้ำท่วม ทางระบายน้ำ
๔. เรื่องการปรับปรุงบริเวณให้สวยงาม

เพื่อให้การดำเนินงานสำรวจซ่อมแซมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คณะอนุกรรม-
การฯ ได้ประชุมเป็นครั้งแรกในวันพฤหัสบดีที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ ณ สำนักงานเลขาธิการ-

รัฐสภา และเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการสำรวจและทำรายงานเกี่ยวกับรายละเอียดในการ
ซ่อม ตลอดจนงบประมาณที่ต้องใช้ ที่ประชุมเห็นสมควรแบ่งอนุกรรมการออกเป็นกลุ่มย่อย
๓ ฝ่าย คือ

๑) อนุกรรมการฝ่ายวิศวกรรม

๑. ดร. รชฎ กาญจนวัฒน์
๒. นายชลิต สาธร
๓. นายอรุณ ชัยเสรี
๔. ดร. สุวิชัย รัศมีภูมิ

๒) อนุกรรมการฝ่ายสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง

๑. ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี
๒. นายประเวศ ลิ้มปรีงษ์
๓. นายพล จุลเสวก
๔. นายพินิจ สุวรรณบุณย์
๕. นายอาทร ณ สงขลา
๖. นายบุญไทย โอทกานนท์

๓) อนุกรรมการฝ่ายทางระบายน้ำและตกแต่งบริเวณ

คณะอนุกรรมการทั้งคณะร่วมกันทำงาน

ในการประชุมครั้งนี้มีข้อสังเกตและสาระสำคัญที่คณะอนุกรรมการได้พิจารณา คือ

- ๑) เรื่องโครงสร้าง เป็นการระหนักของ คณะอนุกรรมการ ที่จะต้อง แสวงหาข้อเท็จ
จริงหรือรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้าง เนื่องจากขนาดแบบแปลนที่สมบูรณ์
- ๒) เสาม็รอยร้าว คือมีเสาด้านหนึ่งในพระที่นั่งอนันตสมาคม จากการสำรวจของ
พวกคณะกรรมการแล้วปรากฏว่ามีรอยร้าวประมาณ ๒ ฟุต เป็นปากกลาม
- ๓) เนื่องจากภาพเขียน เขียนมานานแล้วมีรอยชำรุด อาจเกิดจากความเก่า
คือเป็นการชำรุดโดยธรรมชาติเพราะความชื้นของน้ำฝนหรือความชื้นอื่น ๆ

๔) สาเหตุที่ทำให้ภาพเขียนชำรุดหรือผนังชำรุดนั้น ก็ปรากฏจากมีน้ำฝนในฤดูฝนได้รั่วเข้าไปในหลังคา ความชื้นก็จะเกิดขึ้นได้ คณะกรรมการก็เลยมีความเห็นว่า ควรจะ ได้ทำการบูรณะซ่อมแซม

ดร. รัชฎ กาญจนะวณิชย์ อนุกรรมการท่านหนึ่งได้ให้ข้อคิดและข้อสังเกตเกี่ยวกับแบบแปลนของพระที่นั่งอนันตสมาคม มีความน่าสนใจดังนี้

“คือระหว่างที่การประชุมคราวที่แล้ว มีคนมาติดต่อกับผมคนหนึ่งเป็นหนุ่มอายุมากแล้ว อายุเกือบ ๕๐ แล้ว มีชชิสไอสิโนเฟอร์ สามี่ของแกซึ่งตายไปแล้วเป็นชาวเยอรมัน และมีเพื่อนเป็นชาวอิตาเลียน คืออยู่ที่มาตังจนมานานคนหนึ่งแบบแน่นอนก็คือ มีสมันเฟรดส์มันเฟรด มาเมืองไทยเมื่อตอนที่ทำโดมเล็กจนจะเสร็จแล้ว และก็เป็นคนเก็บแบบเอาไว้เรียบร้อยทันทีที่ตายเสียแล้ว และก็ทำอนุสรณ์กรรมศิลปากรเก่า นาวาเอก สมภพ เคยไปขอแบบที่สมันเฟรดส์เก็บเอาไว้ แกก็บอกผมมา ผมก็ได้ติดต่อไปทางลูกสาวสมันเฟรดส์ ก็รับรองว่ามีจริง คุณสมภพเคยไปดูและก็มีมาดูกันครั้งหนึ่งว่า ผมเขียนเรื่องพระที่นั่งอนันตสมาคมมาครั้งหนึ่งแต่เวลาแกบอกหาไม่เจอ เพราะฉะนั้นอาจจะต้องไปช่วยแกหา บอกว่ามีของพ่อแกเก็บไว้ ที่นมีชชิสไอสิโนเฟอร์ เขียนจดหมายถึงผม เคี้ยวผมจะให้เป็นหลักฐานบอกว่าที่แกจำได้คือหมายเหตุที่สามี่ทำไว้ เมื่อตอนสร้างยังไม่เสร็จก็มีการทรุดเกิดขึ้นอย่างมาก ก็มีการแก้ไขแบบ ในการแก้ไขแบบพวกชาวเยอรมันได้รับการติดต่อก็ได้เอาแบบมาดัดแปลงแบบของพวกชาวอิตาเลียน พวกชาวเยอรมันเมื่อดูแบบแล้วก็ไม่กล้าแก้ แต่ชาวอิตาเลียนก็เลยแก้ขึ้นมา โดยดัดแปลงให้ห้องใต้ดินที่เราลงไปดูกัน และมีน้ำ เพื่อที่จะลดน้ำหนัก คือขุดดินออกทำเป็นห้องใต้ดิน เพื่อเป็นการลดน้ำหนัก.....”

ในด้านกรดำเนินการนั้น ได้มีการสูบน้ำออกจากห้องใต้ดิน เพื่อจะได้ลงไปสำรวจดูนอกจากนี้ควรจะมีการทำ record เกี่ยวกับการทรุดของอาคาร โดยการเจาะดิน เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล และแบบแปลนของพระที่นั่งอนันตสมาคม เดิมมีห้องใต้ดินหรือไม่ หรือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นการลดน้ำหนักของตัวอาคาร ซึ่งคณะอนุกรรมการจะได้พิจารณาศึกษารายละเอียดข้อเท็จจริงต่อไป ในด้านโครงสร้างอาจต้องทำ

ร้าน หรือขอความร่วมมือจากตำรวจดับเพลิง เพื่อจะได้ขึ้นไปดูสภาพของวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง โดยเฉพาะบริเวณหลังคาโดมซึ่งถูกน้ำฝนซุ่มอยู่เป็นเวลาหลายปี ทำให้เกิดความชื้น ภาพเขียน ซ้ำรูดนอกจากนี้ควรเปลี่ยนระบบไฟฟ้าภายในใหม่ สายไฟ และมีหม้อแปลงขนาดใหญ่ที่อยู่ ภายในอาคารซึ่งอาจจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายออกมา

การดำเนินการของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ สร้างและซ่อมแซมปรับปรุงพระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ของหน่วยราชการ หลายแห่ง โดยงานที่จะได้กระทำการให้แล้วเสร็จดังกล่าวนี้ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ถึงแม้ว่าจะต้องอาศัยระยะเวลา หรือต้องเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ก็ตาม แต่ก็นับว่าเป็น นิมิตรหมายที่ดีที่ได้เริ่มดำเนินการอย่างจริงจังขึ้นแล้ว ถึงแม้ว่าทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา จะได้รับอนุมัติงบประมาณ ฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นจำนวนเงิน ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาทถ้วน เพื่อ ใช้ในกรณีทำการก่อสร้างและซ่อมแซมดังกล่าวยังไม่บรรลุเป้าหมายที่เสร็จสมบูรณ์ ความร่วม มือของรัฐบาลจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง เพื่อให้พระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งเป็นสมบัติทางของชาติทางด้านประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครองให้คงอยู่ในสภาพที่เรียบร้อยสมบูรณ์ ทั้งใน ปัจจุบันและอนาคตสืบไป ชั่วกาลนาน

ความสำคัญของพระที่นั่งอนันตสมาคมในปัจจุบัน

เดิมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริให้สร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักพระราชพิธี และการซึ่งเป็นราชประเพณี สมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ จนถึงวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๑๗ และมีรัฐพิธีวันพระราชทานรัฐธรรมนูญในวันที่ ๑๐ ธันวาคมของทุกปี ตั้งแต่ปี ๒๔๗๖ เป็นต้นมา

ดังนั้น ในปัจจุบันพระที่นั่งอนันตสมาคมได้ใช้เป็นสถานที่กระทำรัฐพิธีวันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ซึ่งจัดเป็นประจำมาทุกปี

นอกจากนี้พระราชพิธีที่สำคัญเป็นพระราชพิธีสถาปนาสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ก็ได้ประกอบพระราชพิธี ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม และรวมถึงรัฐพิธีเปิดสมัยประชุมสภาประจำปี สมัยแรกนั้น พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำรัฐพิธีเปิดประชุมด้วยพระองค์เอง หรือจะไปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วหรือผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้แทนพระองค์มาทำรัฐพิธีก็ได้

จึงกล่าวได้ว่า บัจจุบันพระที่นั่งอนันตสมาคมได้ใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีและรัฐพิธีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

พระบรมราชานุญาตให้ใช้ชั้นล่างพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ขยายงานพิพิธภัณฑ์รัฐสภา ทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา มีโครงการที่จะขยายงานพิพิธภัณฑ์รัฐสภาอันเป็นหน่วยงานเผยแพร่วิชาการด้านการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตามที่ได้วิวัฒนาการมาตามลำดับ แต่เนื่องจากสถานที่ตั้งในปัจจุบันมีบริเวณจำกัด ไม่เพียงพอต่องานที่กำลังขยายอยู่ จึงจำเป็นต้องหาสถานที่ตั้งใหม่ที่มีบริเวณกว้างขวางและเหมาะสมกว่าโดยทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาได้ศึกษาและตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนแล้วว่า บริเวณชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตสมาคมยังมิได้ถูกกำหนดใช้เพื่อการใดโดยเฉพาะ ทั้งตัวพระที่นั่งอนันตสมาคมเองก็เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของรัฐสภาไทย แต่ดั้งเดิมอยู่แล้วหากจะตัดแปลงหรือปรับปรุงแก้ไขบางส่วน น่าจะเป็นสถานที่ที่เหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อโครงการเป็นอย่างดี

และจากเหตุผลดังกล่าวนี้ทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาจึงได้กำหนดส่งไปยังสำนักพระราชวัง เพื่อพิจารณาความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาต ดังหนังสือราชการที่ สผ. ๐๐๐๕/๕๕๔๐ ลงวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๕ และทางสำนักพระราชวังได้แจ้งมาทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ชั้นล่างพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ขยายงานพิพิธภัณฑ์รัฐสภา ดังสำเนาหนังสือที่ได้นำมาลงไว้ดังนี้

ที่ สบ ๐๐๐๔/๙๕๘๐

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

449
๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้สถานที่ ณ บริเวณชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตสมาคม

เรียน เลขาธิการพระราชวัง

ด้วยสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา มีโครงการที่จะขยายงานพิพิธภัณฑ์รัฐสภา อันเป็น
หน่วยงานเขตนครวิเทศาการคานการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามที่ได้วิวัฒนาการ
มาตามลำดับ แต่เนื่องจากสถานที่ตั้งในปัจจุบันมีบริเวณจำกัด ไม่เพียงพอต่องานที่กำลังขยายอยู่
จึงจำเป็นต้องหาสถานที่ตั้งใหม่ที่มีบริเวณกว้าง และเหมาะสมกว่า

ทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ได้ศึกษาและตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนแล้วว่า บริเวณ
ชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตสมาคมยังมีใ้ถูกกำหนดใช้เพื่อการใดโดยเฉพาะ ทั้งตัวพระที่นั่งอนันต -
สมาคมเองก็เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของรัฐบาลไทยแล้วทั้งนี้เคยอยู่แล้ว หากจะคิดแปลง
หรือปรับปรุงแก้ไขบางส่วนแล้ว น่าจะเป็นสถานที่ที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อโครงการนี้เป็นอย่างยิ่ง

ทั้งนี้สำนักงานเลขาธิการรัฐสภาจึงเรียนมาเพื่อขอให้พิจารณาว่าความขึ้นกราบบังคมทูล
ขอพระบรมราชานุญาต เพื่อทางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาจะได้เร่งดำเนินการในส่วนนี้ ทั้งที่กำหนดไว้
ความโครงการอย่างแท้จริง

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(กั้นเอก สววน คำวงษา)

เลขาธิการรัฐสภา

ศูนย์บริการเอกสารและค้นคว้า

โทร. ๒๕๖๖๕๕ ต่อ ๑๐๐

LI RT

Legislative Institutional Repository of Thailand

รับที่.....

วันที่.....

เวลา.....น.

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

สำนักพระราชวัง

๒๕๑๕ สำนักพระราชวัง

๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๕

ที่ พว.๐๐๑๑/๒๐๗/๑

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ชั้นล่างพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ขยายงานพิพิธภัณฑ์รัฐสภา
เรียน เลขาธิการรัฐสภา

อ้างถึง หนังสือที่ สผ.๐๐๐๘/๕๕๕๐ ลงวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๕

ตามหนังสือที่อ้างข้างต้น ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตใช้บริเวณชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นที่จัดขยายงานพิพิธภัณฑ์รัฐสภาเพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่วิชาการด้านการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย ทั้งความละเอียดแจ่มแจ้งอยู่แล้ว นั้น

สำนักพระราชวังได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต จึงเรียนมาเพื่อทราบ.

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลายเซ็น)
(นายกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา)

เลขาธิการพระราชวัง

สำนักงานเลขาธิการ

๒๒๑๐๘๓๔

สำหรับ โครงการ ปรับปรุง เพื่อ ออก แบบ และ วาง แผน การใช้ อาคาร ชั้นล่าง ของ พระที่นั่งอนันตสมาคม นั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้ชำนาญการเป็นผู้วางผัง และออกแบบในรายละเอียด เพื่อให้เกิดความสวยงามและเหมาะสมกับสถานที่ ในการนี้จำเป็นต้องดัดแปลงห้องที่มีอยู่ ซึ่งเดิมที่อาคารชั้นล่างของพระที่นั่งเคยใช้เป็นห้องประชุมกรรมการคณะต่าง ๆ เมื่อจัดเป็นที่พิพิธภัณฑสถานจำเป็นต้องมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

๑. ห้องบรรยายสรุป ที่สามารถใช้เครื่องอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาได้ทุกชนิดขนาดบรรจุ ๑๕๐ ที่นั่ง
๒. ห้องแสดงแผนภาพโดยแผ่นสไลด์
๓. ห้องแสดงนิทรรศการ
๔. ห้องเก็บเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์
๕. ห้องเก็บและจำหน่ายของที่ระลึกของรัฐสภา
๖. ห้องทำงานและเก็บเครื่องมือโสตทัศนศึกษา
๗. ห้องทำงานของเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถาน
๘. บริเวณที่นั่งพักผ่อนสำหรับผู้เข้าชมนิทรรศการ

การดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

เพื่อความกลมกลืนและเหมาะสมกับสถานที่ บริเวณชั้นล่างที่จะจัดนี้ เริ่มแรกควรจะมีเจ้าหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ เป็นที่ประชาสัมพันธ์ติดต่อและสอบถาม ตลอดจนสมุดลงชื่อผู้เข้าชมชม ห้องภาพยนตร์ ควรจัดเป็น Screen ใหม่หมด รวมทั้งเก้าอี้ด้วย การจัดเก้าอี้ควรเป็นสัดส่วนสำหรับประชาชนทั่วไป และสำหรับชุดหรือบุคคลสำคัญ ห้องรูปภาพและบุคคลสำคัญ เป็นห้องที่สำคัญ ควรใช้ห้องที่เด่นที่สุดและมองเห็นชัดที่สุด ห้องนี้จำเป็นต้องมีเครื่องวัดความชื้น เพื่อความคงทนของภาพ ซึ่งจะไม่เสียหายสามารถอยู่ได้นาน และจะต้องใช้แสงไฟมาก รูปภาพทั้งหมดควรที่จะถ่ายเก็บไว้ในไมโครฟิล์ม รูปภาพต่างๆ ควรจะเป็นภาพเขียนหรือรูปปั้นแกะสลัก ซึ่งดูแลจะมีคุณค่ามากกว่ารูปถ่าย ภาพที่เด่นที่สุดและสำคัญที่สุดจะไว้

ตรงกลาง รูปถ่ายทุกชนิดจะต้องบอกประวัติโดยย่อติดไว้ หรืออาจจะจารึกในแผ่นทองแดง และฉานแผ่นเอกสารแจกด้วยก็จะเป็นการดี

ในการจัดพิพิธภัณฑ์นั้นจำเป็นต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก และในการเผยแพร่ความรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าชม ทั้งนักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นั้น จำเป็นต้องใช้เจ้าหน้าที่จำนวนมากในการให้บริการดูแลเอาใจใส่รักษาความปลอดภัย รักษาความสะอาด เพื่อให้ความสง่างามของพระที่นั่งอนันตสมาคมได้คงไว้ ในการจัดการดังกล่าวนี้ว่าเป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่ง และมีประโยชน์ในด้านการศึกษาและเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน

ในปัจจุบันนี้เป็น ระยะเวลาในการ ดำเนินการสร้างและซ่อมแซม ปรับปรุงพระที่นั่งอนันตสมาคม โครงการใช้ชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตสมาคมเพื่อจัดเป็นพิพิธภัณฑ์รัฐสภาโดยสมบูรณ์ นั้นจึงจำต้องรอไว้ก่อนเป็นการชั่วคราว แต่อย่างไรก็ตามได้มีการดำเนินการไปบ้างแล้วโดยเคลื่อนย้ายสิ่งของบางส่วนของพิพิธภัณฑ์ไปเก็บรักษาไว้ ณ พระที่นั่ง ๓ และเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถานที่คือพระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งนอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของประเทศไทยแล้ว ยังจะเป็นการเผยแพร่ความรู้ด้านการเมืองการปกครองของไทยในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน ในลักษณะของงานพิพิธภัณฑ์รัฐสภาอีกด้วย

เอกสารประกอบการเขียน

- กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. “ตำนานพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยาอมราช (บัน สุขุม) พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาอมราช (บัน สุขุม). โรงพิมพ์บำรุงธรรม
พระนคร ๒๔๘๒

- กองวรรณคดีและวิทยาศาสตร์, “เกี่ยวกับพระที่นั่งอนันตสมาคมและจดหมายเหตุทรงปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ พระแก้วมรกต ในรัชกาลที่ ๓” พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงโกวิทวัดถ์ (จอณ มาลากุล) ๒๕๐๘
- ประเสริฐ บัณฑิต, “รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี” พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ช. ชุมชุมช่าง ๒๕๑๗
- ปราโมทย์ ทศนาสุวรรณ, “เที่ยวทั่วไทย” พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ ๒๕๑๕
- ประกาศกระทรวงวัง ให้เรียกนามพระที่นั่งซึ่งจะสร้างขึ้นใหม่ที่วังสวนดุสิตว่าพระที่นั่งอนันตสมาคม ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๔ ร.ศ. ๑๒๖ หน้า ๑๓๒๑
- ประยูทธ สิทธิพันธ์, “ตามรอยบาทพระพุทธเจ้าหลวง” พระนคร: สยาม ๒๕๑๔
- ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๓ ภาค ๒ ๒๔๕๕
- วิเทศกรณีย์, “เหตุการณ์ทางการเมือง ๔๓ ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย” พระนคร: รวมการพิมพ์ ๒๕๑๘
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, “รายงานการประชุมคณะกรรมการสร้างและซ่อมแซมปรับปรุงพระที่นั่งอนันตสมาคม” การประชุมครั้งที่ ๑ ๒๕๒๐
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, “เอกสารโครงการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์รัฐสภา” ๒๕๑๕
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, “เอกสารคำแปรญัตติงบประมาณประจำปีงบประมาณ ๒๕๒๐
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, “บันทึกการประชุมเพื่อออกแบบและวางแผนการใช้อาคารชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นพิพิธภัณฑ์รัฐสภา” การประชุมครั้งที่ ๑ ๒๕๒๐
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, “จดหมายโต้ตอบระหว่างหน่วยราชการ.....” ๒๕๑๘-๒๕๒๐
- สายสุนีย์ สุขนคร, “พระที่นั่งอนันตสมาคม” อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๖

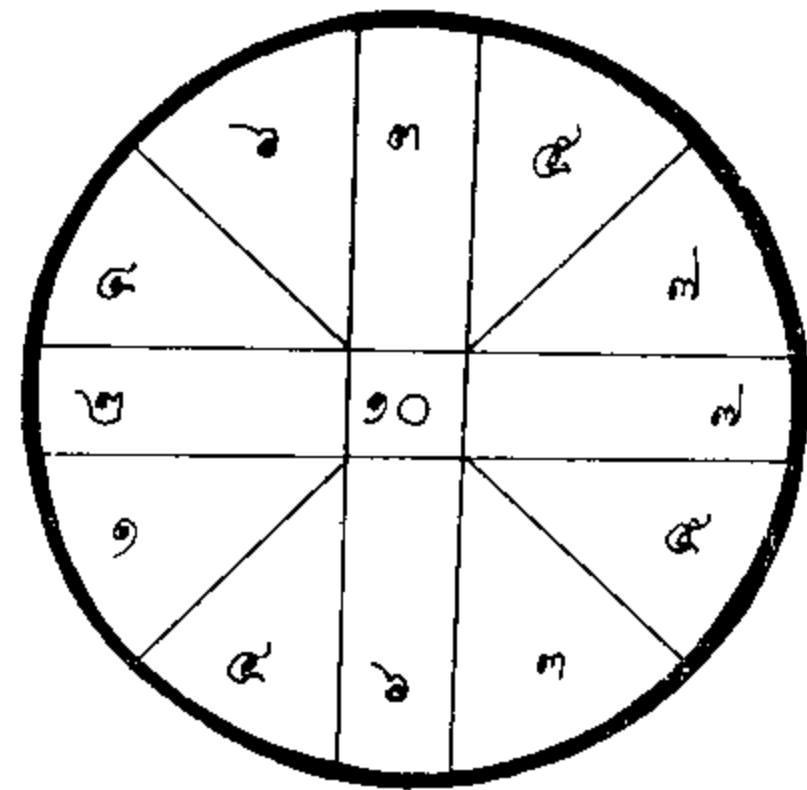
- สงวน อึ้งคง, “สิ่งแรกในเมืองไทย” พระนคร : โรงพิมพ์แพรวพิทยา ๒๕๑๔
- สำเนาหนังสือของคณะราษฎร ๒๔๗๕
- สำเนาหนังสือของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๔๗๕
- น้อม ไตทะชาละ, “พระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ และพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร”
เอกสารข่าวรัฐสภา ฉบับที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๘
- อาสา ทรัพย์อนันต์ “รัฐสภาแห่งชาติ” รัฐสภาสารฉบับพิเศษ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๗

‘ดวง’

เขาวเรศ บุนนาค

ในสุริยะจักรวาลของเรา โลกเห็น
จุดศูนย์กลางแห่งสุริยะจักรวาล ซึ่งตามทฤษฎี
โลกนั้นหมุนรอบตัวเองภายใน ๑ วัน จึงเกิด
กลางวันและกลางคืนและหมุนรอบดวงอาทิตย์ภายใน ๑ ปี ดาวเคราะห์ต่างๆที่อยู่ในจักรวาล
เราสามารถมองเห็นใกล้ ไกล ตามลำดับดังนี้
คือ ดาวเคราะห์ใกล้โลกที่สุดคือ ดาวจันทร์ ต่อ
ไปคือ ดาวพุธ ดาวศุกร์ ดาวอาทิตย์ ดาว
อังคาร ดาวพฤหัสบดี ดาวเสาร์ ดาวพฤหัสบดี ดาว
เนปจูน ดาวพลูโต ดวงดาวที่กล่าวมานี้สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ดวงดาวเหล่านี้โคจรรอบ
โลกและรอบดวงอาทิตย์เช่นกัน เมื่อดวงอาทิตย์โคจรไปรอบจักรราศีผ่านกลุ่มดาวนี้ อาทิตย์
โคจรผ่านราศีละ ๑ เดือน ครอบรอบจักรราศีเป็นเวลา ๑ ปี (หรือ ๓๖๕ วัน) ซึ่งการโคจรของ
อาทิตย์มีวันและเวลาไม่เท่ากันเสมอไป เพราะโคจรโค้งออกไปบ้าง บัดเข้าหาตรงบ้าง ระยะเวลา
โคจรของอาทิตย์ที่ผ่านไปตามจักรราศีนี้เรียกว่า “สุริยคติกาล”

ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องผลของดาวเคราะห์ จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจกับเรื่องของ
สิลาทางโหราศาสตร์อันได้แก่ กวณติ หรือ ทิคคินเนชัน

กวณติ หรือ ทิคคินเนชัน หมายถึงมุมบ่ายเบน ที่มีระยะห่างวัดเป็นจำนวน องศา
สิบคา จากเส้นศูนย์สูตรท้องฟ้าขึ้นไปทางเหนือ หรือลงไปทางใต้ของเส้นนี้ ดังที่ได้เคยเห็น
ดวงอาทิตย์โคจรบดขึ้นไปทางเหนือของเส้นศูนย์สูตร (ฟ้าหรือโลกพิภพ) ในระหว่างเดือนมิถุนายน

LIERT

ถึงเดือนกันยายน และดวงอาทิตย์โคจรบ้ดลงทางใต้ของเส้นนี้ ในระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนมีนาคมของทุกปี

ไม่เฉพาะแต่ดวงอาทิตย์เท่านั้น ที่มีมุมบ้ดเบน (กรันติ หรือ ดิกลิเนชัน) แม้ดวงจันทร์ ดวงดาวเคราะห์อื่น ๆ ทุกดวงตลอดจนดาวหาง และเทหะวัตถุฟากฟ้าอื่น ๆ ทุกดวงที่มีตำแหน่งอยู่ในท้องฟ้า ซึ่งสามารถที่จะทราบถึงกรันติหรือมุมบ้ดเบนได้ทุกดวง

กรันติอยู่ในท้องฟ้า เพราะเป็นตำแหน่งตำบลที่วัดหรือกำหนดขึ้นว่า อยู่ในระดับมีจำนวนองศาติบกาทางไกลจากเส้นศูนย์สูตรท้องฟ้า ซึ่งตรงกับเส้นศูนย์สูตรโลกพิภพ ถ้าบ้ดขึ้นไปทางเหนือก็ตรงกับเส้นแฉติจู้ตเหนือ ถ้าบ้ดลงสู่ทางใต้ก็ตรงกับแฉติจู้ตใต้ของโลกพิภพ

กรันติมีความหมายและความสำคัญ ทั้งในหลักวิชาภูมิศาสตร์ วิชาดาราศาสตร์ และวิชาโหราศาสตร์ กรันติสามารถบอกให้ทราบถึงทิศทางของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวฤกษ์ ดวงดาวเคราะห์ ดาวหาง และเทหะวัตถุฟากฟ้าอื่น ๆ ว่าจะมีระยะเชิงมุมบ้ดเบน บ้ดเหนือหรือบ้ดใต้ประการใด ทำให้ทราบถึงฤดูกาล ให้อู้ช่วงยาวนานของเวลากลางวันและกลางคืน ช่วยให้อู้ทราบถึงระยะใกล้-ไกล ของขั้วโลกเหนือและใต้ ที่เอนเอียงหันเข้าสู่ดวงอาทิตย์ ทำให้เกิดมีทัศนะสัมพันธ์เป็นแบบ "ขนาน" กันของดวงดาวตั้งแต่สองดวงขึ้นไป ช่วยให้อู้หลักเกณฑ์พยากรณ์เหตุการณ์ของโลกพิภพจากดวงสงกรานต์ ซึ่งมีกรันติน้อยที่สุดหรือมากที่สุดนำมาเป็นเครื่องตรวจสอบปรากฏการณ์แห่งฟากฟ้า และทำให้เกิดประเพณีวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับดวงอาทิตย์ยกยัยราศรี ตามระบบสายนะโหราศาสตร์ นอกจากนั้นยังมีความสำคัญอื่น ๆ อีกมาก

จากสถิติการคำนวณทางดาราศาสตร์ได้ผลออกมาชัดเจนว่า บรรดาสิ่งที่มีชีวิตในพิภพนี้อยู่ภายใต้อำนาจการโคจรของดวงดาวที่ให้อู้คุณและโทษ ฉะนั้นการพยากรณ์ดวงชาตาจึงเป็นวิชาที่ร่ำเรียนกันมานับเป็นพัน ๆ ปี ในสมัยโบราณเราจะเห็นได้ว่าการหยั่งรู้อินฟ้ามหาสมุทรของท่านอาจารย์ เช่น ขงเบ้ง ท่านสามารถพยากรณ์ล่วงหน้าโดยการคำนวณจากดวงดาวนั้น แม่นยำราวกับตาเห็น ดังนั้นจึงมีการบันทึกจกจำรวบรวมกันขึ้นเป็นตำราร่ำเรียนกันจนถึงปัจจุบัน และโหราศาสตร์นับเป็นศาสตร์ที่เกียวกวาท้งที่สุดในยุคนี้ ถ้าใครไม่สนใจในเรื่องดวงดาวนับว่าเป็นคนไม่ทันสมัย

เรื่องอิทธิพลของดวงดาวที่มีต่อวิถีชีวิตของมนุษย์นั้น รับรองว่าเป็นความจริงตามตำรา เพราะเมื่อได้คำนวณผูกดวงชาตาของผู้หนึ่งผู้ใด ขึ้นมาตาม วัน เดือน ปีเกิด ของผู้นั้น แล้วจะสามารถอ่านดวงได้ชัดเจนเหมือนดูแผนที่ รู้ว่าในอดีตที่ผ่านมาเป็นอย่างไรได้ถูกต้องทีเดียว

มีข้อที่น่าสนใจในระย ๑๐ ปีเศษที่ผ่านมา การพยากรณ์ของบรรดาโหราจารย์ทั้งหลายจะมีการผิดพลาดเป็นส่วนมาก ไม่ใช่แต่เรื่องการผิดพลาดของโหราศาสตร์ แม้แต่ดินฟ้าอากาศทั่วโลกก็แปรปรวน ทั้งนี้จะมีผู้ใดสังเกต ศึกษาการเปลี่ยนแปลงให้ทราบข้อเท็จจริงว่าเป็นเพราะเหตุใด? ในสมัยก่อนเท่าที่ได้กล่าวถึงกรณี หมายถึงมูมบ้ายเบน สามารถวิเคราะห์จากเส้นศูนย์สูตรท้องฟ้าขึ้นไปทางเหนือหรือลงทางใต้ได้เป็นจำนวนองศา ลิบตา ซึ่งตรงกับเส้นศูนย์สูตรโลกพิภพช่วยให้ทราบถึงระยะ โกลด์-โกลของขั้วโลกเหนือและใต้ที่เอนเอียงหันเข้าสู่ดวงอาทิตย์ นำมาเป็นเครื่องตรวจสอบปรากฏการณ์ดวงดาวบนฟากฟ้า ใช้เป็นหลักเกณฑ์พยากรณ์เหตุการณ์ของโลกและของมวลชนได้แม่นยำยิ่งขึ้น แต่มาบัดนี้วิทยาศาสตร์ทำให้โลกได้พัฒนาเจริญขึ้นทางวัตถุอย่างรวดเร็ว เจริญไปในทางทำลายเช่น ระเบิดปรมาณู ยิงจรวดไปยังโลกพระจันทร์ ในระยะที่ผ่านมาได้มีการทดลองกันตลอดมา อำนาจของปรมาณูนี้มีแรงอึดแรงระเบิดร้ายแรงมาก การยิงจรวดทุกแห่งจะเกิดการสั่นสะเทือนไปทั่วโลก เคยมีข่าวเมื่อไม่นานมานี้ว่า ได้มีรอยแยกแตกกว้างเกิดขึ้นเป็นรอยใหญ่ที่สหรัฐอเมริกา เหตุทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ อาจเป็นผลทำให้โลกซึ่งมีตำแหน่งโคจรโดยอำนาจดึงดูดของดวงอาทิตย์ และทำมุมจรกับดวงดาวต่าง ๆ นั้น หันเหียงผิดพลาดไปจากตำแหน่งเดิม ฉะนั้นการส่งกำลังของดาวพระเคราะห์ทั้งหลายที่โคจรอยู่รอบโลกนั้น จึงไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์แต่เดิม เพราะการคำนวณองศา ลิบตา ย่อมคลาดเคลื่อนไปทั้งหมดด้วย.

เหตุนี้เราจำเป็นต้องติดตามผลของนักวิทยาศาสตร์จะคำนวณออกมาว่า ปัจจุบันนี้โลกของเราหันเหียงไปทางเหนือหรือใต้ ก้องศร กิลิบตา จึงนำมาคิดคำนวณปฏิทินโหราศาสตร์กันใหม่ ฉะนั้นขอฝากข้อคิดมายังท่านที่ยังเชื่อถือการพยากรณ์จากดวงดาวนั้น นับว่าท่านตกอยู่ในความประมาทเป็นอย่างยิ่ง.

จะเดินทางไปไหนมาไหน หรือ ส่งเงินให้กับผู้ใด การนำ
เงินสดติดตัวไป ไม่ปลอดภัยแน่ โปรดใช้ตัวแลกเงินเพื่อเดินทาง
ของธนาคารออมสิน นำไปขึ้นเงินสดได้ทุกสาขาทั่วประเทศ ทั่วประเทศ
หรือชำระค่างวด เงินไม่สูญ รั้งคืนได้เต็มตามราคา

อย่าลืม จะเดินทางไปไหน หรือส่งเงินให้ใคร
โปรดใช้บริการของธนาคารออมสินก่อน.

♦ ยองตราของประเทศไทย
THAI'S FINEST WHISKY

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

การกักตุนน้ำมัน เป็นผลเสียร้ายแรง ต่อส่วนรวม

การกักตุนน้ำมันอาจก่อให้เกิดการระเบิดหรืออัคคีภัย ซึ่ง
จะเป็นผลเสียหายแก่บ้านเรือน และเป็นอันตราย
แก่ชีวิตของท่านและของเพื่อนบ้านด้วย

การกักตุนน้ำมันทำให้เกิดความขาดแคลนยิ่งขึ้น เป็นผล
ให้เกิดตลาดมืดและไม่มีน้ำมันเพียงพอสำหรับ
อุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม
และการขนส่งที่จำเป็น

461

งานพิมพ์กระดาษแข็ง

ของ
องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

- มีลวดลายสวยงาม
แปดกตา
- เหมาะแก่การทำ
เฟอร์นิเจอร์ และ ตบแต่ง
- ราคาถูกกว่า
ไม้สักแผ่นธรรมชาติ

สนใจติดต่อได้ที่

๑. โรงงานอบไม้ ผลิตภัณฑ์ไม้บางโพ
กรุงเทพฯ โทร. 850339
๒. ห.จ.ก. ก.ทองแสงพาณิชย์ 363/8
ถนนจักรพรรดิพงษ์ อ.ป้อมปราบ
กรุงเทพฯ โทร. 822727
๓. โรงงานไม้ประสาน อ.อ.บ. ลำปาง

สอบถามรายละเอียดได้ที่

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ อาคารราชดำเนินนอก

โทร. 813037
813433
813248

LI RT

เบียร์
ไทย
ตรา
สิงห์

บริษัท บุญรอดบริวเวอรี่ จำกัด.

บางกระบือ นครหลวงฯ โทร. 826542-8.

เครื่องปรับอากาศ DUNHAM-BUSH

ผลิตภัณฑ์จากสหรัฐอเมริกา

มีทุกแบบทุกชนิด ตั้งแต่ขนาด ๒ คับ จนถึงขนาด ๖๕๐ คับ

เหมาะสำหรับโรงแรม - โรงพยาบาล - อาคารพาณิชย์

แฟลต ฯลฯ

ประสิทธิภาพสูง เคนเงียบ ไร้จ้ำจืด กินไฟน้อย

บำรุงรักษาสะดวก ราคาเช่า บริการดี

ลิฟท์ SCHINDLER

ผลิตภัณฑ์จาก สวิตเซอร์แลนด์

มีให้เลือกทุกแบบทุกขนาด มีทั้งชนิดโดยสารและชนิดบรรทุกของ

คุณภาพเยี่ยม - ราคาเช่า - อะไหล่พร้อม - บริการตลอด

๒๔ ชั่วโมง

ฝ่ายบริการผู้ใช้ไฟ การไฟฟ้านครหลวง

แผนกขาย โทร. ๒๒๐๒๘๗๒, ๒๒๐๒๐๐๐-๒๐, ๒๒๐๒๐๒๐-๓๐

คือ ๓๕๐-๓๕๓

แผนกบริการ โทร. ๕๕๕๗๕๗๐ ๕๕๕๘๗๒๐ ๕๕๕๙๐๓๐

LI RT

464

บริษัท พระนครก่อสร้าง จำกัด

รับเหมาก่อสร้างทั่วไป

โดยมี วิศวกรและสถาปนิก ประจำบริษัท

๖๓/๘ ถนนสุขุมวิท พระนคร

โทร. ๓๙๓๒๐๐๐-๕

นายสมศักดิ์ วนาสวัสดิ์

กรรมการผู้จัดการ

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand